

ایکنچی قسم

تاریخ اسلام

اثر

محمد شاکر بن محمد ذاکر سلیمانی

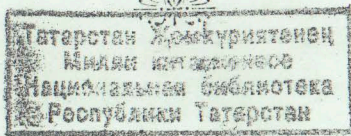
(عفی عنہم الباری جل جلالہ وعم نوالہ)

برنجی طبعی

قرآن

مطبعہ کریمہ

۱۹۰۸

Казань.

Лит-Типография Т-го Д-ма „БРАТЯ КАРИМОВЫ“.
1908.

417/1535780

ابوبکر الصدیق و عمر الفاروق و عثمان ذوالنورین و علی المرتضی و حسن
المجتبی رضی الله عنہم حضرتلرینک زمان خلافة لرنده گی
وقائع تاریخیه سنی حاویدر .

خلافة ابی بکر الصدیق رضی الله عنه

هجرت نبویه دن (۱۱) نچی یلده غی واقعه لرنک بقیه سی .
هجرت دن اوشبو اون برنجی یلده ربیع الاولنک اون ایکنچی کوننده
رسول اکرم نک وفاتنی کتابمزنک برنجی قسمنده ذکر ایتمشیدم . شو کون
اصحاب کرام حضرت ابوبکر الصدیق رضی الله عنه یه بیعت ایدوب آنی
رسول اکرم اورنینه خلیفه قیلدی لر . بونک تفصیلی بویله در :
رسول الله صلی الله علیه وسلم وفات اولدقن صوگره انصار کرام رضی
الله عنہم حضراتی خزرج قبیله سینک رئیس اولان سعد بن عباده رضی الله
عنه یه بیعت ایتمک ایچون بنی ساعده صوفه سینه طویلاندیلر . چونکه
آنلر : « دین اسلامنک اطرافه انتشارینه بزلر سبب اولدق . طوائفی عرب
بزلرنک قلیچمز سایه سنده اطاعت قیلدی . رسول اکرم بزلردن راضی اولدیغی
حاله وفات اولدی . شول سببندن امیرلک بزم حقمزدر » دیرلر ایسی .
حضرت ابوبکر و حضرت عمر و حضرت ابو عبیده بن الجراح رضی الله عنہم بونی
ایشندکلرنه اوچیسى برلکک انصارنک جمع اولدیغی بنی ساعده صوفه سیننه
واردیلر . شول حالده انصار کرامنک خطیبلرنن بری آباغه قالقوب الله
تعالی یه حمد و ثنادن صگره شو یرده اولان آدملره خطابا « بزلر رسول الله نک
انصاری و دین اسلامنک فدائی عسکرلری یز ای مهاجرین سزلر بزم ایچمزه
کلوب صغتمش بر جماعت سگن . امیرلک بزم حقمزدر » دیدی . بوگا قارشو .
حضرت ابوبکر رضی الله عنه آباغه قالقوب الله تعالی یه حمد و ثنادن صگره انصاره
خطابا « ای جماعت انصار سزلرنک ذکر ایتمدیکنز خیره اهل اولدیغکنزی
بیلموزم . فضلکنزی انکار قیلمایمز . الله تعالی دین اسلامه ورسولینه یاردم

ويرومكىنى سزلىرە نصيب ايتىدى. لىكىن اقوام عرب قريش دن باشقە ھېچ بىر
 قىبىلە يە اطاعت ايتىمز رسول اكرم قريش قىبىلە سىندن اولدىغى چەتتە آنىڭ
 اورنىنە خليفە اولەچقى آدم دخى قريش قىبىلە سىندن اولمى لازىمىر. اميرلر
 بزدن وزيرلر سزدن اولسون» ديدى. صكرە حضرت عمر ايله حضرت ابو
 عبيدە يە اشارت ايدوب «من شو ايكى آدمنىڭ بىرسىنىڭ خليفە اولمىقلىغىنە
 راضىمىن. قايسونى اختيار ايدىر ايسە كىز آڭا بيعت ايدىكىز» ديدى. لىكىن
 حضرت عمر ايله حضرت ابو عبيدە حضرت ابوبكرنىڭ بو سوزىنە قارشو «سزنىڭ
 كىبى رسول اكرمگە وقت ھىجرەتكە وسائىر وقتىڭ رىقىتى اولان ذات شريفى ترك
 وقتىڭ بىزلىرنىڭ خليفە اولمىقلىغىز مناسب ايمىس» ديدىلر. اول ائنادە انصار دن
 ھباب بن مندر رضى الله عنہ آياغە قالدوب «سزدن بىر امير، بزدن بىر
 امير اولسون» ديدىكى حضرت عمر الفاروق «ايكى امير جمع اولمىز. ورسول
 اكرم قىنغى قىبىلە دن ايسە خليفە سى دخى اول قىبىلە دن اولمىقچە اقوام عرب
 اطاعت ايتىمز» ديدى. شول آرادە سوز چوغالدى. ھەر آغزدن بىر داوش چىقىمغە
 باشلادى. بونىڭ اوزرىنە ابو عبيدە رضى الله عنہ انصارە خطابا «اى جماعت
 انصار دين اسلامە ابتداء سزلىر ياردىم وىردىكىز. شەھىدى اوزگەر توچى
 وىوز وچىنىڭ اۆلى اولما كىز» ديدى. انصار دن بشىر بن سعد رضى الله عنہ آياغە
 قالدوب ابو عبيدە رضى الله عنہنىڭ سوزىنە قوت وىردى. بونىڭ اوزرىنە
 حضرت عمر الفاروق رضى الله عنہ حضرت ابوبكر الصديق رضى الله عنہ يە
 «قولگى اوزات سڭا بيعت ايدەيمىز» ديدو حضرت ابو عبيدە ايلە بىرلىككە
 حضرت ابوبكرە بيعت ايدە چىك اولدىلر بىشىر بن سعد رضى الله عنہ بونلردن اۆل
 كلوب ابوبكرە بيعت ايدى. صكرە حضرت عمر ايله حضرت ابو عبيدە رضى الله
 عنھما دخى بيعت ايلە دىلر. بونلردن صكرە اول ىردە حاضر اولان مهاجرىن
 وانصارنىڭ جەمئەسى حضرت ابوبكرە بيعت ايلە دىلر. اول كون ربيع الاوّلنىڭ
 اون ايكنچى كونى اولوب رسول اكرم نىڭ وفات اولدىغى كونىدۇر. ايكنچى
 كونى ربيع الاوّلنىڭ اون اوچىنچە حضرت ابوبكر الصديق رضى الله عنہ مسجد

شریفه کلوب منبره چیتدی . واصحاب کرام طاقم طاقم کلوب بیعت ایده رک اول کون بیعت عامه وقوعه کلدی .

حضرت علی کرم الله وجهه ایله بنم هاشمندن اولان سائر اصحاب کرام وحضرت زبیر بن العوام وطلحه بن عبید الله رضی الله عنهم اول امرده حضرت ابوبکر رضی الله عنه یه بیعت ایلمه دیلر . چونکه بونار حضرت علی کرم الله وجهه یه بیعت ایتمک ایسته دیلر . حضرت فاطمه رضی الله عنها وفات اولدقسن صکره بونار دخی حضرت ابوبکره بیعت ایله دیلر . حضرت فاطمه ننگ وفات رسول اکرم ننگ وفاتندن آلتی آیه قریب صکره اولمشدر . بونی یقینه ذکر ایدرمز ان شاء الله تعالی .

حضرت اسامه ننگ بلقا ناحیه سیننه غزایه کتدیکی .

رسول اکرم وفاتندن برنجه کون مقم بلقا ناحیه سیننه کوندرمک ایچون عسکر جمع ایسوب بو عسکره اسامه بن زید بن حارثه رضی الله عنهمانی امیر قیلمشیدی . حضرت اسامه سفر تار کینی تمام ایسوب برابرنگ اولان عسکر اسلامه حرکت ای دوگه امر قیلمش ایدی . شول ائناده رسول اکرم ننگ وفات اولدیغی خبری ایرشوب حضرت اسامه وآننگ ایله برلکده اولان عسکر اسلام غزایه کیتمسدن کپرو مدینه منوره یه کلمشدر ایدی . بونی کتابمزننگ برنچی قسمنده ذکر ایتمشیدم .

حضرت ابو بکر الصدیق رضی الله عنه مقام خلافته صعود ایتمدیکن صکره حضرت اسامه یه رسول اکرم جمع ایتمدیکی عسکر ایله بلقا ناحیه سیننه کیدوگه امر قیلدی . و آکا «رسول اکرم نه ایش ایله امر ایتمیسه آنی یرینه کتور» دیو بیوردی . حالبوکه رسول الله صلی الله علیه وسلم وفات اولدقسن صکره عرب قبیله لریننگ کوبسی مرتد اولمش ایدی . آناره نسبتا مسلمانلر بیک آز قالمش ایدی . شو سببندن اصحاب کرام ننگ بعضلری حضرت ابوبکر رضی الله عنه یه «بو عسکری بوند ای خوفلی زمانه اوزاق ولایتیه کوندرمک مناسب

ایمس» دیدیلر حضرت ابوبکر آنلره «الله تعالی ایله آنط ایتنه منکه اگرده برتقچ جانوارلر منی قاپارلر دیب ظن قیلسامه بو عسکرنی رسول اکرم امر قیلدیغی یره کوندره چکمن» دیدی. وعسکر اسلامه سفر تدارکینی کورمیه امر قیلدی. عسکر اسلام تماما جمع اولوب یتدیکن صکره خلیفه رسول الله حضرت ابوبکر رضی الله عنه عسکر جمع اولدیغی یره چیقدی. حضرت اسامه یه و آنک ایله برلکه غزایه کیده چک عسکر اسلامه وعظ ونصیحت قیلدی. صکره اسامه یه حرکت ایدوگه امر قیلدی. درحال اسامه رضی الله عنه عسکر اسلامیه بلقا طرفینه حرکت قیلدی. واورایه واردقن صکره اهالیسی ایله محاربه ایوب آنلره غلبه قیلدی. قرق کونن یا که یتمش کونن صکره برابرند اولان عسکر اسلامیه مدینه منوره یه قایتدی. بونی یقینک ذکر ایدرمز ان شاء الله تعالی.

رسول اکرمک وفاتندن صکره قباذل عربنک ارتدادی .

رسول الله صلی الله علیه و سلام وفات اولدقن صکره عربلرنک کوبره گی مرتد اولوب مکه مکرمه اهالیسیله طائف اهالیسی مرتد اولماسدن دین اسلام ثابت قالدیلر. بوناره باشقه عربستانک اولان عرب قبیللرندن نه قدر قبیله وار ایسه بعض قبیله تماما وبعض قبیله ننگ بر قسمی مرتد اولدی. مرتد اولان قبیله لبرنک ایچنک اسلام دینی اوزرنک قالمش بیک آز، اهل اسلامک حالی مشکل ایدی. مدینه منوره اطرافند اولان اهل اسلامن محاربه یه قادر اولانلری حضرت اسامه ایله غزایه کیتمشیدی.

مدینه ده قالمش اهل اسلام بیک آز ایدی .

کتابمزنک برنجی قسمند رسول اکرمک وفاتندن مقدم مسیلمه الکتاب ایله طلیحه بن خویلدنک پیغمبرلک دعوی ایوب کوب آدمنی توغری بولدن چیقاردقلرینی ذکر ایتمشیدم. رسول اکرم وفات اولدقن صکره بونلرنک فسادلری نیچه نیچه درجه آرتدی مرتدلردن بیک کوب آدم بونلره تابع اولدی. رسول اکرم وفات اولدقن صکره بنی تمیم قبیله نندن سجاج اسمند برخاتون و عمانده ازد قبیله نندن لقیط اسمند بر مرتد پیغمبرلک

دغوی ایوب بوا یکیسینه دخی بیک کوب مرتد تابع اولدی. بونلرنڭ جمیعسی یقینه ذکر اینیلور. ان شاء الله تعالی .

خلیفه رسول الله ابوبکر الصدیق رضی الله عنه اصحاب کرامی جمع ایوب مرتدلر ایله هاربه خصوصنه مشاوره قیلمشیدی. اول حینه مدینه منورهده بوقدر چوق دشمان ایله هاربه ایوگه کافی عسکر اولمادیغندن عسکرینڭ غزادن قایتدیغندن صکره اوشبو مرتدلر ایله هاربه ایوگه قرار ویردیله. لکن مرتدلردن عبس، ذبیان، بنی کنانه، بنی اسد قبیله لری مدینه منورهیه یقین کلوب بسر فرقهسی ابرق اسملی اورنغه وبر فرقهسی ذوالقسه اسملی اورنغه ایندیله. صکره خلیفه رسول الله گه ایلیچیلر کونروپ «بزلر نماز او قوغه راضیمز. لکن زکات ویروگه راضی ایمسز» دیه رک نماز ایله کفایه لنوب زکات ویرمکن امتناع ایله دیله. خلیفه حضرتلری آنلرنڭ ایلیچیلرینه «والله زکات دوه لرینی باغلاب ویردیله یبارینی ویرمه لرده آنلر ایله هاربه ایلمرم» دیو جواب ویردی. رسول اکرم زمانده ویردیله زکاتلرینی تماما ویرمزلر ایسه آنلر ایله هاربه ایله چکینی بیلردی. وایلیچیلرینی قبیله لرینه کونردی. صکره خلیفه حضرتلری مدینه منوره نڭ ایچروسینه کره تورغان یول باشلرینی محافظه ایتمک ایچون علی وزیر وطلحه وعبد الله بن مسعود رضی الله عنهم حضراتینی کونردی. و مدینه اهالیسینی مسجد شریفه جمع ایوب احتیاط اوزرینه طوردی. ایلیچیلر قبیله لری اولان مرتدلر یانینه واردقه مدینه منوره اهالیسینڭ بیک آزالدیغنی آنلره خبر ویردیله. مرتدلر یغما وغارت قیلیمق ایچون کیچه سی مدینهیه کلدیلر. یول باشلرنده اولان محافظلر آنلرنڭ کلدیکندن خلیفهیه خبر کونردیلر. حضرت خلیفه در حال مسجد شریفه مجتمع اولان اهل اسلامیه چیقوب صاعقه کبی مرتدلره هجوم ایله دیکه آنلر اهل اسلامنڭ ارسلانلردک هجومینه طاقت کیتورمسدن قاچدیله. اهل اسلام آنلری ذی خشب اسملی اورنغه قدر قودیلر. وشول یردن مدینهیه قایتدیله. مرتدلر تکرار مدینهیه هجوم ایوگه

حاضرلىقىمۇشۇلار ايدى . خليفە حضرتلىرى مدينەدە اولان اهل اسلاميله كىچىكسى مدينەدن چىقۇپ تاك آتديغى وقتكە مرتىلار جىتمەك اولديغى يىرە ايرىشى . وآنلار شىتلىه هجۇم ايدى . قىياش چىقىدىغى وقت مرتىلار قاچىدىلار . اهل اسلام آنلارنى ذوالقەسىه قىر قوغدى . خليفە حضرتلىرى نعمان بن مقرن رضى الله عنه نى بر آز عسكەر ايله ذوالقەسىدە قالدىروپ قالان عسكەر ايله مدينە منورەيه قايتدى . اهل اسلامنىڭ اوشبو غلبەسىنىڭ سىڭرە مدينە اطرافىدا اولان عرب قەبىلەلىرى قورقۇپ دوشۇپ بىرى آردىن بىرى زىكەتلىرىنى مدينە منورەيه كوندىمە باشلايدىلار .

شول آزادە بلقا طرفىنە غزايە كىين اهل اسلام اميرلىرى اولان اسامە رضى الله عنه ايله مدينە منورەيه قايتدىلار . اهل اسلام بىك زىيادە مسرور وشاد اولدىلار . غزادىن كىن عسكەر اسلام يورغون اولدىغىدىن خليفە رسول الله آنلارنى مدينەدە قالدىروپ اوزى بر آز عسكەر ايله ابرق اسىلى اورۇنغە واروب اورادە جىتمەك اولان مرتىلارنىڭ جىمىتلىرىنى طاغىدى . واول يىردە برىچە كون اقامت ايدوب بنى ذىبيان قەبىلەسىنە اول يىرنى حرام قىلدى . سىڭرە عسكەر اسلام ايله مدينە منورەيه قايتدى .

خليفە حضرتلىرىنىڭ مرتىلار اوزرىنە عسكەر كوندىدىكى .

اسامە رضى الله عنه ايله غزايە كىين عسكەر اسلامنىڭ مدينە منورەيه قايتىدىغى يوقارىدا ذكر ايتىشىم . بونلار مدينەدە برىچە كون اقامت ايتوب استراحت قىلدىلار . سىڭرە خليفە رسول الله ابوبىكر الصدىق رضى الله عنه حضرتلىرى مدينەدە قىرىب اولان ذوالقەسى اسىلى اورۇنغە چىقى . وشول يىردە عسكەر اسلامنى اون بر فرقه يە تەقسىم ايدوب ھەر بر فرقه يە بر امير تەيىن قىلدى . بونلارنىڭ ھەر قايسىنىڭ برىر سىنجاق ويروپ ھەر بىرىنى مرتىلار ايله ھار بە ايتىمك اىچون برىر طرفە كوندى . اوزلرىنە عسكەر كوندىلىش مرتىلارنىڭ ھەر قايسىنىڭ عسكەرنىڭ آنلار ايرىشوندىن اول دىن اسلامە دعوت ايدوب مکتوبلار كوندى .

امیرلره دخی «مرتدلر ایله محاربه یه کرشودن اول آنلره نصیحت ایدوب دین اسلامه رجوع ایدوگه دعوت ایدیکنز» دیو امر قیلدی. رضی الله عنه. بونلرنک مرتدلر ایله محاربه لری و مرتدلر مغلوب اولوب دین اسلامه رجوع قیلدقاری یقینه ذکر ایدیلور. ان شاءالله تعالی.

خبر طلیحه بن خویلد.

خلیفه حضرتلری پیغمبرلک دعوی ایدن طلیحه بن خویلد ایله محاربه ایتمک ایچون حضرت خالد بن الولید رضی الله عنه نی بر فرقه عسکر ایله طلیحه ساکن اولدیغی یره کونردی. شول اثناده عسی بن خاتم رضی الله عنه قومی اولان (طی) قبیله سینه واروب آنلری اوزی ایله برلکک کتوره رک حضرت خالد رضی الله عنه ننگ عسکرینه قوشدی. حضرت خالد عسکر اسلامیه طلیحه ساکن اولدیغی یره واردقن صکره آنگا تابع اولان مرتدلره شدتله هجوم ایدرک محاربه یه کرشدی. آرادن کوب وقت اوتمدی مرتدلرننگ بعضیسی مقتول و بعضیسی اسیر اولوب قالانی اسلامه داخل اولدی. طلیحه ایسه زوجه سیله برلکک آطینه منرک شام طرفینه قاچدی.

طلیحه قاچدقن صکره هوازن، سلیم، بنی عامر قبیله لری خالد رضی الله ننگ حضورینه کله رک تکرار مسلمان اولدیلر.

صکره طلیحه یه تابع اولان مرتدلردن عطفان، اسد، هوازن، سلیم قبیله لریننگ اطرافه تارقالملری (حوآب) اسملی اورنه مالک بن حذیفه ننگ قزی اولان سلمی ننگ یانینه طویلاندیلر. حضرت خالد رضی الله عنه بوجمعیتدن خبر آلدیغی ایله اول یره واروب او شومرتدلر ایله محاربه یه کرشدی. سلمی ایسه دوه اوزرینه قویلان هودج ایچنه ایدی. یوز نفر بهادر یکتلر دوه ننگ اطرافنی احاطه ایدوب سلمی نی محافظه ایدر ایدیلر، شول جهتدن عسکر اسلام دوه ننگ آیاقلرینی کیسوب هودجنی یره دوشردیلر. وسلمی نی اولردیلر. دوه ننگ اطرافنه اولان یوز نفر محافظنی دخی شول آراده قلیچدن کیچردیلر. مرتدلرننگ قالانی اطرافه تارقالوب قاچدیلر.

طلیحه بن خویلد بر نیچه وقت شام طرفند یوردکن صکره تکرار دین اسلامه قایتدی. ومکویه کیدوب حج قیلدی. صکره شامه کیدن عسکر اسلامه قوشیلوب غزالرده بولندی.
شو طریقہ طلیحہ یه تابع اولان قبیلہ لرنگ جہیعیسی دین اسلامه رجوع ایدوب خلیفہ رسول اللهغه اطاعت قیلدی.

خبر سجاج

رسول الله صلی الله علیه وسلم وفات اولدقن صوکره بنی تمیم قبیلہ سنندن سجاج اسملی بر خاتون پیغمبرک دعوی ایدوب بنی تمیم وبنی تغلب قبیلہ ارنندن وسائر قبیلہ لردن بر جوق آدم آگا تابع ارلایلر. بروقت سجاج مسیلمه الکذاب ایله کوریشوب آرالرننگ زوجیت وقوعه کلدی. وبرنجه کون مسیلمه ننگ یاننگ اقامت ایلدی. شول آراده عسکر اسلامنگ کل یکندن خبردار اولوب سجاج بنی تغلب قبیلہ سی ساکن اولان (الجزیره) طرفینه قاچدی. خیلی وقت اول یرده اقامت ایدوب صوکره دین اسلامه کردی.

بنی تمیم قبیلہ لرینه منسوب اولان بنی حنظله قبیلہ سیننگ رئیس مالک بن نویره منکوره سجاجه تابع اولمش ایدی. سجاج الجزیره یه قاچوب کند یکن مالک آگا تابع اولدیغینه نادم اولوب حیرت وترددده قالدی. ویاننگ مجتمع اولان بنی حنظله قبیلہ سنی اطرافه طاغندی. اهل اسلام ایله محاربه ایدونی مناسب کورمادی. خلیفه حضرتلری منکور مالک بن نویره ایله محاربه ایدوگه خالک بن الولید رضی الله عنه یه امر قیلمش ایدی حضرت خالک طلیحہ یه تابع اولان مرتلردن فارغ اولدقن صوکره عسکر اسلامیه مالک اوزرینه کلاسی. دین اسلامه دعوت ایتمک ایچون اطرافه فرقه فرقه عسکرلر کونوردی. اوشبوفرقه لردن بری مالک نی و آگا باشقه برنجه آدمنی طوتوب حضرت خالک ننگ حضورینه کتوردیلر. خالک رضی الله عنه آنلری حبس قیلردی. لکن حبسلرینه مأمور اولان آدملر حضرت خالک ننگ امرینی خطا فهم ایدوب کیچه سی مالک ایله بولک اشلرینی اولدردیلر. بعض مورخلرننگ روایتینه نظرا: مالک بن نویره

خالد رضی اللہ عنہ ایلہ سوزلشدیکلہ رسول اکرمناک ذکر ی کلدکچہ « سزناک پیغمبرکز » دیو خطاب ایتمش . شول سببن حضرت خالد آنی قتل ایتمشدر . خلیفہ رسول اللہ ابوبکر الصدیق رضی اللہ عنہ مالکناک ویولک اشلریناک دیتلریننی بیت المال دن ادا قیلامشدر . صوگرہ حضرت خالدنی مسیلماہ الکذاب ایلہ ہار بہ ایوگہ یمامہ یہ کوندرمشدر کہ بونی یقینناک ذکر ایدرمز ان شاء اللہ تعالیٰ .

خبر مسیلماہ الکذاب

خلیفہ حضرتلری یمامہ قطعہ سنہ پیغمبرک دعویٰ ایمن مسیلماہ الکذاب اوزرینہ عکرمہ بن ابی جہل حضرتلریننی و آنناک آرقہ سنن شر حبیل بن حسنہ حضرتلریننی برر فرقه عسکر ایلہ کوندردی . وعکرمہ یہ « شر حبیلناک عسکری کلوب یتمسن ہار بہ یہ شروع قیلماہ » دیو بیوردی . لکن عکرمہ حضرتلری یمامہ یہ واردقسن صگرہ شر حبیل حضرتلریننی کوتمسسن عجلہ ایئرک برابرناہ اولان عسکر اسلام ایلہ مسیلماہ یہ تابع اولان مرتلرہ ہجوم ایوب ہار بہ یہ کرشدی . حال بوکہ مسیلماہ یہ تابع اولان بنی حنیفہ قبیلہ سی قرقناک نفرہ بالغ اولمش ایدی . شول سببن عکرمہ ایلہ برلکناک اولان عسکر اسلام آنلر ایلہ ہار بہ ایوگہ طاقت کتورمسسن بوزلایلر . عکرمہ حضرتلری بو خصوصہ خلیفہ رسول اللہ گہ مکتوب کوندردی . خلیفہ حضرتلری بوگنا قارشو عکرمہ یہ برابرناہ اولان عسکر ایلہ (عمان) جہتینہ کیوب اورایہ کوندرلمش حنیفہ ایلہ عرفجہ حضرتلرینناک عسکرینہ قوشولورغہ امر ایوب مکتوب کوندردی . صگرہ مسیلماہ اوزرینہ حضرت خالدنی کوندردی . شر حبیل حضرتلرینہ دخسی خالد ایلہ برلہ شوگہ امر ایوب مکتوب کوندردی .

حضرت خالد بن الولید رضی اللہ عنہ عسکر اسلامیلہ یمامہ یہ واردی . شر حبیل حضرتلری دخی عسکری ایلہ آگاقوشولدی . صگرہ حضرت خالد برابرناہ اولان عسکر اسلامیلہ مسیلماہ یہ تابع اولان بنی حنیفہ مرتلرینہ ہجوم ایوب ہار بہ یہ شروع قیلایلر . ہار بہ اولنہ عسکر اسلام بوزیلوب بنی حنیفہ

مرتد لاری حضرت خالد ننگ چادرینه قدر کلمش لاری ایلی، صکره عسکر اسلام اولگیکن نیچه درجه شدتله هجوم ایلوب مرتد لاری یرندن قوباردیلر . مرتد لار (حدیقه) اسملی اورنغه کروب تحصن ایله دیلر . اسلام عسکری حدیقه ننگ اطرافنی محافظه ایکن مرتد لاری برحمله ده تارمار ایلوب حدیقه نی هر طرفندن احاطه ایلوب مرتد لاری محاصره ایله دیلر . برآز صوگره غزات اسلام حدیقه ننگ ایچروسینه داخل اولوب بنی حنیفه مرتد لارینی قلیچین کیچورمیه باشلادیلر . شول آراده حضرت حمزه رضی الله عنه نی شهید ایکن وحشی حربه سنی آتوب مسیلمه الکنداب نی هلاک ایله دی . مسیلمه هلاک اولدوقن صوگره بنی حنیفه قبیله سی اطرافه تارقالوب قاچدیلر . واهل اسلام آرقه لرینه دوشوب آنارننگ کوبینی اولدردیلر . بوننگ اوزرینه بنی حنیفه قبیله سی دین اسلامه رجوع ایلوب دائره اطاعته کردیلر . اوشبو محاربه ده عسکر اسلام دن شهید اولانلاری ایکی مکنن آشقه اولوب مرتد لردن ایسه یکرمی مکنن آشقه آدم قتل اولنمشلر .

بجرین اهاالیسیننگ احوالی .

رسول الله صلی الله علیه وسلم وفات اولدوقن صوگره بجرین پادشاهی مندر بن ساوی دخی وفات اولدیغندن بجرین اهاالیسندن عبدالقیس قبیله سی و بکر بن وائل قبیله سی وسائر بعض قبائل مرتد اولدیلر . لکن عبدالقیس قبیله سی رئیس لاری اولان جارود بن المعلی رضی الله عنه ننگ نصیحتی ایله دین اسلامه رجوع قیلدیلر . بونلره باشقه قبیله لر ارتدادلرند قالدیلر . دین اسلام رجوع قیلما دیلر . مرتد لار (حیره) پادشاهلرندن اولان نعمان بن مندر ننگ اوغلی مندرنی بجرین گه پادشاه قیلدیلر . شول آراده بکر بن وائل قبیله سندن حطم اسمنه برآدم خروج ایلوب آننگ یانینه مرتد لردن و دین اسلامه داخل اولمیان مشرکلردن پک چوق آدم طویلاندی . حطم اوشبو جمعیت ایله (هجر) و (قطیف) آراسینه کلوب نزول ایلی . اطرافه عسکر لر کوندردی . و (جوانا) اسملی اورنده اهل اسلامی محاصره قیلدردی .

خلیفه رسول الله ابوبکر الصدیق رضی الله عنه بحرین مرتد لرینی اطاعته
 کتورمک ایچون برچوق عسکر ایله علاء بن الحضرمی حضرت لرینی کوند رمش
 ایدی. حضرت علاء رضی الله عنه بحرین گه کیدرکن یولک اهل اسلامن برنجه
 قبیله عسکرینه قوشولدی. بوجهندن حضرت علاء نك عسکر ی چوغالدی قوت
 تاپدی. اول حینده یوقاریک مذکور حطم هجر ایله قطنی آراسنده اولان یرده
 عسکرینی قوره رق اول طرفه اولان مرتدلرننگ و دین اسلامه داخل اولمیان
 مشرکلرننگ جمیعسی آننگ یانینه کلوب طویلانمشار ایدی. بحرین پادشاهی
 مندر بن نعمان دخی آگا آرقه اولمش ایدی. شول آراده علاء بن الحضرمی
 حضرتلری عسکر اسلامیه اولیره کلوب ایرشدی. وحطم نك عسکرینه قارشو
 عسکرینی قوردی. واول طرفه اولان اهل اسلامنک جمیعسی اولیره کلوب علاء
 رضی الله عنه نك یانینه طویلاندیلر. هر ایکی طرفنک عسکرلری اطرافلرینه
 خندقلر قازوب غایت قورقنچلی برحاربه یه کوشدیلر. هرکون ایکی طرفنک
 عسکرلری خندقلرنن میدان محاربه یه چیقوب محاربه ایدرلر ویورلقلرنن
 صوگره خندقلرینک ایچرو سینه کرورلرایدی برآیغه قریب شووجهله محاربه
 ایله دیلر. برکیچه اهل اسلام مشرک ومرتدلرننگ خمر اچوب سرخوش اولقلرینی
 ایشتیلر. درحال مرتدلرننگ خندقلرینک ایچرو سینه کردیلر وشتله هجوم
 ایدوب مشرک ومرتدلرنی هو وپریشان قیلدیلر. بونلردن بر قسمی هلاک
 اولدی. وبر قسمی اسیر اولدی. وقالانی اطرافه تارقالوب قاچدیلر. حطم ایله
 مندر دخی قتل اولندی. قاچوب کیدن مرتدلرننگ کوبیرگی قابقلره منوب صوابله
 (دارین) اسملی اورنغه کیتدیلر. علاء حضرتلری بونلرننگ آرقه سندن عسکر یله
 دارین گه کیتدی. لکن دارین گه کیده چک یوللری اوزرنده غایت کیلنگ
 بردیگز حلیجی وارایدیکه کیمه وقایت ایله برکیچه وکوندز صوابلرنه کیدرک
 دارین گه ایرشورلر ایدی. عسکر اسلامنک مذکور حلیجی کیچمک ایچون
 کیمه لری یوق ایدی. حلیجه کلوب یتدیکن صوگره ابتدا حضرت علاء عسکر
 اسلامی حلیجی کیچمگه تشویق ایدوب صوگره آطی ایله «بسم الله الرحمن الرحیم»

دیه رك صویه كردی. بونك آرقه سننن عسكرنك جمیعسی كیمی آط وكیمی دوه وكیمی حمار ایله صویه كردیلر. واسماء الله نی ذكر ایله دعاء ایلك او یله كیلك حلیجی صحرائی كیچر كبی كیچوب دارین گه ایرشرك قاجوب كین مرتلره هجوم ایله دیلر. وانارنك جمعیتنلرینی موو پیریشان ایدوب خاتون وبالالرینی اسپر وماللرینی اغتنام ایله دیار. بونن صوگره بحرین ذه گگی قبیلهلرنك جمعیسی خلافت عظمی به اطاعت قیلکیلر.

عمان ومهره ویهن اهالیسینك احوالی.

رسول اکرم وفات اولمقن صگره عمانده ازد قبیلهل سننن لقیط بن مالك اسمنه بر مرتد پیغمبرك دعوی ایدوب اول طرفلر نی افساد ایله دی. عمان پادشاهلری جیفر ایله قرداشی عبد قاجوب طاغله التجا قیلکیلر. وخلیفه حضرتلرنن یاردم ایسته دیلر.

خلیفه رسول الله ابوبکر الصدیق رضی الله عنه عمانغه حنیفه بن محسن حضرتلرینی ومهره عرفجه بن هرثمه حضرتلرینی كوندرمش ایدی. صگره یمامه هاربه سنك مغلوب اولان عكرمه بن ابی جهل حضرتلرینی دخی عسكری ایله عمانغه كوندردی. حنیفه ایله عرفجه حضرتلری عمان قطعه سیننه ایرشمسنن عكرمه حضرتلری یولله آنلره ایرشرك اوچ امیر عسكزلرینی برگه قوشوب متققا عمان قطعه سیننه حرکت قیلکیلر. اول حینك مرتلرنك رئیس اولان لقیط بن مالك عسكزینی (دبا) شهرینه طویلالمش ایدی. عكرمه وحنیفه وعرفجه حضرتلری عسكز اسلامیه (دبا) شهرینه واروب لقیطنك عسكزی اولان مرتلر ایله هاربه به كرشیلر. هاربه نك اولنده عسكز اسلام بوزلوغه یقین كلمش ایدی. شول آرا ده بنی نایجیه قبیلهل سننن وعبد القیس قبیلهل سننن عسكز اسلامه یاردم كلك یكننن مرتلر هاربه به طاقت كتورمسنن بوزیلوب قاچکیلر. میدان هاربه ده مرتلردن اون مكك قتل اولندی. وخاتون وبالالری اسپر وماللری اغتنام اولندی.

صگره غنیمت ماللرینك خمسی (بشن بری) عرفجه حضرتلر یله مدینه به كوندردی. وحنیفه حضرتلری عمانك قالدی. عكرمه حضرتلری عمانك واطرافنك

اولان قبیلہ لردن عسکر جمع ایوب مہرہ بہ کندی. واول یرده اولان مرتد لرنی اطاعتہ کلتوردی. بونگ اوزرینہ عمانہ و مہرہ دہ اولان قبائل ننگ جمیعسی مسلمان اولوب طاغون ارتداد اول حوالین کوترلی.

صگرہ عکرہ حضرتلری مہرہ دن دخی خیلی عسکر جمع ایوب کوب عسکر ایله یمنگہ واردی. خلیفہ حضرتلری یمنگہ کوندرمش مهاجر بن امیہ حضرتلری دخی کوب عسکر ایله یمنگہ کلوب ایرشمش ایدی. هر ایکسی اتفاق ایله مرتد لرننگ ازالسینه کرشہرک آزوقته آنلرہ غلبہ ایله دیلر. شو جہتدن یمین اہالیسی دخی کلیا دین اسلامہ رجوع ایوب خلیفہ رسول اللہ غہ اطاعت قیلدیلر.

شو صورتلہ هر طرفہ مرتد لرننگ طامری قوردی. و عربستان دن ارتداد بلاسی کوترلی. اقوام عربننگ جمیعسی مسلمان اولدی. فقط ایران دولتینہ تابع اولان (عراق عرب) عربلریله روم قیصرینہ تابع اولان (شام) عربلری اولوقته قدر دین اسلامہ داخل اولدقلری یوق ایدی. خلیفہ حضرتلرننگ بونلرہ دخی عسکر کوندردیکی یقینک، ذکر ایدیلور. ان شاء الله تعالی.

بو یلده ظہورہ کلن سائر وقوعات.

ہجرت نبویہ دن او شبو اون برنجی یلسہ رمضان شریفننگ اوچنچی کونندہ رسول اکرمننگ کریمہ محترمہ لری فاطمہ رضی اللہ عنہا وفات اولدی. و بو یلسہ شوال آیندہ عبد اللہ بن ابی بکر الصدیق رضی عنہما وفات اولدی. و بو یلسہ یمامہ واقعہ سنہ اصحاب کرامدن پک چوق حافظ کلام اللہ شہید اولدیغندن خلیفہ رسول اللہ ابوبکر الصدیق رضی اللہ عنہ کلام اللہنی جمع ایدوگہ امر قیلدی.

و بو یلسہ خلیفہ حضرتلری عمر الفاروق رضی اللہ عنہنی قاضی قیلدی. خلیفہ حضرتلری وفات اولنچہ یہ قدر قاضیلق رتبہ سنہ قالدی. و بو یلسہ حاجیلرہ امیر اولوب عتاب بن اسید رضی اللہ عنہ حج قیلدرمشدر. بعضیلر: عبد الرحمن بن عوف رضی اللہ عنہ حج قیلردی دیرلر.

و بویله معاذ بن جبل رضی الله عنه یمندن مدینهیه قایتدی، رسول اکرمڭ حضرت معاذنی دین اسلام و شریعت اوگرتمک ایچون یمنگه کوندر- دیکنی برنجی قسمه ذکر ایتمشیدم.

هجرت نبویه دن (۱۲) نچی یلنڭ و قانعی .

خلیفه حضرت تلرینڭ عراق عرب ولایتینه عسکر کوندر دیکی . خلیفه رسول الله ابوبکر الصدیق رضی الله عنه مرتد لر ایله محاربه دن بوشاندقسن صکره و عربستانا اولان عرب قبیله لرینڭ جمیعسی دولت اسلامیه یه اطاعت قیلدقسن صکره ایران دولتیته تابع اولان عراق عرب قطعه سینه عسکر کوندرمگه باشلادی. و آز مدتده اول قطعده اولان شهرلر بری آردندن بری فتح ایدیلوب ممالک اسلامه قوشولدی.

شویله که: خلیفه حضرتلری هجرتدن اوشبو اون ایکنچی یلنڭ محرم آینه خالک بن الولید رضی الله عنه نی اون مڭ آطلو عسکر ایله عراق عرب قطعه- سینه کوندردی. حضرت خالک رضی الله عنه دخی عسکر اسلام ایله اورایه حرکت قیلدی. یولنڭ [بانقییا] و [برسوما] اسملرننڭ اولان ایکی قریه نڭ اهالیسی اون مڭ آلتون جزیه و یرمک اوزره حضرت خالکدن امان طلب قیلدیلر. حضرت خالک دخی مذکور آلتون لر نی آلوب آنلر ایله مصالحه ایلدی.

صوگره حضرت خالک رضی الله عنه عراق عربنڭ اولان حیره شهرینه حرکت قیلدی. اورایه واردقسن صوگره ایران پادشاهی طرفندن حیره ده والی اولان ایاس بن قبیصة الطائی حیره اهالیسینڭ معتبرانیله عسکر اسلامنڭ قارشوسینه چقدی. حضرت خالک آنلره «مسلمان اولوگنز. اگرده دین اسلامه کرمز ایسه گنز جزیه و یرمک. یوق ایسه محاربه یه حاضر اولوگنز» دیدی. آنلر جزیه و یرمکنی اختیار ایدوب طوقسان مڭ درهم جزیه و یرمک اوزره خالک رضی الله عنه ایله مصالحه ایله دیلر. لکن ایران پادشاهی ایاس نڭ حضرت خالک ایله عقد ایتدیکی مصالحه سینى قبول قیلماسدن ایاس نی عزل ایدوب یرینه ایران

امراسندن زازویه اسملی بر آدمنی حیره یه مرزبان قیلدی. (ایرانیلر شهر- لرینلک و الپلرینه مرزبان دیرلرایدی).

شول ائناده خلیفه حضرتلرینلک امریله مثنی بن حارثة الشیبانی و حرمله و مدعور و سلمان سکنمک آطلو عسکر ایله حضرت خالدنلک یانینه کلدیلر. بونلر ایله حضرت خالدنلک عسکری اون سکنمک نفره بالغ اولدی. صوگره حضرت خالد رضی الله عنه عسکرینی اوچ فرقه یه تقسیم ایدوب حفیر اسملی اورنغه کیتدی. اول حوالینلک مرزبانی ایران دولتینلک ایلک یوقاری مرتبه ده اولان مأمورلرندن هرمز اسملی بهادر و غیرتلك بر آدم ایدی. منکور هرمز حضرت خالدنلک عسکر اسلامیله حفیر طرفینه حرکت ایله دیکنی ایشتدیکنه ایران پادشاهی اردشیرگه بوخصوصه مکتوب کونردی. صوگره عسکرینی جمع ایدوب عسکر اسلامدن اول حفیره واره رق مهم اورنلرینی ضبط قیلدی. حضرت خالد آنلرنلک حفیره مهم اورنلرینی ضبط ایتدیکلرینی ایشدوب حفیره و اراسدن (کاظمه) یه کندی. هرمز بونی ایشتدیکنه حضرت خالدن اول کاظمه یه و اروب اول یرده اولان صونی ضبط قیلدی. حضرت خالد رضی الله عنه دخی عسکر یله اورایه و اروب هرمزنلک قارشوسینه عسکرینی قوردی. صگره میدان محاربسه یه چیقوب مبارز ایسته دی. درحال هرمز دخی میدانه چیقوب حضرت خالدنلک قارشوسینه کلدی. هر ایکسی آطلرندن اینوب بری برینه حمله قیلدیلر. شول آراده هرمزنلک آدملری حضرت خالدنی قتل ایتمک ایچون آکسزین آگسا هجوم قیلسه لرده قعقاع بسن عمر و التمیمی حضرتلری هجوم ایدوب آنلری قاچوردی. حضرت خالد دخی آنلرنلک هجومینه التفات قیلماسدن هرمزنی اولک یردی. هرمز ایران دولتینلک ایلک بیوک مأمورلرندن اولدیغندن باشنداغی تاجی یوزمک دینار قیمتنده ایدی. هرمزنی اولک یردیکنه بوتاجنی حضرت خالد رضی الله عنه آلدی. هرمز هلاک اولقدن صگره ایران عسکری قورقویه دوشه رک میدان محاربده دن قاچدیلر. عسکر اسلام آرقه لرینه دوشوب آنلرنی قودیلر. صگره حضرت

خالک اموال غنائمنڭ خمسنی (بشمن برینیی) خلیفه حضر تلرینه کوتوردی .
 بو محاربه یه (محاربه ذات السلاسل) دیرلر .
 حضرت خالک رضی الله عنه بو محاربه لرده ایگن ایگوچیلرگه اصلا تعرض
 قیلمادی . مملکتینی آباد قیلماق ایچون ممکن قدر آنلری محافظه قیلدی . چونکه
 خلیفه حضرتلرینڭ امری بویله ایدی .

ثنی ، ولجه ، لیس محاربه لری .

ایران پادشاهی اردشیر هرمزنڭ مکتوبینی آلدقن سوڭره قارن اسملی
 بر قوماندان ایله برچوق عسکر کونردی . یوله (ذات السلاسل) محاربه سنه
 قاچوب کینن ایران عسکری قارنغه یولقدی . آنلر دخی قارنڭ عسکرینه
 قوشولوب جمله سی برلکک حرکت قیلدیلر . (ثنی) اسملی صونڭ یانینه کلوب
 ایندیلر . خالک رضی الله عنه دخی عسکر اسلامیه یوله چقدی . و منکور
 ثنی اسملی صونڭ یانینه واروب ایران عسکر یله محاربه یه کرشدی .
 عسکر اسلام ایران عسکرینه شدتله هچوم ایوب آنلردن بیگ کوبینی
 اولدیردیلر . قوماندانلری اولان قارن دخی قلچدن کیچورلدی . آخر الامر
 ایران عسکری فنا حالده بوزیلوب قاچدیلر . بو محاربه ده ایران عسکرینن
 اوتوزمڭ آدم قیلچدن کیچورلدی . وقاچوب کینلرننن برچوغی صویه غرق
 اولوب هلاک اولدی . اهل اسلامیه محاربه اینلرنڭ برچوغی اسیر ایدیلوب
 ماللری اغتنام اولندی . بونلرنڭ خمسی مئینه منوره یه کوندریلوب قالانی
 عسکر اسلامه تقسیم ایدیلی . بو محاربه یه (ثنی محاربه سی) دیرلر . حضرت
 خالک رضی الله عنه ایگن ایگوا یله و مملکتی آباد ایبو ایله مشغول اولان آدملره
 اصلا تعرض قیلمادی . آنلر جزیه و بیرمک شرطیله دولت اسلامه و خلافة عظمی یه
 تابع اولدیلر .

ایرانیلر هرمزن ایله قارن کپی ایکی بیوک قوماندانلرینڭ هلاک اولدیغنی
 و عسکرلرینڭ بری آردندن بری محو و پزیشان اولدیغنی ایشتمیکلرنه تلاش

(ایکنچی قسم) تاج

و حیرته دوشدیلر . و عسکر اسلامنک بهادرلقارینه ، امیرلرینه اولان اطاعتلرینه ، دین اسلام یولنک جان فدا ایدشارینه ، علم حربنک اولان مهارتلرینه حیران قالدیلر . چونکه ظهور اسلامن اول عربلردن بوصفتلرنک هیچ بریسی کورلگان یوق ایدی . بونک اوزرینه ایران پادشاهی اردشیر اندرزغر اسملی بر بهادر قومانداننی (ولجه) اسملی اورنغه کوندردی . صکره اردشیر برچوق عسکر جمع ایدوب اوشبو عسکرنی بهمون جاذویه اسملی قوماندان ایله اندرزغرنک آرقه سنندن کوندردی . اندرزغر یولنک برچوق عسکر جمع ایدوب ولجه ده عسکرینی قوردی . حضرت خالد درحال عسکر اسلامیه اورایه کله رک عسکرینک بر قسمنی بر مناسب یرگه یاشروب دیگر قسمی ایله ایران عسکرینه هجوم ایدوب مهاربه یه کرشدی . بر آزدن صکره عسکر اسلامنک اول بر فرقه سی دخی یاشرنمش اورنارندن چیقرق ایرانیه آرقه طرفدن هجوم قیلکیلر . شو طریقه ایران عسکرینی اورطیه آله رق آنلرنک بیک کوب آدملرینی اولردیار . شو حاله ایران عسکرینک قوماندانی اندرزغر بر آرز عسکر یله میدان مهاربه دن قاچدی . لکن یولنک صوسزلقن هلاک اولدی . بو مهاربه یه (ولجه مهاربه سی) دیرلر .

نصاری دیننک اولان عربلردن بکر بن وائل قبیله سی ایران عسکرینه یاردم ویردکلرنن آنلردن ایکی آدم اسلام عسکرینه اسیر دوشمش ایدی . شول سببن بکر بن وائل قبیله سینک آچیغی چقوب ایران پادشاهنن یاردم ایستدیلر . و فرات نهری بوینده اولان (لیس) اسملی قریه ده طوپلانوب عسکر اسلامیه مهاربه ایدوگه حاضرلدیلر .

شول اثناده ایران پادشاهی یوقاریده ذکر ایتدیکم بهمون جاذویه گه یاننک اولان عسکر یله لیس قریه سینه واروب بکر بن وائل قبیله سیله برلسک عسکر اسلام ایله مهاربه ایدوگه امر ایدوب مکتوب کوندردی . لکن بهمون لیس قریه سینه جابان اسملی قومانداننی کوندروب اوزی مشاوره قیلتمی ایچون ایراننک پایتختی اولان مداین شهرینه کیتدی . جابان ایران عسکر یله لیس قریه سینه واروب اوراده اولان بکر بن وائل قبیله سی یاننده عسکرینی قوردی . حضرت

خالک دخی عسکر اسلامیلہ ایس کہ گلہ رک ایران و عرب عسکریلہ عمار بہ یہ کرسدی، ایران و نصارای عرب عسکرلری خیللی وقت عسکر اسلامنگ حملہ و هجوملرینہ مقاومت قیلسه لردہ آخر الامر بوزیلوب قاجدیلر، بو عمار بہ دہ ایران ایله نصارای عرب عسکرندن یتمش ملک آدم قتل اولنمشدر. بو عمار بہ یہ (ایس عمار بہ سی) دیرلر.

حیره، انبار، عین التهر شهرلریننگ فتحی.

حضرت خالک رضی الله عنه ایس عمار بہ سنن فارغ اولدقن سوکڑه حیره شهرینی فتح ایتمک ایچون عسکرندہ اولان آخر نرسه لرنی کیمه لره بولکلہ توب فرات نهریلہ حیره بہ کونردی. واوزی عسکر اسلامیلہ قورودن کیتدی. حیره مرزبانن زازویہ بونی ایشتنیکک حیره ننگ طیشاروسینه چیقوب عسکرینی قورهرق حضرت خالک ایله عمار بہ یہ حاضرلندی. وشول آرادہ زازویہ ننگ اوغلی برفرقه عسکر ایله کیدرک فرات نهریننگ صوینی کیسی. بوسببن اهل اسلامنگ فراتده اولان کیمه لری قومه او طوردی. خالک رضی الله عنه بوندن خبر آلدیغی ایله برفرقه آطلو عسکر ایله کیدرک زازویہ ننگ اوغلی ایله یاننده اولان آدملریننگ باشلارینی کیسی. سوکڑه عسکریلہ حیره یوردی. زازویہ شول اثنادہ ایران پادشاهی اردشیرننگ وفات اولدیغنی ایشتمش ایسی. بوننگ اوستینه اوغلیننگ دخی قتل اولند. یغنی ایشتمکله درحال حیره نی ترک ایوب پایتخت اولان مداین شهرینه قاجدی. حضرت خالک دخی عسکر اسلامیلہ حیره شهرینه کلوب یتدی. حیره اهلایسی قلعه کبی محکم اولان سرایلرینه قاپانیلر، عسکر اسلام فرقه فرقه اولوب اوشبو سرایلرنی محاصره قیلکیلر. آخر الامر سرایده اولانلر جزیه ویرمکگه راضی اولوب حضرت خالک دن امان طلب قیلکیلر. حضرت خالک دخی آنلره امان ویردی. صکڑه حیره اهلایسیننگ معتبرانی حضرت خالک ننگ حضورینه کلوب یوز طوقسان ملک آلتون جزیه ویرمک اوزره مصالحه قیلکیلر. حیره ننگ فتحی اوشبو اون ایکنچی بلنگ ربيع الاولنده ایسی.

حیره فتح اولدوقدن صکره اول حوالیده ساکن اولان اهلینک رئیسلی
حضرت خالدنک حضورینه کلهرک جزیه ویرمگه راضی اولدقلرینی بیلدردیلم
وجزیه ارینک مقدری تعیین ایدیلوب شول وجهله ذوات اسلامیه و خلافت
عظمی یه تابع اولدیلم.

شول آراده حضرت خالد بر طرفدن اطرافه فرقه فرقه عسکر کوندر
ایران مملکتینی یغما وغارت ایتدرمکه وبر طرفدن ایران اهلینی
دین اسلامه دعوت ایدوب آنلره مکتوبلر کوندرمکه ایدی .
صوگره حضرت خالد (انبار) شهرینی فتح قیلدی . انبار قلعه سی اطرافدن
خندق ایله احاطه ایدلمش بر مستحکم قلعه او اوب ایران دولتینک ارزاق
وذخائر ی اوراده حفظ اولنور ایدی . شیرزاد اسملی بر قوماندان بر چوق
عسکر ایله اول قلعه نی محافظه ایدر ایدی . حضرت خالد حیره شهرینی
فتح ایتدیکن صوگره اوراده بر آز اقامت ایله دی . صوگره عسکر اسلامیله
کیلرک انبار شهرینی محاصره ایله دی . عسکر اسلام قلعه ده اولان ایران
عسکرینی اوقغه توتدیلم . صوگره قلعه اطرافنده اولان خندقنی طولکیرره ق
اوستندن یوروب ایچرو طرفه کیچدیلم . شیرزاد بونی کوردکن صوگره
قلعه نی ایچنده اولان ماللریله اهل اسلامه تسلیم ایله دی . واوزینک سلامت
قالوینه مک مرتبه شکرلر ایدوب بهمن جادویه ناک یانینه کیتدی .

صوگره حضرت خالد انبار شهرینی محافظه قیلدق ایچون اوراده بر فرقه عسکر
ایله زبرقان بن بدرنی قالردی . واوزی عسکر اسلامیله (عین التمر) قلعه سینه
کیتدی اول حینه مهرا بن بهرام جوبین یک چوق ایران عسکر یله قلعه نی محافظه
قیلمقه ایدی . وعقه بن ابی عقه دخی دین اسلامه داخل اولمیان عرب قبیله لرندن
بیگ کوب عسکر ایله عین التمر قلعه سینه کلوب ایران عسکر یله برلکله قلعه نی
محافظه قیلدقه ایدی . خالد رضی الله عنه اورایه واردقن صکره ابتداء
عسکر اسلامیله محاربه یی قصد ایدوب میدان محاربه یه کلهرک عسکرینی
صفلرینی دوزه اتمگه باشلا دی . شول حالده حضرت خالد آکسزین

هجوم ایسوب عقه‌نی قوجاقلاب آلهرق عسکر اسلامه کنوردی . عقه‌یه تابع اولان عرب عسکری بونی کوردکلرنک محاربه قیلماسدن بوزیلوب قاجدیلر . مهران آنلرنک قاجدیغنی ایشندیکه قورقویه دوشه‌رک یاننده اولان ایران عسکر یله قلعه‌دن چیقوب قاجدیلر . میدان محاربه‌دن قاجوب کین عرب عسکری بوش قلعه‌یه کلوب کرسه‌لرده حضرت خالد عسکر اسلامیه آرقه‌لرندن کلهرک قلعه‌یه کردی . وجمله‌سینی قاجدن کیچوردی . رئیس‌لری اولان عقه‌نی دخی اولدردی . سوکوره اموال غنائمنک خمسینی مدینه منوره‌یه کونوردی . وشو صورتله عین‌التمر قلعه‌سی فتح اولندی .

بری برینه طوتاش اولان محاربه‌لر .

عین‌التمر قلعه‌سی فتح اولندقدن سوکوره حضرت خالد رضی‌الله عنه‌یه عیاض بن غنم حضرتلرندن مکتوب کلدی . مکتوبنک (دومة الجندل) طرفنکگی نصاری دیننده اولان عربلرنک عهدلرینی بوزدقلرینی یازمش ایدی . حضرت خالد درحال دومة الجندل‌گه کیتدی . واورایه واردقدن سوکوره نصارای عربنک بر فرقه‌سی حضرت خالد‌گه وبر فرقه‌سی حضرت عیاض بن غنم‌گه قارشو کلدیلر . لکن هر ایکی فرقه‌سی عسکر اسلامه مقامت ایدهمیوب قاجدیلر . سوکوره حضرت خالد دومة الجندل قلعه‌سنی فتح ایسوب ماللرینی اغتنام ایلدی . ونصارای عربنک کوبی قتل اولندی .

ایرانیلر حضرت خالدنک دومة الجندل‌ده اولدیغنی غنیمت بیلوب روزبه وزمهر اسملرنک اولان ایکی قومانداننی برر فرقه عسکر ایله انبار شهرینه کونردیلر . بونلر (حصیب) اسملی اورنغه کلوب نزول ایله‌دیلر . بهبودان اسملی بر قوماندان بر فرقه ایران عسکر یله (خنافس) اسملی اورننی ضبط ایتمشیدی . شول آراده (الجزیره) عربلری دخی رئیس‌لری اولان عقه‌نک قتل اولمشندن آچیغلی چقوب اهل اسلامیه محاربه ایدوننی قصه ایتمشلر . بونلردن هدیل بن عمران بر چوق عسکر یله (مضیح) اسملی

اورنگه نازل اولمش و ربیعہ بن بجیر دخی بر چوق عسکر یلہ (ئنی) اسملی اورنگه نازل اولمش ایدی . بونلر حصیده اولان ایران عسکر یلہ برله شمک نیتند ایدیلر . لکن حضرت خالک آنلره کوز آچوغه ده وقت ویرمدی . شوپله که : خالک رضی الله عنه آنلرنڭڭ خبرلرینی ایشنتیکن صوگره تیزلک ایله دومه الجندلسن عراقه کلدی . درحال حصید ایله خنافسک مجتمه اولان ایران عسکرینه قعقاع و ابولیلی حضرتلریله بر فرقه عسکر کوندردی . درحال حضرت قعقاع حصید که و حضرت ابولیلی خنافسکه وارهرق آنه اولان ایرانیلر ایله محاربه یه کرشدیلر . ایران عسکرینڭ سلامت قالانی مضحده اولان هنیل بن عمران یانینه قاچدیلر .

صوگره حضرت خالک عسکر اسلامیله مضح که حرکت قیلدی . « فلان کیچه ، فلان ساعتده برلشلم » دیوقعقاع ایله ابولیلی حضرتلرینه امر کوندردی . حضرت خالک و حضرت قعقاع و حضرت ابولیلی یانلرنده اولان عسکرلریله وقت معینه مضحده برلشدیلر . اوراده اولان ایران و عرب عسکرلری اول وقتده اویقوده ایدیلر . عسکر اسلام آنلری اوچ طرفدن باصدیلر . و کوبینی اولدیلر . هنیل بن عمران سلامت قالان بیگ آز آدم ایله قاچوب کیده بیلدی .

صوگره حضرت خالک اسلامیله (ئنی) گه کیتدی و اوراده اولان عرب عسکرینی دخی کیچه سی اوچ طرفدن باصدیلر . و جمله سنی قتل ایوب خاتون و بالالرینی اسیر و ماللرینی اغتنام ایله دیلر .

صوگره حضرت خالک (زمیل) اسملی اورنگه واروب اوراده اولان عرب عسکرینی دخی قلیچمن کیچوردی .

صوگره خالک رضی الله عنه ایران و روم و الجزیره مملکتلرینڭ حدودنده اولان (قراض) اسملی اورنگه کلوب نازل اولدی . و اوراده عسکرینی استراحت قیلردی . اسلام عسکرینڭ روم حدودینه کلوب نازل اولدقلرینه حدود محافظه سینه مأمور اولان روم عسکرینڭ آچیغلری چیقوب اول طرفنه

اولان ايران عسكرىلە اتفاق ايدوب بىرلشدىلەر . تغلب و اياد و نمر قىبىلە لرى
 دخى آنلارە قوشولدىلەر . و عسكەر اسلامە ھجوم ايدوگە اتفاق ايدوب فرات نهرىنى
 كىچىدىلەر . صگۈرە روملەر « قايو فرقه صبر و ثبات ايله محاربه ايدەچكى معلوم
 اولسون » دىرەك ايران و عرب عسكەرلرنىن آيرىلوب عسكەر اسلامىلە
 محاربه يە كرىدىلەر . لىكن عسكەر اسلام نىڭ ھجومىنە طاقت كىتورمىدىن
 جملەسى قاچىدىلەر . عسكەر اسلام آنلرنىڭ آرقەلرینە دوشوب قودىلەر . و بىك
 كوبينى اولك پىردىلەر . بو محاربه دە روملردن يوز مىڭ آدم قتل اولنمىدىر .
 صگۈرە خالە رضى الله عنه عسكرىنى ھىرە يە كوندردى . و اوزى بعض
 خواصى و اتباعىلە قراضىن مكە مكرمه يە واروب حج قىلدى . و دونوب
 ھىرە يە كلىدى .

حضرت خالد بن ولید (عراق عرب) دە محاربه ايله اشتغالى بىر يىل قدر
 اولوب صگۈرە (شام) ولايتىنە كىتوب روملەر ايله محاربه يە كرىدى . بونى
 يقىنەنە ذكر ايدىرمىز ان شاء الله تعالى .

بو يىلدە ظھورە كلەن سائىر وقوعات .
 ھىجرت نىبويە دن اوشبو اون ايگنچى يىلە رسول كرم نىڭ كىھوى ابوالعاص
 بن الربيع رضى الله عنه وفات اولدى . بوڭا رسول الله صلى الله عليه وسلم
 قزى زىنە رضى الله عنها نى وىرمىش ايدى . بونى يوقارىنە ذكر ايتىمىشىم .
 و بو يىلە حضرت على كرم الله وجهه يوقارىنە ذكر ايتىدىم ابوالعاص نىڭ
 قزى حضرت امامە نى نىكاحلىدى . امامە رضى الله عنها نىڭ آناسى حضرت
 زىنە رضى الله عنها دىر .

و بو يىلدە ابو مرثد الغنوى رضى الله عنه وفات اولدى . بو نىڭ اوغلى
 مرثد رضى الله عنه رسول كرم نىڭ زمان سعادتلرنىڭ (رجيع) وقعه سىندە شھىد
 اولمىشىدى . بونى بىر نچى قىسىمە ذكر ايتىمىشىم . آتا اوغل ھەر ايگىسى
 اصحاب بىردىنەر .

وبویلاک حج وقتند خلیفه رسول الله ابوبکر الصدیق رضی الله عنه مدینه منورهیه عثمان ذوالنورین رضی الله عنه فی قائم مقام ایوب مکة مکرمه یه واردی . وحاجیلره امیر اولوب حج قیلدردی . صکره دونوب مدینه منورهیه کلدی .

هجرت نبویه دن (۱۲) نچی یلنک وقائعی .

شام ولایتینه عسکر کوندرلدیکی .

هجرتدن اوشبو اون اوچنچی یلنک ابتداسنک خلیفه رسول الله ابوبکر الصدیق رضی الله عنه روم دولتینه تابع اولان شام ولایتینه عسکر کوندرمگه باشلادی . اول خالک بن سعید حضرتلرینی بر مقدار عسکر ایله شام حدودینه کوندردی . خالک بن سعید حضرتلری عسکر اسلامیه کیدرک (تیماء) بللسینه نزول ایله دی . واول حوالیه ساکن اولان اهل اسلامن بر چوق عسکر توپلادی . اول حینده روملر عسکر اسلامه قارشو وارمق ایچون بهرا ، سلیح ، غسان ، کلب ، لحم ، جنام قبیله لرندن بیک کوب عسکر توپلامش اییلر . خالک بن سعید حضرتلری بونلردن خبر آلدقه عسکر اسلامیه اورایه کیتدی عسکر اسلام اورایه کلدیکن صکره اول آلتی قبیله دن توپلانمش عسکر اطرافه طاغیلوب قاچدیلر . صکره خالک بن سعید عسکر یله بر آز ایلر و حرکت ایوب بر چوق روم عسکرینه یولقدی اول عسکرنک قوماندانی روم جنراللرندن ماهان اسملی بر ذات ایدی . عسکر اسلام روم عسکر یله مهاربهیه کرشوب آنلرنک کوبنی اولک یردیلر . ماهان سلامت قالان عسکر یله بوزیلوب قاچدی .

صوگره خلیفه رسول الله ذوالکلاع الحمیری حضرتلریله عکرمه بن ابی جهل حضرتلرینی بر فرقه عسکر ایله خالک بن سعیدنک یاردمینه کوندردی . بونلردن صوگره عمرو بن العاص حضرتلرینی بر فرقه عسکر ایله (فلسطین) جهتینه ، ولید بن عقبه نی بر فرقه عسکر ایله (اردن) جهتینه ، یزید بن ابی سفیان نی دخی بر چوق عسکره امیر ایوب (بلاقا) جهتینه کوندردی . ابو عبیده بن الجراح رضی الله عنه نی دخی بر فرقه عسکر ایله (حمص) جهتینه

کوندروب آنی شام ولایتینہ کیمن عسکر اسلامنک جمیعسینہ امیر قیلکی۔
 عکرمہ بن ابی جہل وولید بن عقبہ و ذوالسکلاع الحمیری حضرتلری عسکر
 اسلامیلہ خالد بن سعیدنک یانینہ وار دقلرنہ خالد شامغہ کوندرلمش سائر
 اسلام عسکرلرینک کلوب یتدیکنی کوتمسدن ماہان اوزرینہ یوردی، ماہان یاننہ
 اولان روم عسکریلہ قاجوب (دمشق) شہرینہ کردی۔ خالد عسکریلہ روم
 لرنک آرقاسندن کیدرک دمشق یاننہ اولان (مرج صفر) اسملی اورنغہ کلوب
 نازل اولدی، شول آرادہ ماہان شہردن چغوب یاننہ اولان روم عسکریلہ
 اسلام عسکرینہ هجوم ایئرک خالدنک اوغلی سعیدنی شہید ایلکی، خالد
 اوغلینک شہید اولدیغندن خبر آلکقبہ یاننہ اولان عسکریلہ میدان محاربه بی
 ترک ایدوب قاجدی، لکن عکرمہ بن ابی جہل حضرتلری یاننہ اولان عسکریلہ
 صبر و ثبات ایدوب یرندن قوزغالما دی، شول سببسن خالد بن سعید ایلہ برلسک
 قاجوب کیمن اسلام عسکرینہ روملر ضرر ایرشدیرہ آلمادیلر۔

صوگرہ خلیفہ حضرتلری شرحبیل بن حسنہ نی ولید بن عقبہنک یرینہ
 امیر ایدوب بر فرقه عسکر ایلہ (ردن) جہتینہ کوندردی، بونک آرقہ سنندن
 معاویہ بن ابی سفیان نی دخی بر فرقه عسکر ایلہ قرداشی یزید بن ابی سفیان
 یانینہ کوندردی، خالد بن سعید ایلہ برلسک قاجمش عسکر اسلامنک بر قسمی
 خلیفہ رسول اللہنک امریلہ شرحبیل یاننہ اولان عسکرہ قوشیلوب قالغانی معاویہ
 یاننہ اولان عسکرہ قوشولدی، خالد بن سعید ایسہ خلیفہ حضرتلرینک امریلہ
 مدینہ یہ قایتدی۔

شام ولایتینہ کوندرلمش امیرلردن عمرو بن العاص (فلسطین) گہ شرحبیل
 بن حسنہ (اردن) گہ، یزید بن ابی سفیان (بلقا) یہ، ابو عبیدہ بن الجراح رضی
 اللہ عنہ (جابیہ) گہ واروب عسکرلرینی قوردیلر۔

حضرت خالد بن الولیدنک عراقدن شامہ کلدیکی، بونک
 صوگندہ مشهور یرموک محاربه سینک وقوعہ کلدیکی۔
 روم ایمپیراتورری هرقل اسلام عسکرینک فرقه فرقه اولوب شام ولایتینہ

کردگربینی ایشندیکه (حصص) شهرینه کلرک روملر ایله نصاری دیننه اولان عربلردن بیک کوب عسکر جمع ایوب عمرو بن العاص حضرتلرینه قارشو اوزینک قرداشی (تبارق) ایله طوقسان ملک عسکر، یزید بن ابی سفیان حضرتلرینه قارشو (یورکی) اسملی بر جنرال ایله بر چوق عسکر، ابو عبیده بن الجراح رضی الله عنه یه قارشو (قیقلان) اسملی بر جنرال ایله آلتمش ملک عسکر، شرحبیل بن حسنه حضرتلرینه قارشو (دراقوص) اسملی بر جنرال ایله بر چوق عسکر کونردی. مجموعسی یکر می یسی ملک مقارانک اولان اسلام عسکرینه قارشو ایکی یوز ملدن آشفچهروم عسکری کوندرلری. شول سببن اسلام عسکرینک امیرلری بر یره طویلانمقنی مناسب کوردیلر. صکره خلیفه حضرتلرینک امریله عسکر اسلامنک جمیعسی (یرموک) اسملی اورنغه کلوب طویلاندیلر.

صکره روم عسکرینک جمیعسی دخی یرموکک مجتمع اولان عسکر اسلامنک قارشوسینه کلوب طویلاندیلر. هر ایکی طرف عسکرلرینک اطرافینه خند قلر قازدیلر. اسلام عسکری روملره نسبه بیک آز اولدقلرندن آنلره هچوم ایدوگه جرأت قیلمازلر ایدی. فقط آنلرنک هچوملرینی دفع ایدرلر ایدی.

آخر الامر اسلام عسکرینک امیرلری خلیفه حضرتلرندن یازدم ایسته دیلر. خلیفه حضرتلری عراق عربک اولان خالک بن الولید رضی الله عنه یه مکتوب کونردی مکتوبینده «یا خالک سنی شامک اولان اسلام عسکرینک جمیعسیینه امیر قیلکم. تیزلک ایله عراقده اولان عسکر اسلامنک یاریمنی آلوب شام ولایتینه کیدک. و عراقده قالان اسلام عسکرینه مثنی بن حارثه الشیبانی نی امیر ایدک» دیو یازمش ایدی. حضرت خالک بن الولید رضی الله عنه خلیفه رسول الله ابوبکر الصدیق رضی الله عنه نلک مکتوبنی آلدقن صکره در حال عراق ایشلرینی مثنی بن حارثه حضرتلرینه طاپشروب اون ملک گه قریب عسکر ایله عراق عربدن شام ولایتینه حرکت قیلدی. یولده حرکتینه مانع اولانلر ایله محاربه ایدک ایدک (دمشق) شهرینه قریب اولان (فنیة العقباب) اسملی

اورنگه کلوب یتدی. و اوراده رسول الله صلی الله علیہ وسلم ننگ (عقاب) اسملی قاره سنجاغنی آچدی. بوننگ ایله عسکر اسلامنگ شوق وغیرتلی آرتدی. شول سببمن اول اورنگه (ثنیة العقاب) دیرار. حضرت خالد بن الولید اورادن حرکت ایدوب (مرج راهط) اسملی اورنگه کلدی. و آنه اولان غسانیلره هجوم ایدوب آنلری تارمار ایلدی. صگره مرج راهطمن (بصری) شهرینه واردی. و اوراده اولان روملر ایله محاربه ایدوب بصری نی فتح قیلدی. صگره حضرت خالد بن الولید رضی الله عنه یاننده اولان عسکر اسلام ایله بصری دن حرکت ایدوب ربیع الآخر آینه یرموکه اولان عسکری اسلامه ایرشدی.

حضرت خالد بن الولید ایله برلکده کلهن عسکر ایله یرموکه اولان اسلام عسکری اوتوز یدی ملک نفره ایرشدی. بونلره باشقه عسکر اسلامنگ آرقه سنی محافظه ایمن عکرمه بن ابی جهل حضرتلریننگ یاننده دخی آلتسی ملک قریب عسکر اولدیغندن اسلام عسکریننگ جمیعسی قرق مکن آشقچه اولمش در.

حضرت خالد یرموکه کلدیکن صگره روملر ننگ راهب وقسیسلری دخی (ماهان) اسملی جنرال ایله برلکده یرموکه کلهرک روم عسکرینه بر آی قدر نصیحت ایدوب آنلری محاربه یه قزدردیلر صوگره محاربه یه حاضرلنمیه باشلادیلر. حضرت خالد بن الولید دخی بونی کوردیکن صگره عسکر اسلامه وعظ ونصیحت قیلدی. عسکر اسلامنگ جمیعسی حضرت خالد بن الولیدنی اوزلرینه امیر ایدوب آننگ امرینه اطاعت قیلدیلر. شول ائناده روملر ایکیوز قرق ملک نفره بالغ اولان عسکرلر ایله میدان محاربه یه چیقیلر. حضرت خالد رضی الله عنه دخی قرق مکن بر آز آشقچه اولان اسلام عسکرله روملره قارشو چیقیدی. هر ایکی طرفنگ عسکرلری بری برینه قارشو صفی باغلا دیلر. عسکرلریننگ اوک ووصول و آل و آرقه طرفلرینه امیرلر تعیین قیلدیلر. صگره عسکر اسلام حضرت خالد بن الولیدنگ امریله روم عسکرینه هجوم ایدوب محاربه یه کرشیلر. شول آراده روم جنراللرندن اینگ بهادری اولان یورکی

روم عسکریندن آیریلوب حضرت خالد بن الولیدنڭ یانینه کلهرک دین اسلامه داخل اولدی و حضرت خالدنڭ تعلیمیه غسل ایسوب ایکی رکعت نماز اوقدی. صگره قلیچنی صوروب حضرت خالد بن الولید ایله برلسکه روم عسکرینه حمله ایسوب هاربه یه کرشدی. هاربه نڭ اۆلنک روم عسکر شتله هجوم ایسوب اسلام عسکرینی آرقه یه سوردیلر. شول آراده عسکر اسلامنڭ آرقه سیننی محافظه ایمن عکرمة بن ابی جهل حضرتلری اسلام بولنک هر وقت جانلرینی فدا ایوگه حاضر اولان دورتیوز قدر فائز ایله برلسکه روملره هجوم ایسوب یره دوشنچه یه قدر آنلر ایله هاربه ایله دیلر. بونلردن کوبیسی عکرمه ایله برلسکه شهید اولوب قالانی مجروح اولاروق یره دوشیلر. رضی الله عنهم .

هاربه کیتدکچه قوتلندی عسکر اسلام روملره نسبتنا بیک آز اولسه لرده میدان هاربه ده اولان صبر و ثباتلری، وطاعلری اورنندن قویاردا ی حمله و هجوملری روم عسکرینی حیرته قالدردی. حضرت خالد بن الولید ایله جنرال یورکی جنابلری دخی آرسلانلر کبی هجوم ایسوب روملرنڭ صفلرینی یرتورلر ایدی. هاربه نڭ شتندن عسکر اسلام او یله وایکندی نمازلرینی ایما ایله اوقدیلر. اول کون اهل اسلامنڭ خاتونلری دخی (اعلاء کلمة الله) بولنک بیک بیوک خدمتلر قیلدیلر. غازیلره صوتاشوب ایچرلر و مجروحلرنڭ جراحتلرینی باغلارلر ایدی. بونڭ ایله برابر قارشولرینه کلن روملری آرسلانلر کبی هجوم ایسوب کیرویه سورر ایدیلر. رضی الله عنهم .

قیاش باطوغه یقین کلدیکی وقتده جنرال یورکی حضرتلری شهید اولدی. برکون ایچنده دین اسلامنڭ ایڭ بیوک رتبه سیندن اولان شهیدلک مرتبه سینه ایرشدی. رحمة الله علیه. شول ائناده روملرنڭ صبر و ثباتلری آزالمغه باشلادی. درحال حضرت خالد بن الولید عسکر اسلامدن برنجه بهادرلرنی یانینه آلوب روملرنڭ قلبگه یینه شتله هجوم ایده رک آطلو عسکرلری حضرت خالدنڭ هجومینه طاقت کتورمسدن پیاده لرنی باصوب

تابتساب قاجدیلر . بونلک اوزرینه روملر بتون بتون بوزیلوب میدان
 مهاربه دن قاجدیلر . عسکر اسلام آنلرنلک آرقه لرینه دوشوب بیک کوبنی
 اولدیردیلر . روملرنلک برچوغی یرموکک اولان چقورلره ویلغهلره وخنقلره
 دوشوب هلاک اولدیلر . روم ایمپراطورینلک قرداشی تدارق دخی هلاک
 اولدی . بو مهاربه ده روملردن یوز مکدن آشقچه آدم هلاک اولمشدر . اهل
 اسلام دن اوچ ملک مقدری آدم شهید اولمشدر . عکرمة بن ابی جهل حضرتلری
 دخی اوغلی عمرو ایله شوهماربه ده شهید اولمشدر . رضی الله عنوم اجمعین .
 بو مهاربه یه (یرموک مهاربه سی) دیرلر .

یرموکک مهاربه باشلاندیغی وقتده مدینه منوره دن برایلچی کلوب خلیفه
 رسول الله ابوبکر الصدیق رضی الله عنه نلک وفات اولدیغنی ویرینه حضرت
 عمر الفاروق رضی الله عنه نلک خلیفه اولدیغنی ابوعبیده بن الجراح رضی الله
 عنه ایله خالک بن الولید رضی الله عنه یه خبر ویردی . لیکن بوخبرنی عسکر
 اسلامه مهاربه دن بوشاندقلرننن صوکره اعلان قیلدیلر .

وفات ابوبکر الصدیق رضی الله عنه .

خلیفه رسول الله ابوبکر الصدیق رضی الله عنه حضرتلری هجرت نبویه دن
 اوشبو اون اوچنچی یلمه جمادی الآخرنلک یکرمنی ایکنچی کونده آلتمش اوچ
 یاشنده مندینه منوره ده وفات اولوب رسول الله صلی الله علیه وسلم قهرشریفی
 یاننده دفن اولندی . جمادی الآخرنلک یکیسنده خسته له نوب اون بش کون
 مسجد شریفکه چیقمه آلمادی ، مدت خلافتی ایکی یل ، اوچ آی ، اون کون در .
 وفات اولدیغی وقتده ایلیک صوکره سوزله دیککی سوزی (توفنی مسلما والحقنی
 بالصالحین) ایدی . معناسی : (یارب مسلمان اولدیغم حالده جانمنی آل
 وبنی صالحلره اولاشدر) دیمکدر .

خلافت عمر الفاروق رضی الله عنه .

خلیفه رسول الله ابوبکر الصدیق رضی الله عنه وفاتی قریب اولدوقده

خلافتنی حضرت عمر الفاروق رضی اللہ عنہ یہ طاہر شدی . و بو خصوصہ
عہد نامہ یازدیروب قالردی . حضرت عمر الفاروق رضی اللہ عنہ خلیفہ
حضرت تریبنی دفن قیلدقن سوگرہ مسجد شریفہ کلوب منبر اوزرینہ چقدی .
آدملر طاقم طاقم کلوب بیعت ایله دیلر .

حضرت عمر الفاروق رضی اللہ عنہ یہ خلیفہ اولدقن سوگرہ
بعضیلر (خایفة رسول اللہ)، بعضیلر (خلیفة خلیفة رسول اللہ) دیو خطاب
ایلسه ارده صکره دن (امیر المؤمنین) دیو خطاب ایلر اولیلر . (امیر المؤمنین)
عنوانی خلیفہ لره خاص اولوب شهر امیر لرینہ و عسکر امیر لرینہ امیر المؤمنین دیو
خطاب ایلمز . خلیفة الاسلام حضرت عمر الفاروق رضی اللہ عنہ مقام خلافتہ صعود
ایتدیکن صکره ابو عبیدة بن الجراح رضی اللہ عنہ فی شام اولان عسکر اسلامنلک
جمیعسینہ امیر نصب ایلب خالد بن الولید رضی اللہ عنہ فی امیر لکن عزل قیلدی .
بو خصوصه شام ولایتنه اولان ابو عبیدہ رضی اللہ عنہ یه مکتوب کونردی . مکتوب
حضرت ابو عبیدہ یه ایرشدکن صکره حضرت خالد رضی اللہ عنہ (سمعا و طاعة)
دیهرک عزلنی قبول قیلدی . و حضرت فاروقه اطاعت قیلدی . و دین اسلامنلک
انتشارینہ اولگیدن زیاده خدمت قیلدی . حضرت ابو عبیدہ رضی اللہ عنہ هر
اشه حضرت خالد بن الولید ایله مشاوره ایلر و اطرافه کونر لاش عسکر فرقه لرینہ
آنی امیر ایلر ایلی .

فتح دمشق و فجل و بیسان و طبریه .

حضرت ابو عبیدة بن الجراح رضی اللہ عنہ یرموک مهار به سنن بوشاندقن
صکره اورایه بشیر بن کعب الحمیری نی امیر ایلوب اوزی عسکر اسلامه
(دمشق) شهرینہ کیتدی . دمشق اولان روملر شهر قیولریننی باغلاب عسکر
اسلامیله ایچرودن مهار به ایوگه قرار ویر دیلر . ابو عبیدہ حضرت تری عسکر یله
دمشق و واردقن صکره شهرنلک بر طرفینہ حضرت ابو عبیدہ اوزی و بر طرفینہ
حضرت خالد بن الولید و بر طرفینہ عمر و بن العاص و بر طرفینہ یزید بن ابی

سفيان بر رفرقه عسكر ايله نازل اولوب شهرنى دورت طرفدن محاصره يه آلد يلىر .
روملىر ايچرودن واسلام عسكرى طيشارودن برى برينه او قلىر وطاشلىر آتوب
بيك شىتلى عمار بهار قىلىد يلىر . عسكر اسلام دمشقنى شو كىفئىتچە يتمش كون
محاصره قىلىد يلىر . شول آرادە بر كىچە دمشق بر زور ضيافت اولوب شهرنىڭ
حصارلىرىنى وقپولرىنى محافظە ايدى چى روم عسكرلىرى دى اورنلارنى طاشلاب
شو ضيافتكە كىتىد يلىر .

حضرت خالك بوندىن خىردار اولوب درحال ياندى اولان عسكر اسلامنى
بر نيچە آدم ايله برلكە يىدىن ياصالمش نردبانلر ايله حصاردن آشوب
ايچرودن طرفە ايندىلر . صگرە شهرنىڭ قىوسىنى آچدىلر . بونلار اوز رينه عسكر
اسلام بلىد آواز ايله تكيير ايتوب شهرە كر دىلر . شهرنىڭ ايكنچى طرفىدە
اولان حضرت ابو عبىدە ايله باشقە امىرلرنىڭ بوندىن خىرلىرى يوق ايدى .
روملىر حضرت خالك بن الوليدنىڭ عسكر ايله شهرە كر دىكىنى ايشتىلر كرنە
قورقويە دوشەرك شهرنىڭ ايكنچى طرفىدە اولان ابو عبىدە رضى الله عنەنىڭ
يانىنە چىقەرق بر مقبار وىرگو وىرملك شرطيله مصالحە ايدوب حضرت ابو
عبىدەنى ياندى اولان عسكر يله شهرنىڭ ايچرودىن آلد يلىر . بر طرفدىن حضرت
ابو عبىدە صلحا و ايكنچى طرفدىن حضرت خالك حرىبا شهرە كرودن ايلارو
حركت ايدەرك شهرنىڭ اورطەسىدە برى برينه يولق يلىر . شهرنىڭ باشقە
طرفىدە اولان امىرلر دى صلحا كر دىلر ندىن شهر صلحا فتح اولنىمش حكمنە
طوتلىدى . شو كىفئىتچە دمشق شەرى فتح اولنوب حضرت ابو عبىدە فتح
خىرىنى امىر المؤمنىن عمر الفاروق رضى الله عنە يە كوندردى .

حضرت ابو عبىدە رضى الله عنە دمشق شەرىنى فتح ايتدىكىن صگرە
حضرت خالك بن الوليد ايله برلكە شام ولايتىنە كمش اون ملك قىر عراق
عسكرىنى كىرودن عراقە كوندردى . بونلردن شەيد اولانلىرى اورنىدە شام
عسكرىدىن قوشدى . لىكن حضرت خالك بن الوليد رضى الله عنە شامە حضرت
ابو عبىدە ياندى قالدى ، چونكە امىر المؤمنىن حضرتلرنىڭ امرى بويە ايدى .

صگره ابو عبیده رضی اللہ عنہ دمشق شہرینہ یزید بن ابی سفیان فی امیر
ایدوب اوزی عسکر اسلامیلہ (اردن) جہتنبہ اولان (فجل) اسملی اورنگہ
کیندی. اول اورنگ سکسان ملنگ روم عسکری طویلانمش ایدی. حضرت ابو
عبیده عسکر اسلامنگ مقنہ سینہ خالد بن الولید حضرتلرینی وبر طرفینہ
عمر وبن العاص فی امیر ایدوب بر طرفنی حضرت ابو عبیدہ اوز ادارہ سینہ
آلمش ایدی. آطلو عسکری حضرت ضرار بن الازورگہ وپیاده عسکری
حضرت عیاض بن غنمگہ طابشرمش ایدی. بو محاربه (اردن) جہتنبہ
اولدیغندن جمیع عسکرنگ ادارہ سی ابتداء اردن طرفینہ نازل اولان
شرحبیل بن حسنیہ طابشرامش ایدی. شرحبیل حضرتلری عسکر اسلامیلہ
فحلگہ واروب عسکرینی قوردی. لکن روم عسکری ایله اسلام عسکری
آراسنہ صولر وباتقاق یرلر اولدیغندن برنیچه وقت آرالرنک محاربه واقع
اولمادی. آخر الامر روملر صولردن وباتقاق یرلردن یول طابوب کیچہ رک بر
کیچہ اسلام عسکرینہ آکسزدن هجوم قیلدیلر. شرحبیل حضرتلری کیچہ لری
غافل یاتمیوب احتیاط اوزره اولدیغندن درحال یاننک اولان عسکر اسلام ایله
روملره هجوم ایدوب محاربه یه کرشدی. کیچہ سی باشلانغان محاربه ایکنچی
کوننگ آخشاہمینہ قدر دوام ایله دی. روملرنک ایکی جنراللری قلیچدن
کیچورلدی. آخر الامر روم عسکری میدان محاربه یی ترک ایدوب قاچدیلر.
کیچہ قارانغولقی اطرافی قاپلادیغندن یوللرینی شاشیروب باتقاقره
باتدیلر. اسلام عسکری آرقہ لرینہ دوشه رک کوبینی اولدیردیلر. بو محاربه ده
سکسان ملنگ روم عسکرندن بیگ آزی سلامت قالمشدر.

صوگره ابو عبیدہ رضی اللہ عنہ شرحبیل حضرتلرینی بر فرقه عسکر ایله
(بیسان) بلہ سینہ کوندروب ابو الاعورنی بر فرقه عسکر ایله (طبریہ) بلہ سینہ
کوندردی. اوزی حضرت خالدنی یانینہ آلوب عسکر اسلامیلہ (حمص)
شہرینہ کیندی.

شرحبیل حضرتلری یاننک اولان عسکر ایله کیچہ رک قارشوسینہ چیقان

روملری پریشان ایدوب (بیسان) نی فتح قیلدی.
 ابوالاعور دخی عسکر اسلامیله کیدرک (طبریہ) نی فتح قیلدی.
 ایهدی (شام) ولایتنه اولان عسکر اسلام روملر ایله محاربه ایله طورسون.
 بزار (عراق) ولایتنه اولان عسکر اسلامنک احوالینه کوچه لم.

عراق ده اولان اسلام عسکرینک احوالی.

حضرت خالد بن الولید رضی الله عنه ننگ عراقده اولان اسلام عسکرینک یاریمینی آلوب شام ولایتینه کیتدیکنی و عراق ده اولان عسکر اسلامنی مثنی بن حارثة الشیبانی حضرتلرینه طابشردیغنی یوقاریه ذکر ایتمشیدم. حضرت خالد شامغه کیتدکن موکوره ایران پادشاهی شهر یراز حیره ده اولان اسلام عسکرینه قارشو (هرمز) اسملی قوماندان ایله برچوق عسکر کوندردی. حضرت مثنی دخی یاننده اولان عسکر اسلام ایله حیره دن چقره رق (بابل) اسملی اورنده ایران عسکرینه ایرشوب آنلر ایله محاربه یه کرشدی. ایران عسکری مقاومتدن عاجز قالوب میدان محاربه بی ترک ایدرک قاچدیلر. اسلام عسکری آنلری مداین شهرینه قدر قودیلر. و بیک کوبنی قاچدن کیچوردیلر.

اول ائناده خلیفه رسول الله ابوبکر الصدیق رضی الله عنه خسته اولدقلرندن خیلی مدت مثنی یه مدینه منوره دن خبر کلمدی. شول سببمن حضرت مثنی یرینه بشر بن خصاصیه نی امیر ایدوب اوزی مدینه یه کیتدی. خلیفه حضرتلرینک آغر خسته اولدیغی کون مثنی مدینه یه کلدی. و خلیفه ننگ حضورینه کردی. خلیفه رسول الله ابوبکر الصدیق رضی الله عنه شول هینده حضرت عمر الفاروق رضی الله عنه نی یانینه آلدروب مثنی ایله برلسکده عراق ولایتینه عسکر کوندروگه وصیت قیلدی. و شول کیچه وفات اولوب دار راحتکه کیتدی. رضی الله عنه. بونی یوقاریده ذکر ایتمشیدم.

امیر المؤمنین عمر الفاروق رضی الله عنه مقام خلافته صعود ایتدکن

صوگره ابوبکر الصدیق رضی اللہ عنہ ننگ و صیتی بوینچه اهل اسلامی عراق غراسینہ دعوت قیلدی. ابتداء ابو عبید بن مسعود الثقفی، صوگره سعد بن عبیده الانصاری، صوگره اهل بدردن سلیط بن قیس الانصاری امیر المؤمنین ننگ دعوتنی قبول ایله دیلر. بوننگ اوزرینه اهل اسلامدن برچوق آدم عراق سفرینه رغبت قیلدیلر. صوگره امیر المؤمنین عمر الفاروق رضی اللہ عنہ ابو عبید بن مسعود الثقفی حضرتلرینی بونلره امیر ایوب عراق ولایتینه چیقاردی. سعد بن عبیده و سلیط بن قیس و مثنی حضرتلری دخی بونلر ایله برلکک ای دیلر مثنی حضرتلری یولک اشلارندن اول عراق ولایتینا گگی حیره شهرینه واروب اطرافک اولان عربلردن عسکر جمع ای دوگه کرشدی. صوگره حضرت ابو عبید دخی یاننک اولان عسکر اسلامیه عراق ولایتینه کلوب یتدی.

ایران پادشاهی شهر یراز ننگ وفاتندن سوک مداین شهرنده وزیرلر و قوماندانلر آراسینک اختلاف و نزاع قپتوسی آچلمش ایدی. بوننگ ایله برابر (بنی ساسان) دن پادشاه اولورغه لایق آدملری قالمامش ایدی. شول سببدن مثنی حضرتلری مدینه منوره ده وقتده ایرانیلر عراقده اولان اهل اسلامه قارشو عسکر کوندره آلمادیلر. آخر الامر ایران اهالیسی (بنی ساسان) دن بر آدم پادشاه اولنچیه قدر مملکت اشلرینی ایلک بیوک وزیرلردن اولان (رستم) گه طایشر دیلر. ایران پادشاهلریننگ دوردنچی طبقهسی (ساسان) نسلندن اولدیغی ایچون آنلره (بنی ساسان) دیرلر. رستم مملکت اشلرینی قولینه آلدقن صگره (جبابان) اسملی قومانداننی برفرقه عسکر ایله (بادقلی) اسملی اورنغه و (نرسی) اسملی قومانداننی (کسکر) اسملی اورنغه کوندردی. و برفرقه عسکر دخی مثنی ننگ یاننک اولان اسلام عسکری اوزرینه کوندردی. و فرات نهری بوینده ساکن اولان اهالی ننگ جمیعسینه مکتوبلر کوندروب اسلام عسکرینه هجوم ای دوگه دعوت قیلدی. مثنی حضرتلری بوندن خبر آلدقده عسکر ایله حیره شهرندن چیقوب (خفان) اسملی اورنغه قوندی. ابو عبید الثقفی حضرتلری دخی یاننک اولان عسکر

ایله اورایه کلوب حضرت مثنی ایله برله شدی . شول آراده جابان ایران
 عسکر ایله کلوب (نمارق) اسملی اورنغه قوندی . واطرافدن پک چوق عسکر
 کلوب جابان ننگ یانینه طوبلانسی . حضرت ابو عبید الثقفی دخی آطلو عسکره
 مثنی حضرت لرینی امیر ایوب عسکر اسلامیه نمارقه اولان جابان اوزرینه
 کیتدی . اورایه واردقسن صگره اسلام عسکر ی شدتله هجوم ایوب بر حمله ده
 ایران عسکرینی قاچوردیلر . ایرانیلرننگ سلامت قالانی (کسکر) ده اولان
 نرسی یانینه قاچدیلر .

حضرت ابو عبید عسکر اسلامیه کسکره واروب اوراده اولان ایرانیلرنی
 دخی بر حمله ده تارمار ایلدی .

شول آراده رستم جابان ننگ بوزلک یغنی ایشیدوب بوز چوق عسکر ایله
 جالینوس اسملی قومانداننی نرسی ننگ یاردمینه کوندرمش . ایسی . حضرت ابو
 عبید جالینوسننگ جبرینی ایشیدوب درحال عسکر اسلامیه کیدرک جالینوسننگ
 یاننده اولان ایران عسکر ایله محاربه یه کرشدی . جالینوس اسلام عسکرینه
 مقاومتدن عاجز قالوب سلامت قالان عسکر ایله مداین شهرینه قاراب قاچدی .
 ونفسنی رستم ننگ یاننده آله بیلدی .

جالینوس مدایتگه قاچوب کلدیکن صوگره رستم بو ایشدن بیک متائر
 اولوب درحال (درفش کاپیان) اسملی سنجاغنی بهمن جاذویه گه تسلیم ایوب
 بیک چوق عسکر ایله آنی یولغه چیقاردی . درفش کاپیان: قاپلان دریسندن
 وانواع جواهر ایله ایشله نمش زینتلنمش برسناچ اولوب ایرانیلر آنکله
 تبرکله نورلر واینگ زور محاربه لرده چیقارلر ایردی . بهمن جاذویه فرات نهری
 بوینده اولان (ناطف) اسملی اورنغه کلوب عسکرینی قوردی . حضرت ابو
 عبید دخی عسکر اسلامیه کله رک فرات نهرننگ ایکنچی طرفینه قوندی . وهر
 ایکی طرفدن فرات نهرینه کوپر قوردی . ابو عبید حضرتلری کوپردن عسکر
 اسلامیه قارشو طرفه کیچوب ایرانیلر ایله محاربه یه کرشدی . ایران عسکرنده

اوستینه او قبی لر منمش بر چوق فیل لر و بر طاقم چنغراق لر وار ایسی. اسلام عسکر نك اولان آطلر فیل لر ایله چنغراق نك آواز لر نك اور کوب عسکر نك ترتیب و انتظامینی بوز دیلر. ایران عسکر ی او ق ل ر یا غدی ره یا غدی ره عسکر اسلامه فیل لر هجوم قیل دیلر. بونك اوزرینه ابو عبید حضرت لری آظدن یره اینوب بر آق فیل اوزرینه واروب اوستنك اولان محفه لرینی کیسوب اوزرنك اولان او قیل لر ی یره دوشوردی. و جمله سین ی قلیچ سن کی چوردی. عسکر اسلام بونی کورد کارنك غیرته کلوب ایران عسکرینك نه قدر فیل وار ایسه جمله سینك محفه لرینی یره دوشورب او قیل لرینی اولدردیلر. شول آرا ده ابو عبید حضرت لرینی یوقاریه ذکر ایتدی کم آق فیل آیاق آستینه آلوب شهید ایلیکی. حضرت ابو عبید رضی الله عنه شهید اولق قن صوگره ثقیفی قبیله سن دن بری آردنن بری یدی آدم امیر اولوب جمله سی شهید اولدیلر. صوگره امیر لک حضرت مثنی یه کوچدی. لکن اول حینك اسلام عسکرینك کویسی میدان مهارب یی ترک ای دیوب طاغلمیه باشلادیلر. شول آرا ده عبد الله بن مرثد الثقفی فرات نه ری اوزرنك اولان کوپری بوزوب «امیر لر یگز کبی سز لرد شهید اولکنز. یا خود دشمانه غالب اولکنز» دیو اسلام عسکرینه بلنک آواز ایله ندا قیلدی. شول جهت دن بوزلش اسلام عسکر ی بری برینی باصه ر ق نیچه لر ی فرات نه ری نه دوشوب غرق اولدیلر: شول ائنا ده مثنی حضرت لر ی بر فرقه آطلو عسکر ایله بوزلش عسکر نی آرقه لر نك محافظه ایله رك آنلره «من آرقه گز ده یم. قور قما گز صبر سز لنی کوستروب اوزگزی اورگز هلاک ایتمه گز» دیه رك قور قولرینی ازاله ایله دی. و اولچه صوبی کچمش آدملره ندا ای دیوب کوپری قور دردی. و آرقه لر نك محافظه ایله رك اسلام عسکرینی کوپردن کیچوردی. ایلك صگره یاره لی اولدیغی حاله اوزی کیچدی.

بهمن جاذویه فرات نه ری نی کیچوب عسکر اسلامك آرقه لرینه دوشمک قصد نه ایسی. لکن شول آرا ده رستم ایله فیروزان آراسنه نزاع چقدیغنی ایشوب ماین شهرینه قایتوب کیتدی.

بو محاربه ده اهل اسلامدن دورت ملك آدم شهيد اولدی. کوپر باشنده ایلک
صوگره شهيد اولان سلیطبن قیس الانصاری رضی الله عنه اولوب آنلک ایله برلسک
مدینه منوره دن کلمش عسکر اسلام کیرومدینه یه قایتدیلر. شول جهندن
حضرت مثنی یاننده فقط اوچ ملك آدم قالدی. ایرانیلردن دخی دورت ملك آدم
قتل اولنمشدر.

بو محاربه هجرتدن اوشبو اون اوچنچی یلک شعبان آینه وقوعه کلدی.
ایران قوماندانلرندن جابان ایله مردان شاه بومن جاذویه نلک نه ایچون
مداین گه کیتدکنی بلمد کلرنندن آنلک آرقه سنندن هر ایکسی مداین گه کیتدیلر.
مثنی حضرتلری بوندن خبر آلك قایرینه عاصم بن عمرونی قائم مقام ایدوب اوزی
برمقدار آطلوعسکر ایله چیقه رق یولک جابان ایله مردان شاهنلک هر ایکسینی
طوتوب اسپر قیلدی.

(لیس) قریه سینلک اهلایسی دخی آنلرنلک آدملرینی طوتوب حضرت
مثنی یه تسلیم ایله دیلر. صکره غالب ومظفر اولدیغی حالک عسکرینه قایتدی.
حضرت امیر المؤمنین رضی الله عنه (کوپری محاربه) سنی ایشتدیکن
صکره بیک زیاده متأثر اولدی. ودرحال (بجیله) قبیله سینلک رئیس اولان
جریر بن عبدالله رضی الله عنه نی قبیله سنندن برچوق آدم ایله وعصمه بن
عبدالله الضببی نی دخی برچوق آدم ایله حضرت مثنی یانینه کوندردی.
وبونلره باشقه دخی نه قدر آدم غزا نیتیله مدینه منوره یه کلیمه جمله سنی
حضرت مثنی یانینه کوندردی. حضرت مثنی دخی عراق عربک اولان عرب
قبیله لرنندن برچوق عسکر طوپلادی. حتی نصاری دیننده اولان عربلردن
(بنی نمر) قبیله سی نلک رئیس اولان انس بن هلال «بزلر قومز ایله برلسک
محاربه ایلک» دیوب قبیله سنندن برچوق آدم ایله حضرت مثنی نلک یانینه
کلدی. شول ائناده مهران پک چوق ایران عسکر یله فرات نهری بوینده
اولان (عزیب) اسملی اورنلک قارشوسینه کلوب عسکرینی قوردی. حضرت
مثنی بوندن خبر آلك قده عسکر اسلامیله (عزیب) که کلدی. شول اورنده

یوقاریده ذکر ایتدیکم جریر ایله عصمه حضرتلری دخی یانلرنده اولان
عسکرلریله کلهرک حضرت مثنی یه قوشولدیلر . شول حالده فرات نهرینک
ایکنچی طرفنک اولان مهران ایران عسکر یله اسلام طرفینه کیچدی . هر ایکی
طرف بری برینه هجوم ایدوب آرالرنده محاربه باشلاندى . غایت قانلی
بر محاربه وقوع بولدی . آخرالامر ایران عسکری بوزیلوب قاجدیلر . عسکر
اسلام آنلری (ساباط) شهرینه قدر قودیلر .

صکّره حضرت مثنی بشر بن خصاصیه نی حیره ده قائممقام ایدوب اوزی
برچوق عسکر ایله (انبار) طرفنک اولان (لیس) قریه سینه واردی . اورادن
(خنافس) بازارینه واروب یغما وغارات قیلدی . و بیك چوق غنیمت مالی
آلوب انباره کلدی . صکّره انباردن یول باشچیلر آلوب کیده رک (بغداد)
بازارینی یغما ایلدی . و بیك کوب آلتون و کمش و باشقه غنیمت ماللری
آلارق انباره قایتندی . صکّره (صغین) گه واروب اورادن فرات نهرینی
کیچهرک (الجزیره) طرفینه چیقدی . و اول یرده ساکن اولان
(بنی تغلب) قبیله سننن برجماعتنی یغما ایلدی . صکّره (تکریت) که واروب
اوراده ساکن بر قبیله یی اوردی . و پک چوق اموال غنائم آله رق انبار
شهرینه قایتندی .

حضرت مثنی بو حرکت و غلبه سیله بتون عراق عربی خوف ودهشتنکه
صالدى . فرات نهر یله دجله آراسنده اولان یرلر اهل اسلام تصرفینه کردی .

بو ییلده ظهوره کلن سائر وقوعات .

هجرتن اوشبو اون اوچونچی ییلک ارقم بن ابی ارقم رضی الله عنه وفات
اولدی . ارقم حضرتلری ایك اؤل مسلمان اولانلردن معدود اولوب کوبره ک
وقتده رسول الله صلی الله علیه وسلم اصحاب کرام ایله بر لکک آنک خانه سنن
اوتورر ایدی . حضرت عمر الفاروق رضی الله عنه دخی آنک خانه سینه کلوب
دین اسلامه داخل اولمش ایدی .

وبويلك رسول اكرمىڭ قىلارنىڭ ابو كېشە رضى الله عنه وفات اولدى .
وبويلك امير المؤمنىن عمر الفاروق رضى الله عنه حضرت على المرتضى كرم
الله وجهه نى قاضى قىلدى .

وبويلك امير المؤمنىن عمر الفاروق رضى الله عنه حج وقتىڭ مەككە مكرمه يە
واروب حاجىلرە امير اولوب حج قىلدى .

ھىجرەتتىن (۱۴) نچى يىلنىڭ وقائى .

قادىسيە ھىجرەتسى .

ايرانىلارنىڭ پادشاھلىرى نىسلىدىن ايرىكك آدم قالمادىغىنى ، شول سببىدىن مەلىكەت
اشلىرىنى رىستىمگە تاپشۇرۇقلارنى يوقارىيە ذكر ايتىشىم ايدىم . لىكىن رىستىم ايلە
فىروزان اسمى قوماندان دائىما برى بىر يىلە نىزاع ايتىمكە ايدىلر . شول ھىجرەتتىن
ايران اھالىسىنىڭ مەتبىرانى رىستىم ايلە فىروزان نىڭ يانىنى ھىجرەتتە
« مەلىكەتتە اسلام عىسكىرى داخلى اولوب عراقنىڭ بىر قىسمىنى ھىجرەت قىلدىلر . سىزىلارنىڭ
آرا كۆزدە اولان اخىلاقى نىزاع مەلىكەتتە نىڭ بالىكەيە قولدىن كىدىغىنى سەبب اولماقتا »
دەيدىلر . شول ائىئادە ايران پادشاھلىرىنىڭ سىرايىنى اولان خاتونلار شەھىر يار
بن كىسى نىڭ (يىزدىردى) اسمى بىر ايرى بالاسى وارلىغىدىن خىبر وىردىلر .
دەھال رىستىم ايلە فىروزان يىزدىردى مەداين شەھىرىنى كىتوردىلر . و آنى آتتا
وباباسىنىڭ تىختىنى چىقاروب ايران مەلىكەتتە پادشاھ قىلدىلر . اول وقتتە
يىزدىردى بىر ياشنىك ايدى . ايران مەلىكەتتە اولان مامورلر قوماندانلر
آغا اطاعت ايدوب اسلام عىسكىرىنى مەلىكەتتىن چىقارمىغا اتفاق قىلدىلر .
ويك چوق عىسكىر جمع ايدوب عراققا اولان شەھىرلەر كۆندىرىمە باشلايدىلر .

عراق ولايتىنىڭ اولان اسلام عىسكىرىنىڭ امىرى مەنى ھىجرەتلىرى ايرانىلارنىڭ
ھىجرەتتە كىلگىلى يازوب امير المؤمنىن عمر الفاروق رضى الله عنه يە كۆندىردى .
شول ائىئادە (سواد عراق) اھالىسى دىخى عىسان ايلە دىگىرىدىن مەنى ھىجرەتلىرى
عراققا اولان عىسكىر اسلام نىڭ جەمەسىنى يانىنى آئوب (دى قار) اسمى اورنىغا

كلوب نزول ايله دی. امیر المؤمنین مثنی نك مکتوبنی آل قسن سوکوره اطرافه مکتوبلار کوندر و اهل اسلامی عراق غزاسینه دعوت قیلدی. مثنی حضرتلرینه دخی «عراق اولان عسکر اسلامنی ایرانیلر آراسندن چیقاروب آنلره قارشو صوبوبلارینه ایندرک، عراق ولایتیله آکا یقین اولان بیلرده ساکن اولان عربلرنی عراق غزاسینه دعوت ایدک» دیو یازمش ایدی.

امیر المؤمنین حضرتلرینک امرینه امتثالاً غازیلر عربستان نك هر طرفندن مدینه یه کلمیه باشلادیلر. عراق ولایتینه قریب اولانلری حضرت مثنی نك یانینه کیتمک ایدیلر. مدینه منوره یه بر چوق عسکر اسلام جمع اولدقسن سوکوره حضرت امیر المؤمنین عمر الفاروق رضی الله عنه عسکر اسلامیه برلکسه عراق غزاسینه سفر قیلماقنی قصد ایدوب اوزینک اورنینه حضرت علی کرم الله وجهه نی قائم مقام ایدرک مدینه نك طیشاروسینه چیقوب عسکرینی قوردی، لکن علی، طلحه، زبیر، عبد الرحمن بن عوف رضی الله عنهم حضرات امیر المؤمنین حضرتلرینک غزایه کیدشینی معقول کورمه دیلر. شول جهتدن امیر المؤمنین اصحاب کرامنک اولوغلرندن سعد بن ابی وقاص رضی الله عنه نی عراقه اولان عسکر اسلامه امیر نصب ایدوب آنی دورت ملک عسکر ايله عراق غزاسینه کونردی. و آرقه سندن ایکی ملک یمن عسکری و ایکی ملک نجد عسکری دخی کونردی. مثنی حضرتلرینک یاننده سیکز ملک عسکر وار ایدی. شول ائناده مثنی حضرتلری سوکغنی محاربه لرینک برسند آلمش بر جراحتنک تأثیرندن شهیداً وفات اولدی. رحمه الله تعالی. سعد بن ابی وقاص رضی الله عنه حضرتلری (سیراف) اسملی اورنغه واردقه مثنی نك قرداشی مهنی حضرت سعدنک یانینه کلدی. وشول بیلده اطرافدن بر چوق عسکر كلوب حضرت سعدنک یانینه توپلان دیلر. بونلر ايله حضرت سعدنک مجموع عسکری اوتوز مکنن آشقچه اولدی. ایچلرنده یدی یوزدن بر آز آشقچه اصحاب کرام اولوب بونلردن طوقسان طوقزی اصحاب بدردن ایدی.

سعد بن ابی وقاص رضی اللہ عنہ سیرافہ کلدیکن صکرہ عسکرینک آل و آرقہ و اوک و وصول طرفلرینہ اصحاب کرامن و علم حربہ ماهر آدملردن امیرلر نصب ایتدی . وهر اون کشتی یه برر (اون باشی) تعیین قیلدی . صکرہ عسکر اسلام ایله سیرافدن قالقوب (قادسیه *) یه واردی . وشول اورنک ایران عسکرینک کلوینه منتظر اولوب طوردی . بر آیغه قدر ایرانیلر طرفندن هیچ بر حرکت کورلمه دی . بوموتک سعده حضرتلری اطرافه فرقه فرقه عسکرلر کوندروب ایران مملکتنی یغما و غارت ایتدیرمکه ایسی شول سببن عراق ولایتنه اولان قریه لرنگ کوبره گی خراب اولمش ایسی . آخر الامر عراق اهاالیسی ایران پادشاهی یزدجرددن یاردم ایسته دیلر . بونک اوزرینه یزدجرد رستم نی یانینه آلدیروب آگادایدیکه : «قادسیه گه نزول ایسن اسلام عسکری عراقه اولان قریه لر نی خراب قیلدیلر . بو عصرده ایرانیلر ایچنک سندن بهادر و علم حربه ماهر قوماندان یوقدر . عسکر ایله قادسیه یه کیدوب اوراده اولان عسکر اسلامنی مملکتهمزدن دفع ایدک» . رستم اول زمانه ایراننگ ایگ بهادر قوماندانلردن ایسه ده عسکر اسلامدن خوف ایدر ایسی . شول جهندن اسلام عسکرینه قارشو جالینوسنی کوندروب اوزینک مداینک قالوینی یزدجرددن التماس قیلدی . یزدجرد ایسه رستمنگ التماسنی قبول قیلماسن «مخاربه یه سن کیتمز ایسه کمن کیده چک من» دیتی . رستم ایستراسته مز بر چوق عسکر ایله مدایندن چیتوب (ساباط) شهرینه کلدی . وشول یرده عسکر جمع ایدوگه کرشدی .

سعد بن ابی وقاص رضی اللہ عنہ رستمنگ حرکتنی امیر المؤمنین عمر الفاروق رضی اللہ عنہ یه یازدی . امیر المؤمنین سعد حضرتلرینه : «دشمنانی کوبسنمه . الله تعالی دن یاردم ایسته و آگاتوکل قیل . مناظره و مکالمه یه قادر اولان غیرتلی و تجربہ لی آدملردن بر نیچه سنی مداین شهرینه کوندر . ایرانیلر نی دین اسلامه

(*) قادسیه عراق عربه کوفه نك اون بش فرسخ جنوب غریسنده مستحکم ایسی بر قصبه اولوب بو کونلرده خرابدر . (قاموس الاعلام) ص ۳۵۳ .

دعوت قیلسونلر» دیو جواب یازدی. سعرضی الله عنه امیر المؤمنین ننگ مکتوبینی آلدقن صکره نعمان بن مقرن، بسر بن ابی رهم، حملة بن حویة، حنظلة بن الربیع، فرات بن حیان، عدی بن سهیل، عطار د بن حاجب، قیس بن زرارہ، اشعث بن قیس، حرث بن حسان، عاصم بن عمرو، عمرو بن معیکرب، مغیره بن شعبه، مہنی بن حارثہ حضرتلرینی ایلچیلکله ایران ننگ پای تختی اولان مہ این شهرینه کونردی. ایلچیلر رستم ننگ یانینه اوغرامیوب طوغسری مہ ایندگه واردیلر. ایران پادشاهی یزدجرد رستم نی سابطا شهرندن دعوت ابیرک وزیرلرینی جمع ایوب ایلچیلره ویره چک جواب خصوصنک آنلر ایله مشورت قیلدی. صکره ایلچیلری حضورینه چقاروب ترجمان واسطه سیاه بونلردن: «نه ایچون بونک کلدیگز و بزم ایله نه ایچون محاربه ایوگه کرشکنز» دیو صوردی. نعمان بن مقرن حضرتلری جواب ویرمک ایچون یولداشارندن رخصت آلدقن صکره یزدجردگه خطابا: «الله تعالی بزلره مرحمت ایوب بر پیغمبر کونردی. اول پیغمبر بزاره خیر ایش ایشله مکی امر ایوب شردن نهی قیلدی. و کیتوردیکی دین اسلامی قبول ایدنلره سعادت دنیویه و اخرویه و عہ ایندی. عرب قبیلہ لریننگ بعضیلری آننگ نبوتینی تصدیق ایوب بعضیلری انکار قیلدیار. صوگره بزلر اول پیغمبر ننگ امری بوینچه عربلردن انکار ایدنلری بودینه دعوت قیلدیق. بونلر دخی بری آردندن بری دین اسلامه کرمیه باشلادیلر. آخر الامر جہیممز اول پیغمبر ننگ شریعتی اوزرینه مجتمع اولدیق. صکره بزلره عربکله باشقه قوملری بودینه دعوت ایوگه امر قیلدی. ایمدی بزار سزلری دین اسلامه دعوت ایلچیلر. کورکام ایشلری امر ایدن و قبیح ایشلردن نهی ایدن بردینلر. اگرده دین اسلامی قبول ایتمز ایسکنز یا جزیه و یرہسز یا خود محاربه یه حاضر اولهسز» دیو جواب ویردی. حضرت نعمان سوزینی تمام قیلدقن صکره یزدجرد دیدیکه: «یر یوزنک سزلردن بک بیخت و عہدچه آز وضعیفی بر امت یوقدر. بزز سزلرننگ ایشکزی حیره ناحیه سنک اولان قریه لر ننگ اہالیسنه طاہشر ایسک. سزلرده ایران دولتیینه طمع ایتمز ایسکنز.

اگرده بزم مملکت مزه کاشکوز احتیاج و فقیر لکن ایسه سزاره انعام واحسان ایلمیم .
 ومملکت مزه مرحمت و شفقت ایله معامله ایمن بر پادشاه تعیین ایلمیم . » یزدجرد
 سوزینی تمام قیلدقن صکره ایلچیلردن قیس بن زراره حضرتلری آیاغه
 قالقوب یزدجرد که خطابا : « ای پادشاه عربارنک حاللری و قتیله سز دید ککزدن
 بدتر ایدی . لکن الله تعالی طرفندن کوندلر کی پیغمبر سایه سنه آنلر
 سعادت دنیویه و اخرویه کسب ایلوب اخلاق حمیدک ایله متصف اولیلر »
 دیدکن صکره حضرت نعماننک سوزلرینی سویله دی . ایکنک صکره « یاچریه بی
 اختیار ایت ، یاخود همار به یه حاضر اول . بو ایکسینی قبول ایتمز اینشک مسلمان
 اولوب جانکنی قوتقار » دیدی . یزدجرد حضرت قیسنک سوزلرندن غضبه
 کلوب « اگرده بنندن اول ایلچی پی اولدیرمش بر پادشاه اولسه
 ایدی ، بو کون بن سزی اولدیرر ایلم » دیدی . صوکره
 بر زنبیل طوفراق کیتورتوب « ایکنک بیوککوز بونی یوکیوب امیریکزه
 ایلتسون » دیدی . درحال عاصم بن عمرو حضرتلری « ایکنک بیوکلری بنم »
 دیرک زنبیلی آلوب یولداشلریله بر لکده مد ایندن چیتوب کیتیلر .
 عاصم حضرتلری سعد حضرتلرینک یانینه قایتدقن صوکره « یاسعد سونچ
 اولسون الله تعالی ایراننک طوفراقنی بزلره ویردی » دیمشدر . یزدجرد
 ایسه کولرک « ایکنک بیوکلری جمله سنن احمق ایش بولاسه بر زنبیل —
 طوفراقنی یوکیوب کیتمز ایدی » دیمش . یزدجردنک بوسوزینه قارشورستم
 « سز آنی احمق ظن ایدرسز لکن اول بونکله حسن تفأل ایتدی » دیمش .
 ایران طوفراغی اهل اسلامه نصیب اولماسون دیو قورقویه دوشمشدر .
 ایلچیلر قادیسیه قایتوب کیتدکن صوکره رستم تکرار ساباط شهرینه
 کیدوب همار به آلتلرینی حاضرلکن صوکره یوز یکر می ملک عسکر ایله
 ساباطدن قادیسیه حرکت قیلدی . عسکرینک مقدمه سینه جالینوسنی واولک
 طرفینه هر زماننی وصول طرفینه میراننی تعیین ایلوب اوتوز اوچ عددفیل
 دخی آلمش ایدی . رستم احوال عالمه واقفی و تجربه لی بر قوماندان اولدیغندن

عربلرنڭ غالب اولچقلرینی بیلور ایلی شول . جهندن آقرون آقرون حرکت ایلوب یزدجرد طرفندن آشقديرلڭچه برر بهانه طابوب کوچ حال ایله آلتی آیه قادیسیه ایرشدی . واوراده گی عتیق بویینه نزول ایله دی . اسلام عسکری نهرنڭ ایکنچی طرفنك ایلی .

رستم قادیسیه یه کلک کن صوڭره دورت کون بری برینی متعاقب عسکر اسلامن ایلچی ایسته دی . سعد حضرتلری دخی هر مرتبه سنك اهل اسلامن برینی رستم گه کونردی . رستم ایلچیلردن بر آز مال ویروب صلح قیلیمنی ایسته سه ده ایلچیلار رستم گه «بزر مال ایچون بویره کلمك . بلکه دین اسلامی اطرافه نشر ایتمك ایچون کلک یادین اسلامی قبول اینه سن ، یا خود جزیه وییره سن . بونلری قبول ایتمز ایسه گز هار به یه حاضر اوله سن» دیوجواب ویردیلر . رستم دین اسلامه بر آز میل ایته سه ده قوماندانلری بونی قبول قیلیمادیلر . صوڭره سعد بن ابی وقاص رضی الله عنه بر کره دخی دین اسلامه دعوت قیلیمتی ایچون رستم گه ایلچیلار کونردی . بومرتبه سنك ده بر فائلك حاصل اولمادی . آخر الامر هار به یه قرار ویرلکیکن رستم نهر اوزرینه کوپر قوردروب عسکرینی اهل اسلام طرفینه کیچوردی . اوتوز ملڭ دن بر آز آشقچه اولان اسلام عسکرینه قارشو ایرانیلرنڭ یوز بکرمی ملڭ عسکری و اوتوز اوچ فیللیری وار ایلی . میدان هار به یی ترک ایلوب قاچارلر دیو قورقلرنن عسکرلرنن اوتوز ملڭ نفرینی زنجیر ایله بربرلرینه باغلامش ایدیلر . اسلام عسکرینڭ جمیعسی دین اوغورنده جانلرینی فدا ایوگه حاضر اولدقلرنن آنلرده ذره قدر قورقو یوق ایلی . رستم نهری کیچدیکن صڭره عسکرینی دیزدی . فیاللردن اون سکرینی عسکرینڭ اورطه سینه و اون بشنی اولڭ وصول طرفلرینه تقسیم ایتمردی . ایران پادشاهی یزدجرد اوزینڭ مد اینك اولان سراینن قادیسیه قدر سوزلرینی بربرینه ایشتدیره چک مسافه یه آدملر قویمش ایدیکه آنلر رستم نڭ هربر ایشنی آغزدن آغزه بیك آز وقتده یزدجردک ایرشدیرلر ایلی .

سعد بن ابی وقاص رضی الله عنه حضرتلرنده (عرق النساء) علتی اولوب بونگ ایله برابر اول آراده بدنینه پک چوق چبانلر چیقمش ایدی. آطقه منەرگه وبالذات محاربه ده بولنمغه اقتداری یوق ایدی. شول جهننن عسکر اسلامنگ اورطه سینه برکوشک یاپردی. و اوشبو کوشکننگ سطحینه چیقرق کورگه گینه یاصدق قویوب عسکرینی معاینه ایدر ایدی. سعد حضرتلری بووجهله کوشکننگ سطحینه چیقوب عسکر اسلامی غزایه تشویق قیلدی. و خالک بن عرفطه حضرتلرینی اوزی اورنینه قائم مقام قیلدی. و قبائل عرب ایچنده مشهور رئیسلردن و شاعرلرنن برنجه ذواتی غزایه تشویق قیلدی ایچون عسکر اسلام ایچینه کوندردی. صکره (سوره انفال) نی تلاوت ایوگه امر قیلدی. بوسوره شریفه او قندق عسکر اسلامنگ غزایه شوق و غیرتلی آرتدی.

صکره سعد حضرتلری دورت مرتبه تکبیر ایتدی. اولگی تکبیرده عسکر اسلام محاربه یه حاضرلندیلر. ایکنچی تکبیرده سلاهلندیلر. اوچنچی تکبیرده چرخه چیلر چیقوب عسکری محاربه یه قزشدیلر. اول آراده هر ایکی طرفنن پهلوانلر چیقوب مبارزه یه کرشدیلر. شول حینده ایرانیلر فیللرینی ایلرویه سوردیلر. عرب آطلری فیل کورم کلرنن اورک رک اورطه ده بر هر ج و مرج پیدا اولدی. درحال (بنی اسد) قبیله سی حضرت سعدنگ امریله کیدرک فیللری کیرویه سوردیلر. بونگ اوزرینه ایرانیلر وار قوتلریله بنی اسد قبیله سینه هجوم ایتدیلر. شول حینده عسکر اسلام حضرت سعدنگ دوردنچی تکبیرینی ایشدرک هر طرفنن ایران عسکرینه هجوم ایتدیلر. ایرانیلر فیللرینی اوک وصول طرفلره سوق ایدرک عسکر اسلامنگ ترتیب و انتظامنی بوزدیلر. صکره سعد حضرتلرینک امریله عسکر اسلامنن بر فرقه آیریلوب فیللرنک اوستنده اولان صندقلرینی قروب یره دوشوردیلر. و آنک ایچنده اولان اوچیلری اولردیلر. و فیللره اوق یاغردیلر. بونگ اوزرینه فیللر کیرو دونوب قاچدیلر. و شول آراده عسکر اسلام ایرانیلره شدتله هجوم

ایدوب بر چوغنی قاپچن کپچوردیلر. بو قانلی مهاربه اطرافنی قارا گغولنی
 باصاچیه قدر دوام ایدوب صکره هر ایکی طرف بری برندن آیرلدی.
 ایکنچی کون ایرته برله سعد حضرتلری عسکر اسلامن شهید اولانلری
 دفن ایتدیروب یاره لیلری دوا قیلدی ایچون عسکرده اولان اهل اسلام
 خاتونلرینه طابشردی. شول ائناده شام طرفندن بر فرقه آطلو عسکر کورندی
 حضرت خالد بن الولید رضی الله عنه ننگ اون مگ عسکر ایله عراقدن شامه
 کیتدیکنی، دمشق فتح اولدوقدن صکره ابو عبیده رضی الله عنه شواون مگ
 نفر عسکر اسلامنی هاشم بن عتبه حضرتلریله برلسکک کیرو عراقه کوندر.
 دیکنی یوقاریک ذکر ایتمش ایدم. شام طرفندن کلمکه اولان
 آطلو عسکر شو یوقاریک ذکر ایتدیکم عراق عسکری ایدی لکن جمله سی
 بردن کلمیوب هاشم حضرتلری طوقز مگ عسکر ایله بر اورنده قالمش ایدی.
 عسکر ننگ مقمه سنده اولان. قعقاع حضرتلری ایسه مگ نفر آطلو ایله بر آز
 ایلر ولیوب قادیسیه یه یقین کلدیکه عسکرینی بر اورنده توقیف ایله یوب
 آنلری اونار کیشیلک فرقه لره تقسیم ایلمش ایدی. صکره هر فرقه ننگ آراسنده
 کوز کوره چک قدر مسافه اولدیغی حالک حرکت ایدیکیز دیو امر ایدوب اوزی
 همه سننن اول آطنسی سوروب قادیسیه کلمش ایدی. عسکر اسلام قعقاع ننگ
 کلدیکنی کوردکلرنده مسرور وشاد اولدیلر. قعقاع حضرتلری قادیسیه
 کلدیکی ایله میدان مهاربه یه کلوب مبارز طلب قیلدی. وقارشوسینه چیقان
 ایران قوماندانی ذوالحاجب نی بر حمله ده اولدیردی. قعقاع ننگ عسکری
 اونار اونار اولوب کلرک تکبیر ایتدی کچه اسلام عسکریننگ جمیعسی بردن
 تکبیر ایتور و قعقاع حضرتلری هر دفعه سنده ایران عسکرینه هجوم ایله ر
 ایدی. اول کون حضرت قعقاع اوتوز مرتبه حمله ایدوب هر مرتبه سنده
 ایران پهلوانلرنن برینی قتل ایتمشدر. اولگی کون فیلر ننگ اوستنگی
 صندقلری قرلش اولدیغندن بوکون میدان مهاربه ده فیلر یوق ایدی.
 ایله وقتینه قدر آطلو عسکر مهاربه سی اولوب آندن صکره هر ایکی طرف

برى بىرىنە ھىچوم ايدوب آرا لاشەرق بىيىك قورقنچ وقانلى بىر ھىچوم كىچە
يارىسەنە (تون اور تاسىنە) قىر دوام ايدوب ايران عىسكىرىنىڭ مشهور آدملىرىنى
كوبەرگى قىلىپ چىقىرىلدى . ھىچوم بىر ھىچوم خىتامىدە قىچاق ھىچوم بىر ھىچوم
بىر ھىچوم بىر ھىچوم ھاشىم ھىچوم بىر ھىچوم قوماندا سىنى اولان عىسكىرىنىڭ دىخى
فرقە فرقە اولارق كوندىرلە سىنى توصىيە قىلدى .

اوپنچى كون ايرتە بىرلە شەيخلىرى دىفن ايدىلوب يارەلىلەر خاتونلەر
بىرلە . اهل اسلامنىڭ خاتونلىرى وصىيى بالالارى شەيخلىرى دىفن ايتىمك
ايچون قىر قازوب قوبىلار ايدى . ايرانىلەر ھىچوم دە قىل اولنىمىش آدملىرىنى
دىفن ايتىمك كىرىنەن مقتوللارنى آياق آستىنىدە قالدى . قوباش طوغدىق سىڭرە
قىچاق ھىچوم بىر ھىچوم بىر ھىچوم بىر ھىچوم بىر ھىچوم بىر ھىچوم بىر ھىچوم
بىر ھىچوم بىر ھىچوم بىر ھىچوم بىر ھىچوم بىر ھىچوم بىر ھىچوم بىر ھىچوم
آرقە لىرىنەن ھاشىم ھىچوم بىر ھىچوم بىر ھىچوم بىر ھىچوم بىر ھىچوم بىر ھىچوم
كلەرك دىشمانە ھىچوم ايدىلەر .

ايران عىسكىرى بىر كون ايچىدە فىللىرىنىڭ اوستىدە گى سىنىدىقلىرىنى
تەمىر ايتىمىش اولقلىرىنەن ھىچوم بىر ھىچوم بىر ھىچوم بىر ھىچوم بىر ھىچوم
مىدىروب فىللىرىنى ايلرە كوندىردىلەر . لىكن غزات اسلام سىنىدىقلىرىنى
قروب بىرە دوشورمە سون ايچون فىللىرىنىڭ اطرافنى آطلو وپىيادە عىسكىر اىچاق
قىلمىش ايدى . شول جەھتتەن عرب اطلىرى فىللىرىدىن اولىگى قىر اور كىز
اولدىلەر . لىكن بونلردىن ايكى بىيوك فىل عىسكىر اسلامە بىيىك چوق ضرر
ايرىشەد كىرىنەن سەئىد ھىچوم بىر ھىچوم بىر ھىچوم بىر ھىچوم بىر ھىچوم بىر ھىچوم
كىدەرك اول ايكى فىلنىڭ بىرىنى اولدىردىلەر . وايكنچىسىنىڭ بىر كوزىنى
چىقاروب آغزىنى ياردىقلىرىنەن اوزىنى عىتىق نەرىنە آندى . باشقە فىللىر
آغا تابە اولقلىرىنەن ايرانىلارنىڭ سىنىدىقلىرىنى بىر ھىچوم بىر ھىچوم بىر ھىچوم
قاراب قاچدىلەر . اوستىدە گى اوچىلارنىڭ جىمىسى ھىچوم اولدىلەر . فىللىر
كىندىكىن سىڭرە عىسكىر اسلاملەر ايران عىسكىرى قارشى قارشى يە كىلوب بىيىك
شىتلى بىر ھىچوم بىر ھىچوم بىر ھىچوم بىر ھىچوم بىر ھىچوم بىر ھىچوم بىر ھىچوم .

کیچە اولدقن صکره طلیحە ایله عمرو حضرتلری بره فرقه عسکر ایله ایرانیلرنڭ آرقەسینه کیچەرك تکبیر ایتوب آنلری شاشرتدیلر. بونلڭ اوزرینه قعقاع حضرتلری صکره سائر عسکر اسلام بردن ایران عسکرینه هجوم ایدوب بیك قورقچ و قانلی بره ماربیه کرشدیلر. اطرافی قارا کغولاق باصمیش وعسکرنڭ آوازی کیسلمش ایدی. فقط قلیچ وسائر سلاح شیقردیسی ایشیدیلر ایدی. سعد بن ابی وقاص رضی الله عنه طاك طوغانغه قدر عسکر اسلامنڭ غلبه سی ایچون دعا ایله مشغول اولدی. کیچە نڭ اولدن آخرینه قدر ماربیه ایله دکلرندن هر ایکی طرفنڭ عسکری اویقوسز وفوق العاده بیتاب وبی مجال قالمش لر ایدی. لکن طاك طودقن صکره قعقاع حضرتلری عسکر اسلامی ماربیه تشویق ایدوب اوزینه تابع اولان بعض رئیس لر ایله ایران عسکرینه هجوم ایدرک رستم نڭ چادرینه طوغری حرکت قیلدیلر. بونلرنڭ آرقەسندن عسکر اسلامنڭ جمیعسی ایران عسکرینه هجوم ایدوب بیك شدتلی بره ماربیه شروع قیلدیلر. اویله وقتی قریب اولدقن عسکر اسلام شدتله هجومه باشلاب ایران عسکرینڭ قوماندانلرندن فیروزان ایله هر زمان نی برلرندن قوپاردیلر. شول سببیدن ایران عسکرینڭ اورطه سی آچیلدی. وشول حینده بر شدتلی روزگار (جیل) چیقوب رستم نڭ چادرینی اوچوروب نهره دوشوردی. درحال حضرت قعقاع بر نیچه آدم ایله هجوم ایدرک رستم نڭ سریرینه قدر واردی. اول وقت رستم بر قاپرنڭ کوله گەسنده کوله گەلنیوردی. شول حینده هلال بن علقمه حضرتلری کلرک رستم نڭ باشنی کیسدی. صکره آنڭ سریرینه اولتوروب «ای جماعت مسلمین رستم نی اولدیردم» دیو بلند آواز ایله ندا قیلدی.

رستم قتل اولدقن صکره ایران عسکری میدان ماربیه نی ترک ایدوب قاجمیه باشلادیلر. درحال قوماندانلری جالینوس کوپر باشینه کلوب عسکرینه کوپردن کیچوگه امر قیلدی. کوپردن کیچدیکی وقتده ایرانیلرنڭ زنجیر ایله بر برلرینه باغلانمش عسکرلری نهره دوشوب بوغلمدیلر. شول ائناده

ضرار بن الخطاب حضرت تلمری ایرانیلرنک (درفش کابیان) اسمنده اولان مشهور سنجاقلرینی آلدی. بو سنجاقلنک بهاسی بر میلیون درهمدن زیاده ایدی. اوشبو سنجاقل اموال غنائمنک خمسسی ایله بر لکک امیر المؤمنین عمر الفاروق رضی الله عنه یه کوندر لکی. قادسیه ده اول قدر اموال غنائم طویلانمشدر که اول وقتقه چه هیچ بر یرده اول قدر اموال غنائم طویلاندیغی یوق ایدی. سعد حضرت تلمری قاچوب کیدن ایران عسکرینک آرقه لرندن بر آز آطلو عسکر کوندردی. بونلر ایرانیلردن تسلیم اولانلری اسیر ایسوب حمله وهجوم ایدنلری اولک یردیلر. شول آراده جالیینوس دخی قتل اولندی.

بو محاربه ده عسکر اسلامدن سکزمک بشیوز آدم شهید اولمشدر. رضی الله عنهم. اما ایرانیلرنک یوز یکر می ملک عسکرندن بیگ آزی سلامت قالمشدر. اوشبو قادسیه محاربه سندن صکره ایراننک پایتختی اولان مداین شهری فتح ایدلمشدر. بر آز صکره باشقه شهرلری دخی فتح ایدیلوب اسلام تصرفینه کیچمشدر. ایران دولتی بالکلیه منقرض اولمشدر. بو فتوحاتنک جمیعسی یقینه ذکر ایدیلور. ان شاء الله تعالی.

بو یلکه ظهوره کلهن سائر وقوعات.

هجرتدن اوشبو اون دوردنجی یلکه عتبه بن غزو ان رضی الله عنه حضرت تلمری شط العرب بوینک اولان (ابله) شهرینی فتح ایله دی. صکره عتبه حضرت تلمری (بصره) شهرینک اورنینه کلوب اول یرده بر مسجد بنا ایلدی. بر آز صکره اول یرده (بصره) شهری بنا اولنمشدر. بونی یقینه ذکر ایدرمز ان شاء الله تعالی. وبویله امیر المؤمنین عمر الفاروق رضی الله عنه حج وقتنک مکة مکرمه یه واروب حاجیلره امیر اولوب حج قیلدرمشدر.

وبویله امیر المؤمنین عمر الفاروق رضی الله عنه نک امریله تراویح نمازینی مسجد شریفده جماعت اولوب اوقمیه باشلا دیلر. بونندن اول عشا نمازندن صکره جماعت طاغیلوب تراویح نمازینی خانه لرنک اوکور ایدیلر.

بو یلده حضرت ابو بکر الصدیق رضی الله عنه نك آتاسی ابو قحافه
رضی الله عنه طوقسان یدی یاشنده اولدیغی حالده وفات اولدی . سعد بن
عباده الانصاری رضی الله عنه ایله ابوسفیان نك زوجته سی هند بنت عتبه دخی
بو یلده وفات اولمشلدر .

هجرتدن (۱۵) نچی یلنك وقائعی .

فتوحات شام .

شام عسکرینك امیری ابوعبیده رضی الله عنه یوقاریه ذکر ایتدیكم فعل
هماربه سننن صكره حضرت خالك بن الولیدنی یانینه آلوب عسکر اسلامیه
(حمص) شهرینه کیتدی . یولده قارشو گلهن روم عسکرینی برحمله ده تارمار
ایدوب قاچوب کیدن روملرنك آرقه سننن کیدرك حمص شهرینی محاصره یه
آلدی . اول ائناده روم ایمپراطوری هرقل (رها) یه کیدرك نصاری دیننه
اولان (الجزیره) عربلرنن عسکر جمع ایدوب حمص شهرینه کونردی .
لکن عراق عسکرینك امیری سعد بن ابی وقاص رضی الله عنه (هیت)
و (قرقیسیا) طرفلرینه برر فرقه عسکر کونردیکنن الجزیره اهالیسی
شهرلرینی محافظه ایتمك ایچون مملکتلرینه کیرو دونیلر . حمص اهالیسینه
یاردم ویرمه دیلر . آخر الامر حمص اهالیسی عسکر اسلامه مقاومتدن عاجز
قالوب جزیه ویرمك اوزره حمص شهرینی حضرت ابوعبیده یه تسلیم ایتدیلر .
شول ائناده (بعلبک) شهری دخی فتح اولمشدر .

صكره ابوعبیده رضی الله عنه عباده بن الصامت حضرتلرینی حمص شهرینه
امیر ایدوب اوزی عسکر اسلامیه حمصنن کیدرك حماة ، شیزر ، معره
شهرلرینی صلحاً ولادقیه شهرینی حرباً فتح ایله دی .

صكره حضرت خالك رضی الله عنه برفرقه عسکر ایله کیدرك (قنسرین)
شهرینی فتح و تخریب ایله دی .

قنسرین فتح اولدقنن صكره حضرت خالك ایله حضرت غیاض بن غنم

(شام) دن ، عمرو بن مالک حضرت تئری عراق عسکر یله (قر قیسیا) دن ، عبد الله بن المعتمر حضرت تئری عراق عسکر یله (موصل) دن (رها) ده اولان ایمپراطور هرقل اوز رینه یوردیلر . هرقل شام و عراق عسکر لرینک آراسنک طور مق محاطره لو اولدیغنی آکلاب شام ولایتینک محافظه سننن امیدینی کیسه رک مایوس و مغموم بر حال ایله (رها) دن (قسطنطنیه) یه حرکت قیلدی . کیدر کن بر یوکسک محله چیقوب شام طرفینه باقرق « ای شام سنکله مفتخر اولدیغمز کونلر زائل اولدی . بونن صکره روملر دن هیچ بر کیسه قورقما سنن طوفر اغنه آیاق باصمیه چقدر » دیه رک آغلایه آغلایه و داع اینمشدر .

قنسرین فتح اولنقدن صکره (حلب) و (انطاکیه) شهرلری فتح اولندی . صکره (معره المصرین) ایله آنک جوارنده اولان بللر فتح اولندی . صکره (منبج) و (بالس) فتح اولنوب اول طرفلرده اولان یرلر نک جمیعسی ضبط اولندی . صکره حضرت خالد بن الولید رضی الله عنه برفرقه عسکر ایله کیدرک (مرعش) شهرینی فتح و تخریب ایله دی . یوقاریده ذکر ایندیکم شهرلر و بونلره ملحق اولان یرلر تماماً فتح اولنقدن صکره حضرت ابو عبیده رضی الله عنه عسکر اسلامیه (ارض فلسطین) اوزرینه کیتدی .

هجرتدن اوشبواون بشنچی یله قیساریه و بیت المقدس شهرلریله بونلره ملحق اولان بللر فتح ایلیلوب ارض فلسطین تماماً ضبط اولنمشدر . شویله که : امیر المؤمنین عمر الفاروق رضی الله عنه نک امریله معاویه بن ابی سفیان برفرقه عسکر ایله فلسطین ساحلینه کیدرک (قیساریه) بللر سینی فتح قیلدی . قیساریه اهالیسی روم عسکر یله برله شوب عسکر اسلامیه محاربه یه کرشد کلرنن آرالرنه بیک قورقچ و قانلی بر محاربه اولوب روملر دن سکسان مک آدم قتل اولنمشدر .

اول ائناده (اجنادین) اسملی اورنه بیک کوب روم عسکر ی طوپلانمش ایلی . فلسطین امیری عمرو بن العاص حضرت تئری برچوق عسکر ایله اورایه

کیدارک روملر ایله محاربه یه کوشدی. آرالر نئابیک قورقچ و قانلی بر محاربه و قوعه کلدی. آخر الامر روملر بوزیلوب قاچدیلر. بو محاربه یه (اجنادین محاربه سی) دیرلر.

اجنادین محاربه سنن صکره عمرو بن العاص حضرتلری غزه، سبسطیه، نابلیس، لک، عمواس، بیت حبرین، یافا بلالریله آنک اطرافنده اولان یرلری فتح ایله دی.

صکره بیت المقدس شهرینک تسلیمی ایچون اهالیسینه خبر کونردی. بیت المقدس اهالیسی «امیر المؤمنین عمر الفاروق رضی الله عنه کندیسی بالذات کلوب عهد و امان و یرر ایسه شهری تسلیم ایلاچکمز» دیو جواب و یردکلرنن امیر المؤمنین حضرتلرینه بوخصوصه مکتوب کونردیلر. امیر المؤمنین عمر الفاروق رضی الله عنه مکتوبی آلدقن صکره مدینه منوره یه حضرت علی کرم الله وجهه نی قائم مقام ایلدی. صکره بیت المقدسنى قصد ایدوب یوله چقدی. امیر المؤمنین حضرتلری (جابه) قریه سینه کلدکن صکره استقباله چیقان امرای اسلام ایله کورشیلر. جابه ده بیت المقدس ننگ معتبرانی کلوب امیر المؤمنین حضرتلرینه یولقدیلر. جزیه و یرمک اوزره مصالحه ایدوب (دولت اسلامیه) یه تابع اولدیلر. صکره امیر المؤمنین عمر الفاروق رضی الله عنه ارض فلسطین نی ایکی امیره طابشردی. بونلردن بری بیت المقدس شهرنک، بری رمله شهرنک اولتروب اوزلرینه طابشرلمش شهر و قریه لری اداره ایدر اییلر.

صکره امیر المؤمنین جابه دن حرکت ایدوب بیت المقدس شهرینه داخل اولدی. (صخره الله) نی سپورتوب تمیز و پاک قیلدردی. واوراده بر مسجد شریف بنا ایدوگه امر ایدوب مدینه منوره یه قایتدی.

فتوحات عراق .

عراق اولان اسلام عسکرینک امیری سعد بن ابی وقاص رضی الله عنه قادسیه محاربه سنن صکره امیر المؤمنین حضرتلرینک امریله قادسیه دن بر

چوق عسکر ایله حرکت ایبارك (بابل) شهرینی فتح قیلدی . بابلده اولان ایران عسکری پریشان اوله رق اطرافه تارقالوب قاچدیلر .

صکړه سعد رضی الله عنه زهره حضرتلرینی بر فرقه عسکر ایله ایلرو کوندردی . زهره حضرتلری عسکر یله (کوئی) بللسینه واروب محافظی اولان شهر یاری اولدیردی . وکوئی بللسینی ضبط قیلدی . اوراده اولان ایران عسکری دخی بوزیلوب قاچدیلر .

صکړه سعد حضرتلری کوئی بللسینه کلوب زهره یی ایلرو کوندردی . حضرت زهره عسکر یله کیدارک (ساباط) بللسنی صلحاً فتح ایتدی . اهالیسی جزیه ویرمک اوزره عقد مصالحه ایله دیلر .

سعد حضرتلری ساباط فتح اولندقدن صکړه عسکر اسلامیه کیدارک ایراننگ پایتختی اولان مداین شهرینگ بر قسمنی محاصره یه آلمشدر . بونگ ایله هجرتدن اون بشنچی یل تمام اولوب اون آلتنچی یل کرمشدر .

بو ییلده ظهوره کلن سائر وقوعات .

هجرتدن اوشبو اون بشنچی یلک نوفل بن الحرث بن عبدالمطلب حضرتلری وفات اولمشدر .

وبویلک امیر المؤمنین عمر الفاروق رضی الله عنه حج وقتنده مکه یه واروب حاجیلره حج قیلدیمشدر .

وبو یلک امیر المؤمنین حضرتلری اصحاب کرامدن وسائر اهل اسلامدن مستحق اولانلره (بیت المال) دن بر مقدار مال وآچه تعیین قیلیمشدر . وبونلری درجه لره تقسیم ایوب هر قایوسینگ اسمینی وآکا بیت المالدن ویرله چک مال وآچه نگ مقدارینی دفترلره یازدیمشدر . بودفترلره (دیوان) دینلمشدر . رسول اکرمنگ زمان سعادتندن بیرو مستحق اولانلره بیت المالدن مال وآچه ویریلور اییدی . لکن بوگا بر معین مقدار تعیین ایلمه مش اییدی .

هجرتدن (۱۶) نچی ییلنک وقاععی .

فتح مداین وجلولاء وجلوان وما سبدان .

(مداین) دجله نهری بوینک یدی مدینه دن مجتمع بر شهر جسیم اولوب ایران دولتیننگ پایتختی ایدی . بویدی مدینه دن بری دجله نه ریننگ اوڭ طرفنده ایدیکه عربلر آڭا (بهرشیر) دیرلر ایدی . دیگر آلتی مدینه ایسه دجله ننگ صول طرفنده ایدی .

سعد بن ابی وقاص رضی الله عنه حضرتلری (ساباط) بله سی فتح اولنقدن صکره آلتمش مڭ آطلو عسکر ایله یوقاریه ذکر ایتدیکم بهرشیر مدینه سی اوزرینه یوردی . اوزاقدن ایران پادشاهی کسریننگ بیاض قصری (آق سراپی) کورنیکه عسکر اسلام «الله تعالی ننگ ورسولیننگ بزلره وعد ایلدیکی اوشبودر» دهرک تکبیر ایتدیلر . چونکه رسول الله صلی الله علیه وسلم «کسریننگ بیاض قصرلری فتح اولنور» دیو خبر ویرمش ایدی . سعد حضرتلری عسکر اسلامیه بهرشیر مدینه سینى محاصره ایدرک ایکی آی قنر منجنیق ایله تضییق ایله دیلر . بو مدتک بهرشیرننگ اطرافنده اولان یرلرننگ بعضیسی صلحاً و بعضیسی حرباً فتح اولنورق دجله نه ریننگ بر طرفی تماما اهل اسلام تصرفینه کیچدی .

آخر الامر بهرشیر اهالیسی محاصره یه تحمل ایلمیه رک بهرشیری ترک ایدوب دجله ننگ صول طرفنده اولان مدینه لره کوچدیلر . سعد حضرتلری آنلرننگ کوچکلرینی ایشدکده عسکر اسلامیه بهرشیره کردی .

سعد حضرتلری مداین شهرینی تماماً ضبط قیلدق ایچون دجله ننگ صول طرفینه کیچمک نیتنده ایدی . کسریننگ بیاض قصری دخی اول طرفده ایدی . لکن ایرانیلر بهرشیر طرفنده اولان قایقارننگ جمیعسنی دجله ننگ ایکنچی طرفینه کیچوردکلرندن سعد حضرتلری برنجه کون بهرشیره قالدی . اول ائنده بر آدم کله رک حضرت سعدگه دجله ننگ برصای یرینی کوستروب اول یردن آط ایله کیچمک ممکن ایدیکنی بیللردی . لکن عربلر او یله

بيوك نهر اردن كيچوگه عادتلىمىد كلرنىن اول امرده سعد حضرتلى عسكرو
 اسلامنى دجله دن كيچروگه باطرىچىلىق قىلمادى . صكره اول آدم تكرر سعد
 حضرتلىرىنه كلوب اوچ كونه قدر نهرى كيچمز ايسه ايران پادشاهى يزد
 جردننىڭ مدينىن قاچوب كىلچكىنى بىلدى . بوننىڭ اوزرىنه سعد حضرتلىرى
 عسكرو اسلامه دجله نهرىنى كيچمىك عزمىده اولدىغىنى سويلدى . ابتداء
 سعد رضى الله عنه ننىڭ امريله عاصم بن عمرو حضرتلىرىلە آلتى يوز قدر
 فدائى عسكرو آطلىرىنى سوروب دجله نهرىنه كرديلر . بوننىڭ اوزرىنه بر
 فرقه ايران عسكرو دخى آطلىرىلە صويه كرهك نهرنىڭ اورطه سىندە اسلام
 فرقه سىنه ملاق اولوب آنلىرى كىپرو قايتاروغه اجتهاد قىلسىلردە عاصم
 حضرتلىرىلە يولداشلىرى شىتله هجوم ايدىب ايرانىلرنىڭ بعضىسىنى اولدىرب
 بعضىسىنى مجروح ايله دىلر . وصوبى كيچوب نهرنىڭ ايكنچى طرفنى ضبط
 قىلدىلر . آلتى يوز قدر عسكرو اسلام قارشو طرفنى ضبط ايتىدىكىن صكره
 عسكرو اسلامنىڭ جمىعسى سعد رضى الله عنه ننىڭ امريله (نستعين بالله ونتوكل
 عليه حسبنا الله ونعم الوكيل ولا حول ولا قوة الا بالله العلى العظيم) دىهراك آطلىرىنى
 سوروب صويه كرديلر . وبرى بىرىلە سوزلەشەرك دجله ننىڭ ايكنچى طرفىنه
 كيچدىلر . اسلام عسكرىنىڭ دجله نهرىنىن كيچدىكىنى كوردكلرنىڭ ايرانىلر
 كسرى يزد جردننىڭ بونىن برآز اول خاتون وبالالىرىنى كوندرمىش اولدىغى
 (حلوان) شەرىنه قاچدىلر . شەردە قالان برآز آدم يوقارىلە ذكر ايتدىكم
 بياض قصره قاپاندىلر . عسكرو اسلام مدينىن شەرىنه كوردكلرنىڭ آنلردە
 جزىه وىرمگە راضى اولوب بياض قصرى حضرت سعدگە تسليم ايله دىلر .
 سعد رضى الله عنه بياض قصره نزول ايدوب (ايوان كسرى) دە سكر رىكت
 فتح نمازى او قودى . ومدينىن قاچوب كىدىن ايرانىلرنىڭ آرقه سىندىن
 عسكرو كوندردى . ايرانىلر مدينىن حد وحسابسىز اموال واشىيا وبىت المالك
 بىك كىوب آلتون وكموش قالدىر مىشلىر ايدى . شەردىن چىقاركن يوكە
 حفىف وبهاده آغر شىلردىن بر مقدارىنى آلوب كىتسەلردە آرقه لرنىن

کوندربیلەن اسلام عسکری بو شیلردن کوبرەگینی قوللردن آلوب مداینه کیلتوردیلر .

اموال غنائم اول قدر کوب ایدیکه سعد رضی الله عنه خمسنی (بشدن برینی) طوقزیوز دوه ایله مدینه منوره یه کوندردی . وقلاننی آلتمش مڭ مقارندە اولان عسکر اسلامه تقسیم قیلدی . اوشبو عسکردن هر برینه اون ایکشر مڭ درهم اصابت قیلدی . اموال غنائم ایچنک کسرینک تاجی وزرهی ایله کیملری ، روم و هند و ترک و ایران و عرب پادشاهلردن بعضیلرینک زرهاری و قلیچلری و ارایدی . بونلردن کسرینک کیملریله تاجی و حلیاتی و قلیچی و حیره ده حکومت ایدن عرب پادشاهی نعماننک قلیچی غنائم نڭ خمسنن حساب ایدیلوب مدینه منوره یه کوندرلمشدر . بونلردن باشقه مدینه یه کوندرلمش اموال غنائم ایچنک بر قالیچه (پالاص) وار ایدیکه بوی و ایکنی آلتمش آرشین اولوب یفک و آلتون و کموش و انجو و یاقوت و سائر اصل طاشلر ایله زینتلنمش و اوزرنده یوللر و نهزلر و تمثاللر و آغاچلر و درلو درلو چچکلر ترسیم ایلمش ایدی . بو قالیچه نی قش کوننک ایوان کسرایه دوشه لرلر ایدی . امیر المؤمنین عمر الفاروق رضی الله عنه اوشبو قالیچه نی پارچه پارچه کیسروب اصحاب کرامه تقسیم ایلدی . حضرت علی کرم الله وجهه اوزینک حصه سین یکرمی مڭ درهمه صاتمشدر .

رسول الله صلعم «اتم قیصر و کسری نڭ خزینه لرینی تقسیم ایدرلر» دیو برنجه یل مقدم اصحاب کرامه خبر ویرمش ایدی . اصحاب کرام مدایندن کوندرلمش اموال غنائمنی کوردکلرنده «صدق رسول الله صلعم» دیدیلر . رضی الله عنهم اجمعین .

ایرانیلردن برچوق آدم مداین شهرندن کیتدکلرنده (جلولاء) اسملی اورنک طویلاندیلر . یزدجرد ایسه اوزینه تابع اولانلر ایله (حلوان) شهرینه کیتدی . سعد بن ابی وقاص رضی الله عنه امیر المؤمنین دن آلدیغی امر موجبجه هاشم بن عتبە حضرتلرینی جلولایه کوندردی . هاشم حضرتلری اون

ایکی مک آطلو عسکر ایله جلولایه واروب اوراده تحصن ایمن ایران عسکرینی سکسان کون محاصره قیلدی . نهایت ذوالقعدا آینه قعقاع حضرتلرینک فداکارنه هجومیله جلولا فتح اولندی. بو مهاربه ده ایرانیلردن یوز مک آدم قتل اولنمشدر. کسری یزدجرد بو واقعه نی ایشتمکدن صگره حلوان شهرینی بر قوماندانینه طاپشروب اوزی (ری) طرفینه قاچدی. قعقاع حضرتلری بر فرقه عسکر ایله قاچوب کیدن ایرانیلرینک آرقه لرندن کیدرک حلوان شهرینی فتح ایلدی.

هاشم بن عتبه حضرتلری جلولا دن مداینه قایتقدن صگره ضرار بن الخطاب حضرتلری بر آز عسکر ایله مداینن کیدرک (ماسبدان) بلده سیننی فتح ایلدی.

فتح تکریت و موصل و نینوی و قرقیسیا

هجرتدن اوشبو اون آلتنچی یلده (الجزیره) قطعه سنه اولان تکریت و موصل و نینوی و قرقیسیا بله لری فتح اولنمشدر. شویله که: روم جنرال لر نین بری برچوق روم عسکر ایله موصلن تکریت کلدی. نصاری دیننه اولان عربلردن ایاد، تغلب، نمر قبیله لری دخی آنک یانینه کلوب طوپلانیلر. امیر المؤمنین عمر الفاروق رضی الله عنه نک امریله سعد بن ابی وقاص رضی الله عنه اورایه عبد الله بن المعتمر حضرتلرینی کونوردی. عبد الله بر فرقه عسکر ایله کیدرک تکریته واردی. و اوراده تحصن ایمن روم و عربان عسکرینی قرق کون محاصره ایتدیکن صگره تکریت قلعه سیننی فتح ایلدی. روم عسکری تمام اقتل اولنوب ایاد، تغلب، نمر قبیله لری ایسه دین اسلامه داخل اولدیلر. تکریت فتح اولنقدن صگره موصل و نینوی و قرقیسیا قلعه لری فتح اولنمشدر.

موصل فتح اولنقدن صگره آغا تابع اولان کردستان بلده لری دخی فتح اولنمشدر.

بو یلده ظهوره کلن سائر وقوعات .

هجرتن اوشو اون آلتنچی یلده رسول اکرم نك جا ریسی ماریة القبطیه رضی الله عنها وفات بولوب بقیعه ده دفن اولندی. رسول اکرم نك ابراهیم اسملی اوغلی مذکورہ ماریہ رضی الله عنہا دن توغمشدر. ابراهیم حضرتلر نك قایو یلده توغدیغنی وقایو یلده وفات اولدیغنی کتابمزن نك برنجی قسمنده ذکر ایتمشیدم. و بو یلده امیر المؤمنین عمر الفاروق رضی الله عنه علی کرم الله وجهه حضرتلر یله مشاوره ایدوب (تاریخ هجرى) یی وضع ایتمشدر. ویل باشینی محرم آیندن اعتبار ایتمشدر. و بو یلده قدر عربلر تاریخ متسلسل استعمال ایتمز ایدیلر.

و بو یلده امیر المؤمنین حج وقتنده مکہ یه واروب حاجیلر ده حج قیلر مشدر. و بو یلده عبد الله بن عمر الفاروق رضی الله عنہما ابو عبید بن مسعود الثقفی رضی الله عنه نك قزی صفیه یی نکاح ایلدی. مذکور ابو عبید بن مسعود عراق عربک کوپری محاربہ سنده شهید اولان امیر ابو عبید بن مسعود الثقفی حضرتلر یدر که بونك نه صورتله شهید اولدیغنی یوقاریک ذکر ایتمشیدم. ملوک امویہ زماننده کوفه شهرینی ضبط ایدوب شهید محترم حضرت حبیب بن مسعود رضی الله عنه نك قانینی طلب ایدن مشهور مختار حضرتلری اوشو عبید بن مسعود الثقفی نك اوغلیدر. مختار نك وقائع تاریخیه سینى کتابمزن نك اوچنچی قسمنده ذکر ایدرمز. ان شاء الله تعالی ومنه التوفیق والاعانه.

هجرتن ۱۷ نچی یلنك وقایعی .

بنای بصره و کوفه .

مداین حوالیسندہ بولنان عسکر اسلام نك توسلری اوزگاروب قوتلری آزالماقده ایدی. چونکه اول طرفلر نك هواسی عربستان هواسینه مخالف اولوب عربلر نك طبیعتینه موافق ایمس ایدی، شول سبب دن امیر المؤمنین حضرتلرینک امر یله عراق عرب قطعہ سینہ (بصره) و (کوفه) شهرلر نی بنا اولندی .

کوفه شهری عراق ولایتینک باش شهری اولوب اوراده امیر اقامت قیلمق ایچون بر سرای بنا ایدیلدی. عراق امیری سعد بن ابی وقاص رضی الله عنه عسکر اسلامیه مدایندن اورایه کلوب نزول ایلدی.

الجزیره وارمنیه ولایتلرینک فتوحاتی .

روم ایمپراطوری هرقل اهل اسلامیه مهاربه ایلمک و آنلری شام ولایتندن چیقارمق ایچون (حمص) شهرینه عسکر کونردی. الجزیره اهاالیسی دخی روملره یاردم ویرمک ایچون مهاربه یه حاضرلنمیه باشلادیلر. شامک اولان اسلام عسکرینک امیری ابو عبیده رضی الله عنه اطرافک اولان عسکر اسلامنی جمع ایدوب حمص شهرینک طشاروسنده عسکرینی قوردی. وشول آراده عراق امیری سعد بن ابی وقاص رضی الله عنه امیر المؤمنین عمر الفاروق رضی الله عنه ننگ امریله قعقاع حضرتلرینی دورت ملک آطلو عسکر ایله حضرت ابو عبیده ننگ یاردمینه کونردی. صوگره سهیل بن عدی حضرتلرینی بر فرقه عسکر ایله (رقه) یه ، عبک الله بن عتبان حضرتلرینی بر فرقه عسکر ایله (نصبین) و (حران) و (رها) یه، ولید بن عقبه بنی بر فرقه عسکر ایله نصاری دیننک اولان الجزیره عربلرندن ربیعه وتنوخ قبیلهلری اوزرینه کونردی .

الجزیره اهاالیسی عسکر اسلامنک یوله چیققلرینی ایشتمککن صوگره اوزلرینک ولایتلرینی محافظه ایتمک ایچون شهر وقریه لرینه تارقالدیلر. روملره یاردم ویرمه دیلر. بوننگ اوزرینه ابو عبیده رضی الله عنه حضرت خالک بن الولیدنی یانینه آلوب عسکر اسلامیه حمص شهرینه کلن روملر اوزرینه یوردی. وبر حمله ده روم عسکرینی تارمار ایلدی. بو واقعه دن اوچ کون صوگره حضرت قعقاع دخی عسکر یله حمص شهرینه کلدی. امیر المؤمنین عمر الفاروق رضی الله عنه ابو عبیده یه یاردم ویرمک ایچون عسکر ایله مدینه دن شام ولایتینه حرکت قیلمش ایدی. (جاییه) گه کلدیکن صوگره روم عسکرینک بوزیلوب قاچدیغنی ایشیکه رک اول یردن مدینه منوره یه قایتدی.

الجزیره به کینن امیر لردن سهیل بن عدی حضرتلری (رقه) پی و عبد الله بن عتبان حضرتلری (نصبین) نی فتح ایلدی. ولید بن عقبه یه نصاری دیننده اولان الجزیره عربلری نڭ کوبره گی اطاعت ایلویوب بر آزی روم ولایتلرینه قاپدیلر. شو صورتله الجزیره شهرلری بری آردنن بری فتح ایلدیلوب بو قطعده تماما ضبط اولندی.

صوگره ارن روم، بتلیس، اخلاط شهرلری دخی فتح اولنمشدر.

فتح اهواز و راهرمز و تستر و سوس و جنک یسابور.

ایران قوماندانلرنن مشهور هرمران قادسیه محاربه سنده بوزیلوب قاپدیقن صگره (اهواز) مملکتینه کلوب اول طرفلری ضبط ایلدی. صوگره بصره حدودینه عسکر کوندروب اهل اسلام تصرفند اولان یرلری یغما و غارت ایتدیمیه باشلادی. بصره امیری عتبه بن غزوان رضی الله عنه هرمرانی تأدیپ ایتمک ایچون کوفه یه آدم کوندروب سعد بن ابی وقاص رضی الله عنه دن یاردم ایسته دی. درحال حضرت سعد رضی الله عنه نعیم بن مقرن ایله نعیم بن مسعود حضرتلرینی بر مقار عسکر ایله بصره حدودینه کوندردی. شول آراده عتبه بن غزوان حضرتلری دخی سلمی بن القین ایله حرمله بن مریطه حضرتلرینی برفرقه عسکر ایله بصره حدودینه کوندردی، بصره عسکری کوفه عسکرینه حدوده یولتوب جمعسی برلکده (اهواز) ولایتینه کیده رک هرمران نڭ یاننده اولان ایران عسکرینه محاربه یه کرشدیلر. و ایرانیلردن کوب آدمنی اولدیردیلر. هرمران ایسه (دجیل) نهرینڭ ایکنچی طرفینه کیچوب جانینی قوتقاردی. صگره هرمران نڭ طلبی اوزرینه مصالحه اولنه رق دجیل نهرینڭ بر طرفی اهل اسلام تصرفنده و دیگر طرفی ایرانیلر تصرفند قالدی. و حدود اوزرینه عسکر قویلدی.

صگره هرمران ایله حدودی محافظه ایسن اسلام عسکری آراسند نزع چیقدی. حرمله ایله سلمی حضرتلری اورایه واروب آرالرنده گی منازعه نی صلح

ایله باصتروغنه نه قدر اجتهاد قیلسه لرده هرمرزان بوگا راضی اولمیوب
 (کرد) طائفه سنن عسکر جمع ای دوگه کوشدی . بونک اوزرینه عتبه بن
 غزوان حضرتلری دخی امیرالمؤمنین حضرتلرینک امریله حرقوص بن زهیر
 حضرتلرینی بر مقدار عسکر ایله هرمرزان اوزرینه کونردی . حرقوص
 عسکر اسلامیه کیده رک (سوق اهواز) یاننده ایران عسکرینی بوزوب
 قاچوردی . هرمرزان (رامهرمز) بلکه سیننه قاچدی . حرقوص حضرتلری سوق
 اهوازدن (تستره) قدر نه قدر شهر وار ایسه جمیعسنی فتح قیلدی .

سکره حضرت حرقوص جزء بن معاویه پی هرمرزان اوزرینه کونردی .
 اول دخی عسکر یله کیده رک (سوق) بلکه سننی فتح ایلمی . وقناللر آچهرق
 صوسز یراره صولر یباروب اول طرفلری معمور و آباد ایلمی . هرمرزان دخی
 اوزینک قولنده قالان شهرلر ایله قناعت ایوب اهل اسلامیه عقد مصالحه
 ایله رک رامهرمز بلکه سننده اقامت ایلمی .

اول وقتلرده ایران پادشاهی یزدجرد بتون ایران اهالیسنی اهل
 اسلامه هر طرفن هجوم ای دوگه تشویق ایوب اطرافه مکتوبلر کونرملکه
 ایلمی . هرمرزان دخی یزدجرد ایله خبرله شوب اطرافن عسکر جمع ایتمکله ،
 اهواز اهالیسی ده اهل اسلامه هجوم ای دوگه حاضرانمکله ای دیلر . امیرالمؤمنین نک
 امریله سعد رضی الله عنه کوفه دن ، و ابوموسی الاشعری رضی الله عنه بصره دن
 رامهرمز بلکه سنن اقامت ایلمن هرمرزان اوزرینه بر فرقه عسکر کونردیلر .
 بونلر دن کوفه عسکر ی توغری رامهرمز بلکه سیننه واروب هرمرزان نک عسکرینی
 بر حمله ده تارمار ایله رک رامهرمز بلکه سیننی فتح قیلکیلر . هرمرزان (تستر)
 بلکه سیننه قاچدی . بصره عسکر ی رامهرمز و ارماسن توغری تستر ده اولاه هرمرزان
 اوزرینه کیتکیلر . کوفه عسکر ی دخی اورایه کیده رک بصره عسکر یله برلکله
 تستر بلکه سیننی محاصره ایله دیلر . برنجه آیلر محاصره دن سکره تستر بلکه سی
 فتح ای دیلوب هرمرزان عسکر اسلام قولینه اسیردوشدی .

ایران عسرنن آلنن اموال غنائم ایله برلکله هرمرزانی امیرالمؤمنین

عمر الفاروق رضی اللہ عنہ ننگی حضورینہ مدینہ منورہ پہ کوندر دیلر۔ ہرمزان اورایہ واردقن سگرہ دین اسلامہ داخل اولوب امیر المؤمنین حضرتلری آکا بیت المالدن نفقہ تعیین قیلدی.

تستربلکہسی فتح اولندقن سگرہ (سوس) و (جنڈیسابور) بلکہلری دخی فتح اولندی.

اصطخر و اقعہسی.

(بحرین) امیری علاء بن الحضرمی رضی اللہ عنہ حضرتلری دین اسلامہ بر خدمت ایتمک نیتیلہ عسکر جمع ایدوب اوشبو عسکری کیمہلر ایلہ دیکزدن ایران ملکیتینہ کوندردی. بونلر دیکتری کیچوب (اصطخر) طرفینہ چقدقلرنده ایران عسکری بونلری هر طرفدن محاصره آلدیلر. اسلام عسکری ایرانیلرہ شدتلہ هجوم ایدوب آرالرنده بیک قورقنچ و قانلی بر محاربه وقوعه کلدی. ایرانیلر هر طرفدن محاصره ایدوب یوللری باغلا دقلرندن اسلام عسکرینہ بحرین ولایتینہ کیرو قایتمق یا کہ قورودن طولاشه رق بصره شهرینہ کیتمک ممکن اولمادی. شول سببن بر موافق یرده طویلانوب ایران عسکریننگ حمله وهجومینی دفع ایدوگه مجبور اولدیلر.

امیر المؤمنین عمر الفاروق رضی اللہ عنہ بو واقعہ دن خبر آلدقن بصره امیری اولان عتبہ بن غزوان حضرتلرینہ بحرین عسکرینہ یاردم کوندروگه امر قیلدی. درحال عتبہ بن غزوان اصطخر طرفینہ اون ایکی مک آطلو عسکر کوندردی. بو عسکر فارس دیکزینی بویلاب کینلرک بحرین عسکری بولندیقی یره ایرشدیلر. درحال قلچلرینی صوروب محاربه یه کزشه رک ایران عسکرینی طاغندیلر. واوراده محصور اولان بحرین عسکرینی قوتقاروب بصره شهرینہ کتوردیلر.

امیر المؤمنین عمر الفاروق رضی اللہ عنہ حضرتلری اذنسز بویله خطرلی ایشه باطرچیلتی ایلدیکی ایچون علاء بن الحضرمی رضی اللہ عنہ نی بحرین

امیر لکندن عزل ایدوب عراق امیری سعد بن ابی وقاص رضی اللہ عنہ ننگ
یانینہ کوندردی .

بویلدہ ظہورہ کلن سائر وقوعات

بویلدہ بصرہ امیری عتبہ بن غزوان رضی اللہ عنہ وفات اولوب بصرہ یہ
مغیرہ بن شعبہ رضی اللہ عنہ امیر اولدی . برآز صگرہ امیر المؤمنین حضرت لری
مغیرہ بن شعبہ بنی عزل ایدوب بصرہ یہ ابو موسی الاشعر رضی اللہ عنہ فی
امیر قیلدی .

بویلدہ امیر المؤمنین عمر الفاروق رضی اللہ عنہ حضرت علی کرم اللہ
وجہہ ننگ قزی ام کلثوم رضی اللہ عنہانی تزوج ایلدی . ام کلثوم ننگ آناسی
فاطمہ الزہراء رضی اللہ عنہادر .

بویلدہ امیر المؤمنین عمر الفاروق رضی اللہ عنہ حج وقتنک مکہ مکرمہ یہ
واروب حاجیلرہ حج قیلر مشدر .

ہجرتن (۱۸) نچی یلنک وقائعی .

ہجرتن اوشبو اون سکنچی یلدہ عربستاندہ یغمور سزلقندن یرلر
قوروب طوفراق کول کبی اولدی . آدملر آچلقندن عاجز قالدیغندن امیر
المؤمنین عمر الفاروق رضی اللہ عنہ اطرافدہ اولان امیرلردن یاردم طلب
قیلدی . بوننگ اوزرینہ ابو عبیدہ رضی اللہ عنہ ایلہ عمرو بن العاص رضی اللہ
عنہ شامدن پک چوق ذخیرہ (آشلق) کوندردیلر . صگرہ امیر المؤمنین
حضرت لری آدملر ایلہ یغمور دعاسینہ چیقدی . وحضرت عباس رضی اللہ
عنہ ننگ قولندن طوتہرق « یارب پیغمبرکننگ عمی ایلہ سکا تقرب وتوسل
ایدرمز » دیہرک دیزچوکدی . وکمال تضرع ایلہ دعا ونیازہ باشلادی . اول
وقتدہ حضرت عباس رضی اللہ عنہ اللہ تعالیٰ یہ یالواروب کوزلرندن یاشینی
توکمکن ایدی . وباشقہ اهل اسلام دخی توبہ واستغفار ایلہ مشغول ایدیلر .
شول حیندہ بلوطلر پیدا اولوب یغمور یاغمغہ باشلادی . بوننگ ایلہ فخط

وآچلق بلاسی کوتەرلیدی. بو واقعہ دن صکرہ بنی ہاشم ننگ شان وشرفی زیادہ اولدی. هر کیم حضرت عباس رضی اللہ عنہنی زیارت ایسوب آننگ صحبتی ایله مشرف اولورلر اییدی.

ینہ بویله شام قطعہ سنده طاعون ظهور ایسوب اهل اسلامدن بیک کوب آدم طاعوندن وفات اولمشلردر. شام امیری ابو عبیده بن الجراح، معاذ بن جبل، یزید بن ابی سفیان، حرث بن ہشام، سہیل بن عمرو رضی اللہ عنہم حضراتی شامده طاعون دن وفات اولانلر جملہ سنلندر.

امیر المؤمنین عمر الفاروق رضی اللہ عنہ بو یلده دخی حج وقتنہ مکہ ده اییدی. دمشق امیری یزید بن ابی سفیان طاعوندن وفات اولدقن صکرہ امیر المؤمنین حضرتلری دمشق شهرینہ یزید ننگ قرداشی معاویہ بن ابی سفیان نی امیر قیلمشدر.

هجرتدن (۱۹) نچی یلننگ وقائعی

هجرتدن اوشبو اون طوقزنجی یلده مدینہ منورہ یه قریب اولان (حرة لیلی) اسملی اورنک اوت چیقوب اطرافه یایلدی. مسلمانلر امیر المؤمنین ننگ امریلہ صدقه ویردیله. درحال اوت سوندی.

بویله دخی امیر المؤمنین حضرتلری حج وقتنہ مکہ یه واردی. و آدملره حج قیلدردی.

ینہ بویله ابی بن کعب رضی اللہ عنہ وفات اولمشدر.

هجرتدن (۲۰) نچی یلننگ وقائعی.

فتح مصر و اسکندریه.

هجرتدن اوشبو یکرمنچی یلده امیر المؤمنین عمر الفاروق رضی اللہ عنہ عمرو بن العاص حضرتلرینی دورت ملنگ آطلو عسکر ایله مصر مملکتینہ کوندردی. و آننگ آرقه سنندن اون ایکی ملنگ عسکر ایله زبیر بن العوام رضی اللہ عنہنی دخی کوندردی. عمرو بن العاص ایله زبیر بن العوام حضرتلری

مصر مملکتینہ کرد کلرنہ بیت المقدس دن مصرہ قاچوب کیدن (ارتبون) اسملی روم جنرالی برچوق عسکر ایله آکسزین اهل اسلامه هجوم ایلدی. درحال عسکر اسلام قاچولرینی صوروب روملر ایله محاربه یه کرشدیلر. بومحاربه ده ارتبون قتل اولنوب یاننده غی عسکری بوزیلوب قاچدیلر.

صکړه عمرو ایله زبیر حضرتلری عسکر اسلامیه برآز ایلر و حرکت ایلرک (عین شمس) شهرینی محاصره یه آلدیلر. مصر مملکتینک صاحبی (مقوقس) ایله اول یرنک اصلی اهلایسی اولان (قبط) قومی اهل اسلامیه مصالحه ایدونی قصد قیلسه لرده مصرنی محافظه ایدن روم عسکری آنلرنی بو ایشدن منع ایتمکه ایدیلر. عین شمس شهرینی عسکر اسلام محاصره یه آلدقن صکړه قبط قومی عمرو بن العاصنک یانینته کلرک جزیه و یرمک اوزره عقد مصالحه ایدوب عین شمس شهرینی اهل اسلامه تسلیم ایله دیلر. قبط قومی نلک جمیعسی بو صلحه راضی اولوب اسلام دولتینه تابع اولدیلر. صکړه عمرو بن العاص عسکر اسلامیه (اسکندریه) شهرینه حرکت قیلدی. یولکه قارشولرینه چیقان روم عسکر یله محاربه ایله ایدیه کیدرک اسکندریه شهرینی محاصره ایله دیلر. واوچ آی مقدری محاصره دن صکړه اسکندریه بی فتح ایدوب پک چوق اموال غنائم آلدیلر. (مصره) بلکسی فتح ایلمشدر. شو صورتله مصر مملکتی تماماً اهل اسلام قولینته کیچمشدر. امیر المؤمنین حضرت نلک امریله برچوق عسکر کیدرک (مصره) شهرینی فتح ایلمشدر.

هر تورلی خبرلر.

هجرتدن اوشبو یکرمنچی یلک امیر المؤمنین نلک امریله سعد بن ابی وقاص رضی الله عنه کوفه دن مدینه یه قایتدی. و آنلک یرینه عبد الله بن عبد الله بن عثمان الانصاری حضرتلری کوفه یه امیر اولدی. حضرتلری مدینه یه دعوت و بو یلکه امیر المؤمنین حضرتلری (نجران) ایله (خیبر) یهودلرینی عربستان نلک طیشاروسینه سوردی. چونکه آنلر اهل اسلامن برینی ظلماً قتل ایتمش ایدیلر. کیدرک (دوله) بی فتح ایلمشدر.

وبویلكە رسول اكرمنڭ عەمەسى صفىة بنت عبدالمطلب رضى الله عنها
 ايله زوجة مكرمه لرى ام المؤمنين زينب بنت جحش رضى الله عنها وفات
 اولدیلر . اسید بن حضیر ، عیاض بن غنم الاشعری ، رسول اكرمنڭ مؤذنى
 بلال حبشى ، انیس بن مرثد بن ابى مرثد ، ابوسفیان بن الحرث بن عبدالمطلب
 رضى الله عنهم حضراتى دخى بویلكە وفات اولدیلر .

روم ایمپراطورى (هرقل) دخى بویلكە وفات اولوب اورنینه اوغلى
 (قسطنطین) ایمپراطور اولمشدر . امیر المؤمنین عمرالفاروق رضى الله عنه بو
 یلكە دخى حج وقتندە مكەيە كیتدی . وبویلكە ابو بحریه عبد الله بن قیس
 حضرتلری روم دیارینه كیدوب غزا قیلدی . اوشبو عبد الله حضرتلری روم
 دیارینه كیدوب غزا ایدنلرنڭ اولدیلر .

هجر تن (۲۱) نچی یلنڭ وقائعی .

فتح نهاوند وهمدان و دینور و شیروان و صییره و اصفهان .
 ایران پادشاهی یردجردنڭ تشویقیله (نهاوند) شهرندە یوز ایلیلى مڭ
 قدر ایران عسکری طوپلانمشیدی . بو عسکر مشهور (فیروزان) نڭ
 قومانداسی التندە ایدیلر .

هجر تن اوشبو یکرمی برنچی یلكە امیر المؤمنین حضرتلرنڭ امریله
 جندیسابور طرفنڭ اولان نعمان بن مقرن حضرتلری کوفه دن و باشقه اورنلردن
 عسکر جمع ایدوب اوتوز مڭ قدر عسکر اسلامیله نهاوند شهرینه کیتدی .
 عسکر اسلام نهاوند شهرینه واردقن سوڭره اوراده طوپلانان ایران
 عسکر یله ایکی کون محاربه ايله دیلر . محاربه نڭ اوچنچی کونندە ایرانیلر
 خندقلرنڭ ایچروسینه کروب صاقلاندیلر . اسلام عسکری آنلری
 هر طرفن احاطه ایدهرک بر نیچه کون محاصره ايله دیلر . سوڭره
 ایرانیلری میدان محاربه یه چیقارمق ایچون بر فرقه اسلام عسکری
 خندق یانینه کلوب آنلر ايله محاربه یه کرشدیلر . ایرانیلر دخى اهل اسلامه

اوق آتمیہ باشلادیلر . شول آرادہ اسلام عسکری ھاربه یی ترک ایذب کیر و چیکل دیلر .
ایران عسکری بو حیلہ یه آل انوب جمیعسی خندقلرندن چیقہرق اهل اسلامیلہ
ھاربه یه کرشدیلر . اسلام عسکری دخی قلیچلرینی سوروب آرسلانلر کبی
حملہ وھجومه باشلادیلر . آرالرنده قادسیه ھاربه سی کبی بیگ قورقچ و قانلی
بر ھاربه اخشامه قدر دوام ایلیکی . نہایت ایران عسکری بوزیلوب قاجدیلر .
عسکر اسلام آرقہلرینه دوشوب بیگ کوبنی اولدیردیلر . قوماندانلری
فیروزان دخی قتل اولندی . بو ھاربه ده ایرانیلردن یوز مکنن آشچہ آدم
قتل اولندیغی مرویدر . ھاربه ننگ ایگ اخیرنده اسلام عسکریننگ امیری
نعمان بن مقرن حضرتلری شهید اولمشدر .

ھاربه تمام اولدقن سوگره اهل اسلام نہاوند شهرینه کر دیلر .
نعیم بن مقرن ایله قعقاع حضرتلری برفرقه عسکر ایله نہاوندن قاجوب
کیدن ایران عسکریننگ آرقہ سنن کیدہ رک (ھمدان) شهرینی فتح ایله دیلر .
ابو موسی الاشعری رضی اللہ عنہ بصره عسکر ایله نہاوند ھاربه سنن
قایتوشده (دینور) و (شیروان) بلکہلرینی فتح ایلیکی .

شول آرادہ سائب بن الاقرع حضرتلری ابو موسی الاشعری رضی اللہ
عنہ ننگ امریلہ برفرقه عسکر ایله کیدہ رک (صیمره) بلکہسنی فتح ایلمشدر .
ینہ بو یلکہ عبد اللہ بن عبد اللہ بن عتبان حضرتلری امیر المؤمنین
حضرتلریننگ امریلہ برچوق عسکر ایله کیدہ رک (اصفهان) شهرینی فتح ایلمشدر .

ھر تورلی خبرلر .

ھجرتدن اوشبو یکرمی برنجی یلکہ امیر المؤمنین کوفہ یه عمار بن یاسر رضی
اللہ عنہ نی امیرنصب ایلیکی . بر آز سوگره عمار حضرتلری مدینہ یه دعوت
ایدیلوب مغیره بن شعبه رضی اللہ عنہ کوفہ یه امیر اولمشدر .
وبویلکہ مصر امیری عمرو بن العاص ننگ امریلہ عقبه بن نافع حضرتلری
برفرقه عسکر ایله کیدہ رک (زویلہ) نی فتح ایلمشدر .

امام حسن البصری حضرت لریله امام شعبی حضرت لری بویله توغمشلردر .
علاء بن المحضرمی رضی الله عنه ایله خالک بن الولید رضی الله عنه بویله
وفات اولمشلردر .

امیر المؤمنین حضرت لری بویله دخی حج وقتند مکه یه واروب حاجیلره
امیر اولوب حج قیلدرمشدر .

هجرتدن (۲۲) نچی یلنک وقائعی .

فتح برقه و طرابلس غرب .

هجرتدن اوشبو یکرمی ایکنچی یله مصر امیری عمرو بن العاص
رضی الله عنه برمقدار عسکر ایله مصردن کیدرک (برقه) ایله (طرابلس غرب)
شهرلرینی فتح ایلدی . طرابلس غربنی محافظه ایدن روم عسکری کیمه لره
منوب قایدیلر .

طرابلس غرب فتح اولندقدن صکره عمرو بن العاص ناک امریله بر
فرقه عسکر اسلام طرابلسدن کیدرک (سبره) قلعه سیننی فتح ایدوب برچوق
اموال غنائم آلدیلر .

بوندن صکره عمرو بن العاص حضرت لری اول حوالیده بولنان (بربر)
قبیله لرینی اطاعت قیلدردی . آنلر جزیه و یرمک اوزره اسلام دولتینه تابع
اولدیلر .

فتح قزوین و زنجان وری .

اوشبو یکرمی ایکنچی یله مغیره بن شعبه حضرت لری براء بن عازب
رضی الله عنه نی (قزوین) طرفینه کوندردی . براء حضرت لری برچوق عسکر
ایله کیدرک ابتداء (ابهر) قلعه سیننی فتح ایلدی .

صکره براء حضرت لری ابهردن کیدرک (قزوین) شهرینی فتح ایلدی .
بوندن صکره براء حضرت لری عسکر یله قزویندن کیدرک (دیلم)
طاغف سیله هاربه ایدوب آنلری جزیه یه باغلا دی . صکره (جیلان) و (طیلسان)

مملکتلرینه واروب اول بیرنک اهاالیسیله عماربه لر ایله رک (زنجان) شهرینی فتح قیلدی.
 ینه بویله نعیم بن مقرن حضرتلری عسکر ایله هم ائندن کیده رک (ری) شهرینی فتح قیلدی.

ری شهری فتح اولنقدن سکره حضرت نعیمنک قرداشی سوید بن مقرن بر فرقه عسکر ایله کیده رک (قومس) و (طبرستان) و (جرجان) اهاالیسنی جزیه به باغلا دی.

فتح آذربایجان و شهر زوروصامغان و دربند.

امیر المؤمنین عمر الفاروق رضی الله عنه عتبه بن فرقد ایله بکیر بن عبدالله نی برر فرقه عسکر ایله (آذربایجان) اوزرینه کوندرمش ایدی. بونلرنک بیری حلوان طرفندن و بیری موصل طرفندن آذربایجان ولایتینه حرکت قیلدی لر.

بونلردن بکیر بن عبدالله آذربایجان کیدرکن یوله ایران قوماندانلرندن (اسفندیار بن فرخزاد) که یولقدی. اسفندیارنک یاننده برچوق ایران عسکری دخی و ارایدی. بکیر حضرتلری برحمله ده ایران عسکرینی پریشان ایله رک اسفندیاری اسیر ایلدی. بونک اوزرینه اوشبو اسفندیارنک دالتیله آزر-بایجان ولایتینده گی بلنه لر اهل اسلام تصرفینه کچدی.

عتبه بن فرقد حضرتلری دخی اوز طرفنداغی یرلری فتح ایلمکه ایدی. شول آرا ده اسفندیارنک قرداشی (بهرام بن فرخزاد) برچوق ایران عسکر یله یول اوزرنه طور وب عتبه ایله عمار به قیلونی قصد قیلسه ده قرداشی اسفندیارنک اسیر اولدیغندن خبر آلدقه عتبه ایله عقد مصالحه ایلدی.

شول صورتله آذربایجان ولایتی تماما اهل اسلام تصرفینه کچمشدر. سوکره عتبه بن فرقد حضرتلری (شهر زور) ایله (صامغان) نی فتح ایلمشدر. ینه بویله امیر المؤمنین حضرتلرنک امریله سراقه بن عمرو برچوق

عسکر ایله (دریند) اوزرینه یوردی. عسکر اسلام دریند واردقن صکره اول حوالینگ ها کمی اولان (شهر یار) جزیه ویرمیه راضی اولوب سراقه حضرتلریله عقد مصالحه ایلدی.

سراقه وفات اولدقن صکره آنک یزیدنه عبدالرحمن بن ربیعہ درینده امیر اولمشدر. مذکور عبدالرحمن تیمر قپو دریندینی کیچوب ایکی یوز فرسخ یره قدر کیدوب غزا ایده رک کیرو دریند قایتمشدر.

فتح خراسان.

خراسان دیاری دخی اوشبو یکرمی ایکنچی یلک فتح اولمشدر. شوپله که: ایران پادشاهی یزدجرد (ری) شهرندن اصفهانه و آنندن کرمانه کیدرک نهایت خراسان دیارینه واروب (مرو شاهجان) ده اقامت ایلمش ایدی. اول حوالینگ بولنان ایرانیلر آگا تابع اولدقلرندن آنلره حکومت ایلمک و باشقه شهرلرده اقامت ایمن ایرانیلری دخی اهل اسلام ایله حاربیه ایدوکه تشویق و تحریک ایتمک ایدی. شول سببدن خراسانی فتح ایلمک لازم ایدی.

امیر المؤمنین عمر الفاروق رضی الله عنه ننگ امریله احنف بن قیس حضر- تلی اون ملنگ عسکر ایله بصره شهرندن حرکت ایلرک (طبسین) بللسندن خراسان ولایتینه کروب (هرات) شهرینی فتح ایلدی. صکره احنف حضرتلری عسکر یله (مرو شاهجان) شهرینه حرکت قیلدی. ایران پادشاهی یزدجرد مرو شاهجانن (مرو رود) بللسینه قاچدی. و آننگ آرقه سنندن احنف حضرت لری کلرک مرو شاهجان شهرینی فتح ایلدی. شول ائساده مرو شاهجاننه کوفه دن دخی اون ملنگ عسکر کلدی. بونلر ایله احنف حضرتلریننگ عسکری یکرمی مکه ایرشدی.

بونن صکره احنف حضرتلری بر چوق عسکر ایله (مرو رود) بللسینه کیندی. یزدجرد بونی ایشندیکیله مرو رود دن (بلخ) که قاچدی. احنف

حضرتلری دخی مرورود بلکہسینی فتح ایلیی. کوفہ عسکری ایسہ طوغری
یزدجردنک آرقہسندن بلخ شہرینہ کیتدییلر. صکرہ احنف حضرتلری دخی
بلخ کہ یوردی. کوفہ عسکری بلخ شہرینہ واردقسن صکرہ یزدجرد (جیحون)
نهرینی کیچہرک (ترکستان) مملکتینہ قاچوب کیتدی. بونک آرقہسندن کوفہ
عسکری بلخ شہرینہ کردیلر. شو صورتله خراسان ولایتی تماما اهل اسلام
تصرفینہ کیچمشکر.

یزدجرد ترکستان مملکتینہ واردقسن صوگرہ ترک پادشاهندن یاردم ایسته دی.
ترک پادشاهی دخی یزدجردنک التماسنی قبول ایوب مملکتندن عسکر جمع
ایدوگہ کرشدی. صوگرہ یزدجردنی یانینہ آلوب بیگ چوق عسکر ایله جیحون
نهرینی کیچہرک بلخ اوزرینہ یوردی. بلخ نی محافظہ ایمن کوفہ عسکری
ترکلرنک حرکتندن خبر آلقلرنن مرورود بلکہسنده اقامت ایمن احنف
حضرتلرنک یانینہ کیتدییلر. بونلرنک آرقہسندن ترک پادشاهی دخی عسکر ایله
مرورود اوزرینہ یوردی. اول وقتہ احنف حضرتلرنک یانینہ اون ملک بصرہ
عسکری واون ملک کوفہ عسکری وار ایدی. ترکستان عسکری ایسہ اهل
اسلامن قات قات آشق ایدی. احنف حضرتلری عسکر ایله مرورودن چقوب
برمناسب اورنغہ کلوب نزول ایلیی.

صوگرہ ترکستان عسکری دخی اهل اسلامک قارشوسینہ کلوب نزول
ایله دیلر. عسکر اسلامک بر طرفی طاغ وبر طرفی صوایله احاطہ ایدیلکنن
دشمن عسکرینہ آنلری هر طرفن محاصره یه آلف ممکن اولمادی. اسلام
عسکری ایسہ آنلرنک هجومی شدتله دفع ایدر اییلر. شول سببن ترک
پادشاهی برنیچه کون اهل اسلامیله عماربه ایتدکن صوگرہ عسکرینی آلوب
بلخ شہرینہ کیتدی.

یزدجرد ترک پادشاهنی مرورود بلکہسنده اهل اسلام قارشوسننه
قالدیروب اوزی مروشاہجان شہرینہ کینرک اوراده دفن ایدلمش خزینہ لرینی
چیقارتمش ایدی. یزدجرد بوخزینہ لریلہ ترک پادشاهی یانینہ کینہ چک ایدی.

شول آراذه ایرانیلرنک معتبرانی یزدجردنک یانینه کلوب آکا دیدیلرکه :

«بو خزینه لر ایران مالیدر بونلری باشقه مملکتلره کوچرمک جائز و معقول ایمس. بونکله برابر ترکستان خلقینه انابت اولنماز چونکه آنلر عهدلرنده تورمازلر. سکا عربلر ایله مصالحه ایدوب اوز مملکتک اقامت ایلمک اولادر. چونکه عربلر دئما عهدلرینه وفا ایدرلر. » یزدجرد بونلرنک اوشبونصیحتنی قبول قیلما دیغندن ایرانیلر خزینه لرینی آنک ز قولندن آلوب اهنف حضرتلرینه ویرمشلر. وجزیه ویریمه راضی اولوب آنکله معاهده ایدرک یرلرنه قالمشلر. وکسبلریله مشغول اولمشلردر. یزدجرد ایسه بلخ شهرینه واروب اورادن ترک پادشاهیله برلکک جیحون نهرینی کیچهرک (فرغانه) ده اقامت قیلمشدر. ترک پادشاهی عسکر یله ترکستانه قایتوب کیتدکن صکره کوفه عسکری تکرار بلخ شهرینه واروب نزول ایله دیلر. شو صورتله خراسان ولایتی اهل اسلام تصرفنده قالدی.

هر تورلی خبرلر.

هجرتدن اوشبو یکرمی ایکنچی یلده (دمشق) امیری معاویه بن ابی سفیان اونمک آطلو عسکر ایله روم دیارینه کیدوب غزا قیلدی.

معاویه بن ابی سفیاننک اوغلی یزیب ایله مروان بن الحکم نک اوغلی عبدالمکک بویله توغمشلردر.

امیرالمؤمنین عمرالفاروق رضی الله عنه بویله دخی حج وقتنک مکه یه وارمشدر.

بویله مغیره بن شعبه رضی الله عنه کوفه ده و ابو موسی الاشعری رضی الله عنه بصره ده امیر ایدیلر.

هجرتدن (۲۳) نچی یلنک وقائعی.

فتوحات ایران.

هجرتدن اوشبو یکرمی اوچنچی یلده مجاشع بن مسعود حضرتلری برفوقه

بصرہ عسکر یلہ (سابور) و (اردشیر خرہ) جہت لرینہ واروب (توج) شہرینی فتح ایلمشدر .

ینہ بویلمک عثمان بن ابی العاص الثقفی حضرت لری بر مقدار بصرہ عسکر یلہ (اصطخر) طرفینہ واروب قارشوسینہ چیقان ایران عسکرینی پریشان ایبارک (جور) و (اصطخر) و (کارزون) و (نوبنجان) شہر لرینی فتح ایلمدی . صگرہ ابو موسی الاشعری رضی اللہ عنہ دخی بر فرقہ عسکر ایلہ اورایہ واروب عثمان بن ابی العاص حضرت لریلہ بر لککہ (شیراز) و (ارجان) شہر لرینی فتح ایلہ دیلر .

بوندن صگرہ عثمان بن ابی العاص حضرت لری عسکر یلہ کیدہ رک (جنابہ) و (چہرم) ناحیہ لرینی فتح ایلمدی .

(فسا) و (دارابگرد) شہر لری دخی بویلمک فتح اولنمشدر . شویلہ کہ : ساریہ بن زنیم اللؤلؤی حضرت لری بر مقدار عسکر ایلہ بصرہ دن کیدہ رک قارشوسینہ چیقان (ایران) و (اکراد) عسکر لرینی پریشان ایوب (فسا) و (دارابگرد) شہر لرینی فتح ایلمشدر .

ینہ بویلمک سہیل بن عدی حضرت لریلہ عبد اللہ بن عبد اللہ بن عتبان حضرت لری بر چوق عسکر ایلہ (کرمان) حوالیسینہ واروب مقابلہ یہ قیام ایمن ایرانی لری بوز دیلر . شو صورتلہ کرمان ولایتی اہل اسلام تصرفینہ کیچمشدر . ینہ بویلمک عاصم بن عمرو ایلہ عبد اللہ بن عمیر حضرت لری بر چوق عسکر ایلہ (سجستان) (۳) طرفلرینہ کیدہ رک قارشو کلن ایران عسکر یلہ عاربہ لر ایوب خراساندن دھا واسع اولان (سجستان) مملکتینی فتح ایلہ دیلر . ینہ بویلمک حکم بن عمرو حضرت لری شہاب بن المہارق و سہیل بن عدی و عبد اللہ بن عبد اللہ بن عتبان عسکر ایلہ بر لککہ بر چوق عسکر ایلہ کیدہ رک (مکران) ولایتینی فتح ایلمدی . قارشولرینہ چیقوب عاربہ یہ کرشہن (ایران) و (ہند)

(۳) سجستان مملکتی خراسان ناک جنوبندہ اولوب شو کولردہ بو مملکتتک غرب طرفی ایران دولتینہ و شرق طرفی افغان دولتینہ تاہمدر .

وفات امیر المؤمنین عمر الفاروق رضی الله عنه .

برکون بازارده امیر المؤمنین عمر الفاروق رضی الله عنه حضرتلرینه مغیره بن شعبه ننگ نصاری دیننده اولان (ابولؤلؤه) اسملی قلی بولقوب «یا امیر المؤمنین مغیره بن شعبه مندن هرکون ایکی درهم خراج آلور . بوقدر خراج ویرمک مکا آغردر» دیو خواجه سی مغیره دن شکایت قیلدی . امیر المؤمنین حضرتلری «صنعت و هنرک نه در» دیدیکه ابولؤلؤه «دولکراک ، نقاشلق ، تیمورچیلک» دیو جواب ویردی . امیر المؤمنین حضرتلری «صنعتک کوره خراجک چوق دگلر . ینه ده ایشتمک سن ییل (جیل) دگرمنی یاپه بیلورم دیمش سن . مکاده برییل دگرمنی یاب» دیدیکه ابولؤلؤه «سکا بردگرمن یاپه یمکه مشرق و مغربک اولان آدملر آنی سویله سونلر» دیدی . امیر المؤمنین عمر الفاروق رضی الله عنه حضرتلری «شوقل مکا سو قصد ایتدی» دهرک خانه سینه کیتدی .

ایرتسی کونی مسجد شریفه صباح نمازی او قلمق ایچون صفلر ترتیب اولنورکن ابولؤلؤه ایچرویه کروب امیر المؤمنین عمر الفاروق رضی الله عنه نی ایکی باشلی خنجر ایله آلتی یرندن یاره لادی . وبرنجه آدمنی دخی خنجر ایله اوروب هلاک ایتدیکن صکره مسجدن چیقوب قاچدی . امیر المؤمنین حضرتلری یره یقلدی . وعبد الرحمن بن عوف رضی الله عنه امیر المؤمنین ننگ امریله امام اولوب جماعت ایله نماز قیلدی . امیر المؤمنین حضرتلرینی مسجدن خانه سینه ایلتدیار .

اصحاب کرامدن بعضیلری «یا امیر المؤمنین خلافة فی علی بن ابی طالبه طایشر» دیدکلرند «اولسزی توغری بوله سوق ایدر» دیو جواب ویردی . اوغلی عبد الله رضی الله عنه آتاسینک حضرت علی کرم الله وجهه ده میلدی اولدیغنی آکلاب «یا امیر المؤمنین نه مانع وار ایشته آنی خلیفه لککه انتخاب ایله» دیدیکه امیر المؤمنین حضرتلری اوغلی عبد الله غه «ای اوغلم بویوکو

ترککمده يولکە سەمە و فاتمەدە يولکەرگە قۆتەم يەتەمىدەر» ديو جواب ويردى . شول سەبەبن خەيغە تەيەننى عەشەرە مېشەرەدن آلتى آدمە يعنى على المەرتضى ، عثمان ذى النورين ، زەبیر بن العوام ، سەد بن ابى وقاص ، عبد الرحمن بن عوف ، طلحە بن عبید اللە رضى اللە عنہم حضراتینە طايشردى . حضرت طلحە اول وقت مەينە منۆرەدە بولنمەيغەن «رفيقتۇر طلحەنى اوج كونه قدر كوتەرسەن . اوج كوندن صۇرە طلحە كەلمەسەدە ايچۇزەن بىرىنى خەلفەنە انتخاب ايدرسەن» ديو وصيت قىلدى . يوقارىدە ذكر ايتەدىكم آلتى آدمە (اصحاب شورى) دىرلەر .

بوندن صۇرە بىر طەيب كەتورلدى . طەيب امير المؤمنین نۇڭ يارەلر يىنى كوردىكەن صۇرە «يا امير المؤمنین وصيت ايله» دىدى . امير المؤمنین حضرتلرى دى «وصيت ايتەم» دىدى . صۇرە ذكر اللە وكلمە شەھادت ايله مشغول اولەرق ھەرتەن اوشبويكەرمى اوجونچى يەدە ذوالھجە نۇڭ يەكەرى يەنچى كوندە چەارشەنبە كەچەسى آلتەمش اوج ياشنەك اولديغى خالەدە وفات اولوب دار راحتكە انتقال ايلدى رضى اللە عنہ . مەت خەلفەتى اون يەل وآلتى آى وسكەن كوندەر . وصيتلرى بويىچە جەنازە نەمازىنى صەيب رومى رضى اللە عنہ اوقوب روضە مطھرەدە دەفن اولندى . حضرت عثمان رضى اللە عنہ خەلفەتە انتخاب اولناچە يە قدر مەسجەد شريفە دى صەيب حضرتلرى امام اولدى .

حضرت عمر رضى اللە عنہ نى حەنجر ايله شەھيد ايدەن ابولؤلؤھ طوتولديقەن صۇرە حەنجر يەلە اوروب اوزىنى اوزىنى اولكە يەرمشەر . مۇرخلرنۇڭ بەغضيلرى «آنى حضرت عمر نۇڭ اوغلى عبید اللە اولمەيەرمشەر» دىرلەر .

حضرت عمر نۇڭ زەمان خەلفەتەكە اسلام دولتى شرقاً جەحون نەريئە ، غرباً مەصر و اسكەندريە نەھايەتتە ، شمالا تەركستان مەلكەتتە ، جنوباً ھەندستان سەھدەتتە توتاشمەش ايدى .

خەلفەتە عثمان ذى النورين رضى اللە عنہ . يوقارىدە ذكر ايدەلدىكى اوزرە شەھيد مەھترم عمر الفاروق رضى اللە عنہ

وفاتندن مقدم خلیفه انتخابینی (اصحاب شوری) یه یعنی علی المرتضیٰ، عثمان ذی النورین، زبیر بن العوام، سعد بن ابی وقاص، عبدالرحمن بن عوف، طلحه بن عبیدالله رضی اللہ عنہم حضراتینہ طاپشرمش ایسی. لکن اول وقت حضرت طلحه مدینہ منورہ او لمیوب حضرت فاروقنک وفاتندن دورتنچی کوننک مدینہ یه قایتدی.

حضرت عمر الفاروق رضی اللہ عنہ دفن اولندن صکره یوقاریک ذکر ایتدیکم آلتی آدمین بشسی بر خانہ ده طویلانوب ایچلرنندن برینی خلافته انتخاب خصوصنک مشاوره یه کرشدیلر. مشاوره لری اوچ کونه تارتولدی. زبیر بن العوام وسعد بن ابی وقاص وعبدالرحمن بن عوف حضراتی اوزلرینی خلافتدن چیقاردلرنندن خلافت حضرت علی ایله حضرت عثمان آراسنک قالدی. صکره اصحاب شوری ننگ جمله سی عبدالرحمن بن عوف حضرتلرینه «شو ایکی آدمین برینی خلافته انتخاب ایله بزلر بو ایشی سکا طاپشردق» دیدیلر. درحال عبدالرحمن حضرتلری بونلرننگ یانندن چیقارق مدینہ منورہ دولنان اصحاب کرامیلر عسکر امیرلرینی کوروب سویلشدی. صکره اصحاب شوری دن زبیر بن العوام ایله سعد بن ابی وقاص ننگ یانلرینه واروب رأیلرینی واردی. بونلرننگ هر ایکسی حضرت علی ننگ خلیفه اولمقلغینی ایستهدیلر. بونن صکره عبدالرحمن بن عوف حضرتلری حضرت علی کرم الله وجهه ننگ یانینه واروب آننگ ایله برنیچه ساعت یاشرون سویله شدی. صکره حضرت عثمان رضی الله عنه ننگ یانینه واروب آننگ ایله دخی بر نیچه ساعت سویله شدی. ایکسیله ده نه سویله شدیکی معلوم اولمادی.

دور دنچی کونده صباح نمازی اوقلندن صکره عبدالرحمن بن عوف رضی الله عنه اصحاب شوری ایله سائر اهل اسلامی دعوت قیلدی. جمله سی مسجد شریفه کلوب طولدیلر. شول حالده عبدالرحمن بن عوف رضی الله عنه حضرت علی کرم الله وجهه نی دعوت ایلوب آکا «یا علی الله تعالی ننگ کنابی ورسول الله ننگ سنتی وابوبکر وعمرننگ سیرتی ایله عمل قیلماق اوزره بیعتی

قبول ایلاچکمیسن» دیدی. حضرت علی کرم الله وجهه «علمم وطاقتم ایردیکی قدر عمل ایده بیلورم» دیو جواب ویردی.

صکړه عبد الرحمن بن عوف حضرتلری حضرت عثمان رضی الله عنه نی دعوت ایلوب آگا دخی حضرت علی یه دیدیکی کبی دیدکده حضرت عثمان درحال «اوت عمل ایدهرم» دیو جواب ویرمکله حضرت عبد الرحمن بن عوف باشینی یوقاری قالدیروب قولی حضرت عثمان ننگ قولی اوزرنده اولدیغی حالده «یارب شاهد اول من موینمداغی امانتی عثمان ننگ موینینه قویدم» دیه رک حضرت عثمانه بیعت ایلدی. صکړه سائر اهل اسلام دخی حضرت عثمانه بیعت ایله دیلر. شول کون حضرت طلحه رضی الله عنه دخی مدینه یه کله رک حضرت عثمانه بیعت ایلدی. عبد الرحمن بن عوف دن «نه ایچون علی بی قویوب عثمانه بیعت ایتدنگ» دید کلرنده عبد الرحمن حضرتلری دیدیکه: «بو توغریک منم گناهم یوقدر. چونکه من ایلگ اول بیعتی علی یه عرض قیلدم. لکن اول (علمم وطاقتم ایردیکی قدر عمل ایلا بیلورم) دیه رک علم وطاقتینگ ایرشوینی شرط قیلدی. صکړه عثمانه عرض قیلدم. اول قید قوشماسدن قبول قیلدی.»

هر تورلی خبرلر.

حضرت عمر الفاروق رضی الله عنه ننگ خلافتی زماننده رسول الله صلی الله علیه وسلم ننگ زوجه مکرمه لرندن ام المؤمنین سودة بنت زمعه رضی الله عنها وحباب بن مندر وریبعه بن الحرث بن عبد المطلب رضی الله عنهما وفات اولدیلر.

ینه هجرتدن اوشبو یکرمی اوچنچی یلده قتادة بن نعمان رضی الله عنه وفات اولدی.

هجرتدن ۲۴ نچی یلنگ وقاتعی.

هجرتدن اوشبو یکرمی دورتنچی یلده امیر المؤمنین عثمان ذوالنورین رضی الله عنه حضرتلری کوفه امیری مغیره بن شعبه رضی الله عنه نی عزل

ایدوب آنڭ یرینه سعد بن ابی وقاص رضی الله عنه نی کوفه یه امیر نصب ایلدی .
ینه بویله حج وقتنده امیر المؤمنیننڭ امریله عبد الرحمن بن عوف
رضی الله عنه مکه مکرمه یه واروب حاجیلره امیر اولوب حج قیلر مشدر .

هجرتدن ۲۵ نجی ییلنڭ وقائعی .

مصر وایران وروم و آفریقا مملکتلر نده اولان محاربه لر .
هجرتدن اوشبو یکر می بشنجی یلده روم دولتینڭ پایتختی اولان
(قسطنطینییه) شهرندن بیک چوق روم عسکری کیمه لره اولتوروب دیکز ایله
(اسکندریه) شهرینه کلدیلر . آنلر (مانویل) اسملی بر روم جنرالینڭ
قومانداسی التنده ایدیلر . اسکندریه ده بولنان روملر دخی شهر دن چقوب
آنلره قوشولیلر .

مصر مملکتینڭ اولگی صاحیبی (مقوقس) ایسه اهل اسلام ایله ایتدیکی
صلح و عهدینی بوزمادی . سوڭره مانویل روم عسکر یله مصر مملکتینڭ
ایچروسینه حرکت قیلدی . شول حالده مصر امیری عمرو بن العاص حضرتلری
دخی عسکر اسلام ایله قارشو چقوب روم عسکر یله محاربه یه کرش رک آرالر نده
بیک قورقنچ وقانلی بر محاربه وقوعه کلدی . آخر الامر روملر بوز یلوب قاچدیلر .
عسکر اسلام آنلری اسکندریه یه قدر قودیلر . بو محاربه ده روملر دن بیک
کوب آدم قتل اولنمشدر . حتی جنرال مانویل دخی قتل اولنمشدر .

ینه بویله (ری) شهرینڭ اهالیسی عهدلرینی بوزدقلر نده کوفه
امیری سعد بن ابی وقاص رضی الله عنه اول طرفلره عسکر کونر روب آنلری
تکرار اسلام دولتینه اطاعت قیلردی .

ینه بویله امیر المؤمنین عثمان رضی الله عنه کوفه امیری سعد بن ابی
وقاص رضی الله عنه نی عزل ایدوب آنڭ یرینه کوفه یه ولید بن عقبه ی امیر
ایلدی . اوشبو ولید حضرت عثمان رضی الله عنه نڭ آنا بر قرداشی ایدی .
لکن آدامر سعد بن ابی وقاص نی عزل ایدوب آنڭ یرینه ولیدنی تعیین

ایلیکنی معقول کورمسن « سع بن ابی وقاص کبی اصحاب کرامنڭ ایڭ بوقاری درجه سنه اولان بر آدمنڭ یرینه ولیک کبی بر فاسقنی تعیین ایلیدی » دیو حضرت عثمان دن شکایت قیلکیلر .

ولیک بن عقبه کوفه یه امیر اولدقسن صوڭره (آزربایجان) اھالیسی نڭ عهدلرینی بوزدقلرینی ایشیدوب برچوق عسکر ایله آذربایجانه وارهرق اھالیسینی تکرار اسلام دولتینه اطاعت قیللردی .

ینه بویلکه پک چوق روم عسکری شام ولایتینه قاراب حرکت قیلکیلر . شام امیری معاویه بن ابی سفیان حضرتلری بونلر نڭ حرکتلرینی ایشندکن صوڭره برچوق عسکر ایله روم دیارینه کروپ پک چوق قلعه لفتح ایلیدی . بوغزاده امیر المؤمنین عثمان رضی الله عنه نڭ امریله سلمان بن ربیعہ حضرتلری دخی سکن ملڭ کوفه عسکریله یاردمه کلمش ایلیدی .

بوندن بر آز صوڭره معاویه برچوق عسکر ایله تکرار روم دیارینه کیلوب غزا ایده رڭ (عموریه) یه قسر وارمشدر .

ینه بویلک امیر المؤمنین نڭ امریله عبد الله بن سعید بن ابی سرح برچوق عسکر ایله مصر دن کیلرڭ (افریقیه) دیارینه واروب غزا ایلیدی . امیر المؤمنین عثمان ذوالنورین رضی الله عنه بو ییلک حج وقتندہ مکہ یه واروب حاجیلره امیر اولوب حج قیللر مشدر .

هجرت دن (۲۶) نچی ییل ایله (۲۷) نچی ییل نڭ وقائعی .

هجرت دن یکرمی آلتنچی ییلک امیر المؤمنین عثمان ذوالنورین رضی الله عنه مسجد الحرامی کیلکه یتمک ایچون اطرافند اولان خانہ لری بوزدردی . و خانہ صاحب لرینی خانہ لرینڭ بهالرینی ویروب راضی قیللیدی .

(۳) عرب جغرافیونو مصر نڭ حدود غریبه سنده بولغان (برقه) دن فاس دولتینه تابع اولان (طنجه) شهرینه قدر متمد اولان یرلره (افریقیه) دیو اسم ویرمشدر که افریقای شمالیله بر قسیدر .

فتح افریقیه و غزای اندلس .

بویله امیر المؤمنین عثمان رضی الله عنه مصر امیری عمرو بن العاص نی عزل ایدوب آنلڭ اورنینه اوزینلڭ سوت قرداشی اولان عبد الله بن سعد بن ابی سرح نی مصر مملکتینه امیر ایلدی. اوشبو عبد الله بن سعد بن ابی سرح رسول اکرم نلڭ زمان سعادتارنده وحی یازماغه تعیین ایدلمش ایسه ده مکّه یه کیدرک مرتد اولمش ایدی. مکّه مکرمه فتح اولنقدن صگره حضرت عثمان رضی الله عنه نلڭ شفاعتیه مذکور عبد الله رسول اکرم نلڭ حضورنک تکرار دین اسلامی قبول ایتمش ایدی. بونی برنجی قسمک ذکر ایتمشیدم. شول سببدن آدملر امیر المؤمنین نلڭ اوشبو عبد الله نی مصر مملکتینه امیر ایله دیکنی معقول کورمدیلر. عبد الله بن سعد بن ابی سرح مصره امیر اولنقدن صوگره افریقیه حوالیسنه واروب غزا قیلمق ایچون امیر المؤمنین عثمان رضی الله عنه دن رخصت ایسته دی. امیر المؤمنین حضرتلری دخی آگا افریقیه غزاسینه رخصت ویروب مدینه منوره دن مصر مملکتینه برچوق عسکر کوندردی. حضرت حسن و حضرت حسین رضی الله عنها ایله عبد الله بن عباس و عبد الله بن زبیر و عبد الله بن عمر الفاروق و عبد الله بن جعفر الطیار و عبد الله بن عمرو بن العاص رضی الله عنهم حضراتی دخی بو عسکرده ایدیلر. بونلر مصره واردقن صوگره عبد الله بن سعد بن ابی سرح مصر عسکر یله مدینه عسکرینی یانینه آلوب افریقیه دیارینه حرکت قیلدی. اول وقتده افریقیه دیاری روم دولتینه تابع اولوب (جیرجیر) اسملی بر روم جنرالینه طاپشلمش ایدی. طرابلس غربدن طنجه یه قدر اولان یرار اوشبو جنرال نلڭ تصرفنک اولوب (سبیطله) اسملی شهرده اقامت ایدر ایدی.

جنرال جیرجیر عسکر اسلام نلڭ حرکتارینی ایشندیکن صوگره یوز یکرمی مک نلڭ نفر آطلو عسکر ایله حرکت ایدوب سبیطله یه برکونلک مسافه سی اولان یرده اسلام عسکرینه یولقدی. صوگره هر ایکی طرف عسکرلرینی تزوب

ھاربه یه کرشدیلر . هر ایکی طرف آشقه صبر و ثبات ایتدیگرنن بو ھاربه برنجه کونگه تارتولدی . آخر الامر عبد الله بن زبیر رضی الله عنه عسکر اسلامدن بر فرقه آطلو عسکری آیروب بونلری میدان ھاربه یه کرتسمن یانند صاقلادی . بونلره باشقه عسکر اسلامنگ جمیعسی صباحن اوئله وقتینه قدر روم عسکر یله ھاربه ایله دیلر . صوگره هر ایکی طرف بیتاب اولوب استراحت قیلیمق ایچون چادرلرینه چیکل دیلر . شول حالده عبد الله بن زبیر حضرتلری یوقاریده ذکر ایتدیکم آطلو عسکر ایله دفعه هجوم ایدوب بر حملده روم عسکرینی بوزدی . وقومانانلری اولان جنرال جیر جیرنی دخی اولدیردی .

روم عسکری بوزیلوب قاچقدن صوگره عبد الله بن سعد بن ابی سرح عسکر اسلامیه ایلر و کیه رک سبیطله شهرینی فتح ایلدی . و پک چوق اموال غنائم آلدی .

سبیطله شهری فتح اولندقدن صگره عبد الله بن سعدنگ امر یله بر فرقه اسلام عسکری سبیطله دن کیه رک (اجم) قلعه سیننی فتح ایله دیلر . بو ایکی قلعه فتح اولندقدن صگره افریقیه اھالیسی ایکی یارم میلیون آلتون و یرمک اوزره اهل اسلامیه عقد مصالحه ایله دیلر . صگره عبد الله بن سعد ابن ابی سرح افریقیه دن مصره قایندی . و اموال غنائمنگ خمسنی (بشتن برینی) مدینه منوره یه کوندردی . بو سفرنده عبد الله بن سعد افریقیه ده بر یل اوچ آی مقداری اقامت قیلمشدر . افریقیه فتح اولندقدن صگره امیر المؤمنین عثمان ذوالنورین رضی الله عنه ننگ امر یله عبد الله بن نافع بن الحصین ایله عبد الله بن نافع بن عبد القیس حضرتلری بر چوق عسکر ایله دیگزدن (اندلس) ملک تینه کیچوب غزا ایله دیلر .

ھجرتدن اوشبو یکر می آلتنچی و یکر می یلر ده دخی امیر المؤمنین عثمان رضی الله عنه حج وقتند مکة مکرمه یه وارمشدر . ینه ھجرتدن یکر می

آلتنچی یلک رسول اکرمڭک زوجه مکرمه لر نمن ام المؤمنین حفصه رضی الله عنها وفات اولمشدر. حفصه حضرتلری حضرت عمر الفاروق رضی الله عنه نڭک قزیدر. مورخلرنڭ بعضلری حفصه رضی الله عنها نی «هجرتدن قرق برنچی یلک» بعضلری ایسه «قرق بشنچی یلک وفات اولدی» دیمشدر الله اعلم.

هجرتدن (۲۸) نچی یلنڭ وقائعی.

قبریس جزیره سینک فتعی.

حضرت عمر الفاروق رضی الله عنه نڭک زمان خلافتلرنک دمشق شهرینک امیری یزید بن ابی سفیان وفات اولوب آنڭک یرینه قرداشی معاویه بن ابی سفیان دمشق شهرینه امیر اولمش ایدی. بونی یوقاریده ذکر ایتمشیم. حضرت عثمان رضی الله عنه خلیفه اولدقن صکره بتون شام ولایتینی معاویه بن ابی سفیان طاپشردی. هجرتدن اوشبو یکرمی سکزنچی یلک امیر المؤمنین عثمان رضی الله عنه دیکز محاربه سینه رخصت ویردیکدن شام امیری معاویه بن ابی سفیان عبد الله بن قیس حضرتلرینی بر چوق عسکر ایله (قبریس) جزیره سینه کونلردی. بونلر کیمه لره منوب قبریس جزیره سینه کیتکیلر. مصر امیری عبد الله بن ابی سرح دخی مصردن کیمه لره ایله قبریسه واردی. بوصورتله شام ایله مصر دونمالری برلشوب قبریس جزیره سیننی فتح قیلکیلر.

بوندن صکره عبد الله بن قیس حضرتلری دیکز محاربه سینه دوام ایله رک ایللی دفعه غزا ایتمشدر. نهایت بویولک شهید اولمشدر. رضی الله عنه.

هر تورلی خبرلر.

هجرتدن اوشبو یکرمی سکزنچی یلک حبیب بن مسلمه بر فرقه عسکر ایله روم دیارینه کیدوب غزا ایلمشدر.

وبو یلک امیر المؤمنین عثمان رضی الله عنه فرافصه قزی نائله نی تزوج ایلکی. واوزی اقامت قیلیمف ایچون بر سراى بنا قیللردی. بو سراى (زوراء) دیومعروفدر.

امير المؤمنىن حضرت تلمرى بويلىك دىخى حج وقتى كلك يىكى ايله مكە مكرمه يه كىتمىشدر .

ھىجرىتىن (۲۹) نچى يىلىنىڭ وقائىسى .

ھىجرىتىن اوشبو يىكرمى طوقز نچى يىلكە امير المؤمنىن عثمان رضى الله عنه بصرە اميرى ابو موسى الاشعرى رضى الله عنه نى عزل ايدوب آنىڭ يىرىنە عبد الله بن عامرى بصرە يه امير ايلەدى . مەككە كور عبد الله بن عامر امير المؤمنىن عثمان رضى الله عنه نىڭ آناسىلە بر توغمە قرداشىنىڭ اوغلى اولوب اول وقتى يىكرمى بىش ياشنىكە ايدى .

بويلىك اصطخر ودارا بىكرد واردشپىر خىرە بىلك لىرىنىڭ اھالىسى عھد لىرىنى بوزدقلىرىن بصرە اميرى عبد الله بن عامر برچوق عسكەر ايلە كىلەرك آنلرى تىكرار اسلام دولتىنە اطاعت قىلىردى .

يىنە بو يىلكە امير المؤمنىن عثمان رضى الله عنه حج وقتىنە مكە مكرمه يه واروب (منى) دە چادرىنى قوردى . منادە ايكى اۆل قوريلان چادر بودر . رسول الله صلى الله عليه وسلم وابو بىكر وعمر رضى الله عنھما منادە نمازى قصر ايدىلر ايدى . يعنى دورت ركعتلى فرضى ايكى ركعت ايدوب او قورار ايدى . حضرت عثمان رضى الله عنه دىخى بو يىلغە قدر اول اورنىكە ايكى ركعت ايدوب او قور ايدى . لىكن بويلىكە دورت ركعت ايدوب او قودى . اصحاب كرامنىڭ بعضلىرى بو مسئەلە دە حضرت عثمانە تابع اولسە لردە بعضلىرى مخالفت ايلەدىلر . چونكە آنلرنىڭ ھر قايسى مېتھ اولوب اوز اجتھادلر يلە عمل ايلەشلىردر . بو مسئەلە دىخى بعض آدملرنىڭ حضرت عثمان رضى الله عنه دن شكائت ايدولر يىنە سبب اولمشدر .

يىنە بويلىكە امير المؤمنىن عثمان رضى الله عنه رسول الله صلى الله عليه وسلم نىڭ مسجد شريفىنى ياڭدان عمارت ايدوب كىكە يىتمەش وزىنىتمەشدر .

ھىجرىتىن (۳۰) نچى يىلىنىڭ وقائىسى .

ھىجرىتىن اوشبو اوتوز نچى يىلكە امير المؤمنىن عثمان رضى الله عنه كوفە

امیری ولید بن عقبہ بنی مدینہ منورہ یہ کیتورتدی. وکوفہ اہالیسینک شہادتیلہ
خمر ایچدیکی ثابت اولدیغندن آکا حد اور دروب امیر لکن عزل ایله دی.
وآنک یزینہ سعید بن العاص رضی اللہ عنہ نی کوفہ گہ امیر ایله دی.

ینہ بویله امیر المؤمنین نلک امریلہ حضرت ابوبکر الصدیق رضی اللہ
عنه نلک زمان خلافتلر نده یازیلوب حفظ ای دیلان مصحفی شریفن کوچریلوب
آلتی عدد مصحفی یازیلدی. و بونلردن بر نسخه سی مکة مکرمه یه وبری یمنه
وبری کوفه یه وبری بصره یه وبری شامه کوندر یلوب بر نسخه سی مدینہ منورہ ده
قالدی. قرآن کریم نلک جمعی حضرت ابوبکر الصدیق رضی اللہ عنہ زمانده
ایسه ده حضرت عثمان رضی اللہ عنہ زمانده یازیلوب اطرافه نشر ای دل یکندن
(جامع القرآن) عنوانیلہ حضرت عثمان یاد اولمشدر.

حضرت ابوبکر و حضرت عمر رضی اللہ عنهما زمان خلافتلر نلک مکتوبلاریننی
رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم نلک مهر شریفیلہ مهر لکنک ای دیلر. بونلردن صکره
امیر المؤمنین عثمان رضی اللہ عنہ دخی او شبو مهری قوللانمقک ایکن قضایه
قارشو بویله قولندن (بئر اریس) دینلن قویویه دوشدی. قویونلک صوینی
وچاموریننی چیقاروب مهر شریفی آراسه لرده تابا آلما دیلر. صکره حضرت
عثمان رضی اللہ عنہ آکا اوخشاش بز مهر یابدردی. اول مهر دخی اوزین نلک
وفاتنده ضایع اولمشدر.

بویله خطاب بن ابی بلتعہ، عمرو بن ابی سرح الفهری، مسعود بن الربیع،
عبد اللہ بن کعب الانصاری، عثمان بن مظعون نلک قرداشی عبد اللہ بن مظعون،
جبار بن صخر رضی اللہ عنہم حضراتی وفات اولدیلر. بونلر نلک جمیعسی (اصحاب
بدر) دن درلر. عثمان بن مظعون رضی اللہ عنہ نلک وفاتیننی کتاب نلک برنجی
قسمنه ذکر ایتمشیدم.

هجرتدن (۳۱) نچی یلنك و قانغی .
دیگن محاربهسی، یزدجهردنك هلاکی .

اهل اسلامنك افریقیه بی فتح ایتدکلرندن روم ایله پیراطوری قسطنطین بن هرقل بیک زیاده متأثر اولوب هجرتدن اوتوز برنجی یلده اهل اسلامدن انتقام آلف قصد یله بیک کوب عسکر جمع ایدرک بیش آلتی یوز کیمه دن مرکب بر دونما ایله آق دیگزه چیقتی. شام امیری معاویه بن ابی سفیان روملرنك حرکتینی ایشتدیکن صگره شام عسکر یله حرکت قیلدی. مصر امیری عبد الله بن سعد بن ابی سرح دخی مصر عسکرینی کیمه لره طولدروب دیگن ایله حرکت قیلدی. اهل اسلام ایله روم دونمالری بربرینه یولقت کلرندله تیمور آطوب شویرده کیچه لیدیلر. کیچه سی بربرینه تعرض ایتمکسزین اهل اسلام تکبیر ایتوب وقرآن تلاوت ایدوب، روملر چاکلرینی اوروب کیچه نی اوتکار دیلر. طاك آتقدله هر ایکی طرف کیمه لرینی بربرینه باغلا یوب قلیچلرینی وحنجرلرینی صوروب دیگن اوستنله محاربه یه کوشدیلر. آرالرنده بیک قورقنچ و قانلی بر محاربه وقوعه کلدی. نهایت روملر کیمه لرینك باغلرینی چیشوب قاجدیلر. اهل اسلام غالب و مظفر اولدیلر. بو محاربه ده روملرنك کوبره گی قتل اولمشدر. ایمپیراتور قسطنطین سلامت قالمش بر آز آدملر یله قاجوب کیده رك (سچلیا) جزیره سینه وارمش ایدی. جزیره اهل یسی «روم عسکرینك هلاکینه سبب اولدك» دهرک ایمپیراتور ی حممه کرگزوب اولدیردیلر. بو محاربه ده محمد بن ابی حنیفه ایله محمد بن ابی بکر الصدیق رضی الله عنه حاضر ایدیلر. بونلر محاربه ده آغرچه طاورانمشلر. بونك سببی صورلقد «امیر المؤمنین عثمان (رضی الله عنه) اصحاب رسول الله نی اورنلرندن عزل ایدوب آنلرنك یولرینه رسول اکرم اولدیروگه حکم قیلمش و کفری حقتنه آیه قرآنیه نازل اولمش عبد الله بن سعد بن ابی سرح نی وباشقسه اقرباسنی امیر ایلدی. بویله امیرلر ایله برلکده جان وکوکلمدن نچوك محاربه

و جهاد ایتمک کرک» دیو جواب ویرمشلر . بونلرنک سوزلری آدملر آراسنه شایع اولوب حضرت عثمان رضی الله عنه دن شکایت ایدوچیلر چوغالمشدر .
ینه بویله ایران پادشاهی یزدجرد قتل اولنمشدر شوپله که : خراسان فتح اولنقدن سوگره یزدجردنک ترکستان مملکتینه قاچوب کیتدیکنی یوقاریلا ذکر ایتمشیدم . حضرت عمر الفاروق رضی الله عنه وفات اولنقدن سوگره یزدجرد ایران مملکتینه قایتوب مملکتنی طولاشه رق عسکر جمع ایدوگه کرشدی . یزدجرد شو صورتله شهردن شهره یوروب هجرتدن اوشبو اوتوز برنجی یله مرو شهرینه واردی . لکن شهرنک مرزبانی آنی شهره کرتمدی . شهر اهالیسی هجوم ایلدیکنه یزدجردنک یاننده اولان عسکری بوزیلوب اطرافه طارقالوب کیتدیکلرنن اوزی قاچوب کیدرک بر دگرمنه (تگرمنه) یاشرنمش . برنیچه کون اول دگرمنه توردقدن سوگره دگرمنچی یزدجردنی اولدیرمشدر . بونک ایله (ساسان) نسلندن کن پادشاهلرنک سلسله سی کیسلمش و دولت ساسانیه منقرض اولمشدر . (کل شیء هالک الا وجهه) .

هرتورلی خبرلر .

حضرت عمر رضی الله عنه وفات اولنقدن سوگره خراسان و کرمان و سجستان اهالیسی عهدلرنی بوزمشلر ایدی . هجرتدن اوشبو اوتوز برنجی یله بصره امیری عبدالله بن عامر حضرتلری برچوق عسکر ایله خراسان ولایتینه واروب اهالیسنی تکرار اطاعت قیلردی .

ینه بویله مجاشع بن مسعود حضرتلری برچوق عسکر ایله کیده رک کرمان ولایتینی تکرار فتح ایلهدی .
ینه بویله ربیع بن زیاد حضرتلری طرفندن سجستان مملکتی دخی تکرار فتح اولمشدر .

هجرتدن اوشبو اوتوز برنجی یله اصحاب کرامدن و اهل بگردن ابوالدرداء الانصاری رضی الله عنه ایله ابوطلحة الانصاری رضی الله عنه وفات اولمشدر .

یہ بویلہ اصحاب کرام من رسول اکرم ﷺ عم زادہ سی ابوسفیان بن الحرث بن عبدالمطلب رضی اللہ عنہ ایلہ معاویہ ننگ آتاسی ابوسفیان بن حرب بن امیہ رضی اللہ عنہ وفات اولمشدر .

امیر المؤمنین عثمان رضی اللہ عنہ بویلہ دخی حج وقتنہ مکہ مکرمہ یہ وارمشدر .

ہجرتدن (۳۲) نچی یلننگ وقائعی .

غزای خزر وبلغار وروم .

ہجرتدن اوشبو اوتوز ایکنچی یلہ (در بند) امیری عبدالرحمن بن ربیعہ حضرتلری برچوق عسکر ایلہ (بلنجر) طرفینہ واروب اول طرفلردہ ساکن اولان خزر وبلغار ترکلریلہ محاربه ایده رک شہید اولمشدر . وآننگ یرینہ قرداشی سلمان بن ربیعہ در بندہ امیر اولمشدر .

ینہ بویلہ شام امیری معاویہ بن ابی سفیان شام عسکر یلہ روم دیارینہ کیدوب غزا ایده رک استانبول بوغازینہ قدر وارمشدر .

ہر تورلی خبرلر .

ہجرتدن اوشبو اوتوز ایکنچی یلہ (قارن) اسملی بسر ترک رئیس طبسین ، بادغیس ، ہرات ، قہستان طرف لرندن قرق ملنگ قدر عسکر جمع ایدوب خراسان حوالیسینہ ہجوم ایلہ دی . درحال عبداللہ بن حازم حضرتلری دورت ملنگ نفر عسکر مسلمین ایلہ حرکت ایدوب قارن ننگ یانندہ اولان عسکرینی بر حملہ دہ تارمار ایلدی .

رسول اکرم ﷺ عمی عباس بن عبدالمطلب ، عبدالرحمن بن عوف ، عبداللہ بن مسعود ، ابوذر الغفاری ، عبداللہ بن زید بن عبد ربہ رضی اللہ عنہم حضراتی بویلہ وفات اولمشدر .

امیر المؤمنین عثمان رضی اللہ عنہ بویلہ دخی حج وقتنہ مکہ مکرمہ یہ واروب حاجیلرہ حج قیلر مشدر .

هجرتدن (۳۳) و (۳۴) و (۳۵) نچی ییللرنڭ وقائعی .

هجرتدن اوتوز اوچنچی یلك شام امیری معاویه بن ابی سفیان شام عسکرینه روم دیارینه کیدوب (ملاطیه) ناحیهسنده غزا ایلمشدر .

ینه بویلك افریقیه اھالیسی عهد لرینی بوزدقلرندن مصر امیری عبد الله بن سعد بن ابی سرح برچوق عسکر ایله افریقیه یه واروب اھالیسنی تکرار اطاعت قیلردی .

ینه بویلك اصحاب کرامتن و اهل بدردن مقداد بن عمرو رضی الله عنه وفات اولمشدر .

هجرتدن اوتوز دورنچی یلك رسول اکرنڭ وقف ایلوب قالدردیغی (فدک) قریه سینڭ یرلرینی امیر المؤمنین عثمان رضی الله عنه مروان بن الحکم گه ویرمشدر . بو دخی آدملرنڭ حضرت عثمان رضی الله عنه دن شکایتینه سبب اولمشدر .

ینه بویلك اصحاب کرامتن و اهل بدردن عبادة بن الصامت الانصاری رضی الله عنه ایله تابعیندن کعب الاخبار رحمہ الله وفات اولمشدر .

هجرتدن اوتوز اوچنچی و اوتوز دورنچی یلدرده دخی امیر المؤمنین عثمان رضی الله عنه حج وقتنڭ مکه مکرمه یه واروب حاجیلره حج قیلرمشدر .

اهل اسلامن بر جماعت عثمان رضی الله عنه نی

شھید ایتدیکلری و بونڭ سببلری .

امیر المؤمنین عثمان ذوالنورین رضی الله عنه حضرتلری اوزینڭ قرداش اروغینه بیک زیاده محبت ایله دیکندن ولایتلرنڭ کوبره گینی (بنی امیه) دن اولان قرداش اروغینه طاپشردی . اول زمانڭ ایڭ بیوک منصبلر بصره و کوفه و شام و مصر امیرلکلیری اولوب بصره ده عبد الله بن عامر، کوفه ده سعید بن العاص، شامه معاویه بن ابی سفیان، مصرده عبد الله بن سعد بن ابی سرح امیر اییلر . بونلرنڭ جمیعسی بنی امیه دنلرلر . عبد الله بن

عامر بصره یه امیر اولدیغی وقتده یکریمی بش یاشنکه اولدیغندن «بو قدر اصحاب کرام وارایکن بویله یاش آدمی امیر ایلی» دیرک حضرت عثمان رضی الله عنه دن شکایت قیلدیله . کوفه یه ولید بن عقبه یه و مصره عبد الله بن سعد بن ابی سرح نی امیر ایله دیکی ایلی بیوک اعتراض و شکایتلره سبب اولمشدر . بونی یوقاریده ذکر ایتمشیدم . معاویه بن ابی سفیان ایله سعید بن العاص حضرتلری اصحاب کرامدن ایسه لرده بوقاری طبعه لره منسوب اولان اصحاب کرام درجه لرندله طوتلماز ایدیله .

امیر المؤمنین عثمان رضی الله عنه نکی یاشی سکساندن تجاوز ایتمله حکومت ایشلرینکی کوبره گینی اوزینکی عمراده سی و کاتبی اولان مروان بن الحکم گه طاپشمرش ایلی . آخر الامر مرواننکی ارتکاب ایتدیکی حرکانی حضرت عثمان رضی الله عنه نکی شهید اولمقینه سبب اولمشدر . بونی یقینده آکلارسیز . مذکور مرواننکی آتاسی حکم بن ابی العاص رسول الله صلی الله علیه وسلم نی استهزاء ایدر ایلی . شول سببدن رسول اکرم آنی مدینه منوره دن سورمش ایلی . حضرت ابوبکر الصدیق و حضرت عمر الفاروق رضی الله عنهما وقت خلافتلرنده آنی مدینه یه قايتارماشدر ایلی . حضرت عثمان رضی الله عنه خلیفه اولدقده مذکور حکم بن ابی العاص نی مدینه یه قايتارماشدر . بودخی آدمزلرنکی اعتراضینه سبب اولمشدر . مورخلر حضرت عثمان رضی الله عنه نکی شهادتینه بویرده ذکر ایتدیکم سببلره باشقه دخی بیک کوب سببلر ذکر ایتمشدر که بوسببلردن برآزینی یوقاریله ذکر ایتمشیدم .

امیر المؤمنین عثمان رضی الله عنه دن شکایت ایدوچیلر چوغالب هر ولایتده خصوصاً بصره و کوفه و مصرده اختلاف علامتلری کورنگه باشلا دیغندن کوفه امیری سعید بن العاص حضرتلری بو توغریده امیر المؤمنین ایله مصالحت قیلدق ایچون هجرتدن اوتوز دوردنچی یلک مدینه منوره یه واردی . سعید بن العاص کوفه دن کیتدیکن صکره یزید بن قیس خروج ایدوب کوفه امیری مذکور سعید بن العاصنی عزل ایتدی ایچون حضرت عثمان رضی الله

عنه به مخالف اولان آدملىرى بربيره توپلادى. مالك اشتر دخى اول آدملىرى
 ايله بركلكه ايدى. يزىد بن قيس يولداشلىرى بركلكه كوفه دن چيقوب
 قادسيه قريه نى بولنان (جرعه) اسملى اورنغه كلرك سعيى بن العاصنى مدينه دن
 قايتوينه منتظر اولدى. بونىڭ اوزرينه كوفه اميرى سعيى بن العاص حضرتلىرى
 اميرالمؤمنيننىڭ امريله مدينه دن كوفه يه حركت ايدوب يولى اوزرنىڭ اولان
 جرعه يه كلىككە يزىد بن قيس ايله يولداشلىرى «بزم سنا احتياجمز يوقدر
 كلىككىڭ يولدىن كىرو كىلك» دىهرىك سعيى بن العاص حضرتلىرىنى كىرو
 قايتاردىلر. و اوزلىرى دونوب كوفه يه كلىلر. سعيى بن العاص مدينه
 منوره يه قايتوب حضرت عثمان رضى الله عنه يه كوفه اھالىسىدىن برجماعتنىڭ
 يولدىن سوروب كىرو قايتاردىلرىنى بىلردى. اميرالمؤمنين عثمان رضى الله
 عنه فسادنى باصدمق اچون كوفه اھالىسىنىڭ طلبلىرىنە موافقت ايدوب سعيى
 بن العاصنى عزل ايدىرك آننىڭ يرينه كوفه يه ابو موسى الاشعرى رضى الله
 عنه حضرتلىرىنى امير نصب ايلدى.

ابو موسى الاشعرى رضى الله عنه كوفه يه امير اولدىن سىڭرە كوفه ده
 اولان فساد و اختلال بر آز باصلسە دە هر طرفە اميرلردن شكايىت ايدوب
 حضرت عثمان رضى الله عنه يه طعن ايدوچىلر چوغالمقە و مدينه منوره يه
 چىركىن خىلر كلكە ايدى. مخالفلىرى اميرالمؤمنين عثمان رضى الله عنه نى
 خلافتدىن خلع ايتىمك توغرىسىندە بربرىلە خىلشەمكە ايدىلر. شول حالده
 مدينه منوره ده دخى حضرت عثمان رضى الله عنه يه طعن ايدوچىلر پيدا
 اولدى. شول سببىدىن مدينه منوره اھالىسى حضرت على كرم الله و جھەنىڭ
 يانينە واروب حضرت عثمان رضى الله عنه نىڭ اميرلردن شكايىت قىلىلر.
 حضرت على كرم الله و جھە دخى حضرت عثمان ذوالنوريننىڭ حضورينە
 چيقوب اھالىنىڭ شكايىتلىرىنى بربرىلە بيان قىلدى. و بو ايشنىڭ سوڭى آغر
 و مشكل اولەچىغىنى بىلردى. بوڭاقارشو حضرت عثمان رضى الله عنه «ياعلى
 آدملىرىڭنىڭ شكايىتلىرىنى بىلورم. لىكن سىن مەن يرمەك اولساڭ مەن سىنى شەنەلمەن

ایدم . عمر الفاروق نڭ مغیره بن شعبه بی امیر ایله دیککی سکا معلومدر .
 عبدالله بن عامر نی اقر بامدن اولدیغی ایچون امیر ایله دیکمندن منی نیچون
 شلته لرسن» دیدیکه حضرت علی کرم الله وجهه «عمر الفاروق امیر ایله دیککی
 آدمندن خلاف شرع برایش صادر اولدیغنی ایشته سه در حال حضورینه کیتورتوب
 آڭا جزاسینی ویرر ایدی . لکن سن اقر باڭ حقنه ضعف و ملایمت ایله
 معامله ایدرسن» دیو جواب ویردی . صڭره حضرت عثمان «یا علی معاویه
 بن ابی سفیاننی عمر الفاروق امیر ایلمشیدی» دیدیکه حضرت علی «معاویه
 عمردن عهرنڭ قلندن آرتق قورقار ایدی . حاضرگی وقتنه معاویه (امیر
 المؤمنین نڭ امری اوشبودر) دیه رک یولسز ایشلر قیلسه ده سن آڭا شتله
 معامله ایتمیورسن» دیو جواب ویردی . صڭره حضرت علی کرم الله وجهه
 چیقوب کیتدی . بونڭ آرقه سنندن امیر المؤمنین عثمان رضی الله عنه منبره
 چیقوب دیدیکه: «هر ایشنڭ بر آفتی واردر بوامتنڭ آفتی آدملرده طعن
 ایدوچیلر وعیب اسناد ایدوچیلردر . عمر الفاروق شتله معامله ایدوب
 سز لری قورقتدی . سز لرده آڭا مطیع اولدیڭز . من یومشاقلق ایله معامله
 ایله دیکمندن مکاطعن ایله دیڭز . والله منم یاردچیلرم کوبدر . کیلڭز دیر ایسه م
 کیلور لر . مندن تلڭزی تارتوڭز . وامیر لر یڭزه طعن ایتمڭز» . صڭره مروان بن
 الحکم آیاغه قالقوب شتله سوزه قارشه رق آدملرنڭ خاطر ی قالوردای
 سوز لر سویلمه گه باشلادی . در حال حضرت عثمان رضی الله عنه «تیک تور
 سویلمه من سکا سویلمه دیمه دمی» دیه رک آنی توقناتدی . صڭره حضرت عثمان
 رضی الله عنه منبردن اینوب خانه سینه کیتدی . حضرت عثماننڭ بو سوز لرندن
 آدملرنڭ کیفی کیتدی . بیگرا که مرواننڭ قیافتنندن نفرت ایله دیلر .

مصرده وباشقه شهر لرده اولان مخالفلر امیر لردن شکایت ایدوب اطرافه
 مکتوبلر کوندر مکده ایدیلر . وهر طرفدن مدینه منوره یه امیر لرنڭ ظلم
 وجور لرینه دائر خبر لر کلمکه ایدی . نهایت مدینه اهالیسی امر المؤمنین
 عثمان رضی الله عنه نڭ حضورینه چیقوب اطرافدن کلمکه اولان خبر لری

بربر بیان قیلدیلر. امیرلرنڭ احوالندن خبر آلف ایچون ولایتلره اشانچلی
آدملر کوندرمک کرک دیدیلر. حضرت عثمان رضی الله عنه دخی بونلرنڭ
سوزلرینی قبول ایوب کوفه یه محمد بن مسلمه بی، بصره یه اسامه بن زید،
شامه عبدالله بن عمر الفاروقی، مصره عمار بن یاسری کوندردی. بونلرنڭ
جمیعسی امیرلرنڭ احوالینی تفتیش ایله دیدیلر. صکره دونوب مدینه منوره یه
کلدیلر. بزلر شریعتسکه خلاف ایش کورمک دیدیلر. فقط عمار بن یاسر
رضی الله عنه حضرتلری بر آز کیچکوب کلدی. و آڭا مصر اهالیسندن
بعضیلری عبدالله بن سعد بن ابی سرح دن شکایت قیلدیلر. صکره امیر المؤمنین
عثمان رضی الله عنه هر طرفه مکتوبلر کوندردی. مکتوبلرنده: «من حج
وقتندک امیرلری مکه مکرمه یه جمع ایدرم. هر کیمنڭ دعواسی وارایسه
کلسون مدن یاخود امیرلردن حقنی آلسون» دیو یازمش ایدی. بومکتوبلر
شهر وقریه لرده اوقلدقه آدملر کوڭللری یومشاب آغلادیلر. و حضرت
عثمان رضی الله عنه یه دعا قیلدیلر. حج وقتی کلدیکنده حضرت عثمان
رضی الله عنه و امیرلردن عبدالله بن سعد بن ابی سرح، عبدالله بن عامر،
معاویه بن ابی سفیان مکه مکرمه یه واردیلر. حضرت عثمان رضی الله عنه
بونلری حضورینه کیتوردی. سعید بن العاص ایله عمرو بن العاص دخی
آنلر ایله برلکنده بو مجلسده حاضر اییدیلر. حضرت عثمان آنلره
«آدملرنڭ بوشکایتلری نهدر. من بوسوزلر راست اولماسون دییوب
قورقامن» دیدی. امیرلر حضرت عثمان رضی الله عنه یه «شهرلره کییوب
امیرلرنڭ احوالینی تفتیش ایسن آدملر سڭا بزلر شریعتسکه خلاف ایش
کورمهدک دیمه دیارمی. بویله اصلسز خبرلره اینانمق درست اولماز» دیدیلر.
صکره حضرت عثمان امیرلر ایله برلکنده مدینه منوره یه قایتدی. شام امیری
معاویه بن ابی سفیان امیر المؤمنین عثمان رضی الله عنه یه «یا امیر المؤمنین
سنی اوزم ایله برلکنده شام ولایتینه آلوب کییهیم» دیدیکده حضرت
عثمان «بن مدینه منوره نی ورسول اکرمنڭ جوارینی تاشلاب باشقه شهره

وارماسمن « دیدی . بوگنا قارشو معاویہ بن ابی سفیان » اویله ایسه سنی
 عافظہ ایتمک ایچون شامدن بورایه عسکر کوندرهیم « دیدیکنه حضرت
 عثمان « رسول اکرمناک جبرانی اولان مدینه منوره اھالیسنی عسکر ایله
 تضییق ایتم » دیدی . صکرہ معاویہ « واللہ سکا ضرر ایرشدیررلر »
 دیدیکنه حضرت عثمان « حسبی اللہ ونعم الوکیل » دیدی . صکرہ معاویہ
 مدینه منوره دن شام ولایتینه کیتدی .

هچرتدن اوتوز بیشنچی یلده مخالفلر بربریلہ خبرلہ شوب حضرت عثمان
 رضی اللہ عنہنی خلافتدن خلع ایتمک ایچون مدینه منوره یه وارمق اوزره قرار
 ویردیلر . صکرہ مصر و کوفہ وبصرہ شهرلرینک هر قایوسندن یدیشر سیکزر یوز
 آدم طویلانوب یولا چیقدیلر . ومدینه منوره ناک طیشار وسینه کلوب نزول ایله دیلر .
 صکرہ مصر لیلر حضرت علی کرم اللہ وجہہ یه ، بصرہ لیلر حضرت طلحہ رضی اللہ
 عنہ یه ، کوفہ لی لر حضرت زبیر رضی اللہ عنہ یه ایلچیلر کوندر دیلر . اول حینده
 حضرت علی کرم اللہ وجہہ بر فرقه عسکر ایله مدینه منوره ناک طیشار وسینه
 چیقوب (احجار الزیت) اسملی اورنده قلیچنی قوشانوب تورمقده ایدی .
 مصر لیلر ناک ایلچیلری حضرت علی ناک حضورینه واروب آگنا خلیفه اولمقنی
 تکلیفی قیلدیلر . حضرت علی تکلیفلرنی قبول قیلما یوب آنلری یانندن
 قوددی . حضرت طلحہ ایله حضرت زبیر رضی اللہ عنہما دخی بصرہ و کوفہ
 ایلچیلرینی قبول قیلما دیلر . شو صورتله ایلچیلر مقصودلری حاصل اولماسدن
 بولک اشلری یانینه کیتدیلر . صکرہ بصرہ و کوفہ ومصر فرقه لری برلہ شہرک
 آکسزدن تکبیر ایتوب مدینه منوره یه کردیلر . حضرت عثمان رضی اللہ
 عنہ ناک خانہ سیننی محاصره ایله دیلر . حضرت علی کرم اللہ وجہہ ناک حسن
 اجتهاد یله مخالفلر بر ایکی مرتبه محاصره یی ترک ایدوب مدینه منوره دن
 چیقمه لده مروان بن الحکم ناک ایشہ آرا لاشویله تکرار مدینه یه کروب
 حضرت عثمان رضی اللہ عنہ یی محاصره یه آلمشلر . ایلک صکرہ دخی حضرت
 عثمان ناک التماس یله حضرت علی مخالفلر ایله کورشوب سویله نشدی . ومصر

امیری عبد الله بن سعد بن سرح عزل اولنوب آنڭ برینه محمد بن ابی بکر الصدیق رضی الله عنهما امیر نصب ایدیلوب مصرلیلر ایله برلکده مصره کوندرلی. بونڭ اوزرینه مخالفلر باغیلر شهرلرینه کیتمشلر ومینه اھالیسی تارلقدن قورتیلوب نفسلرینی آلمشلر ایدی. لکن مرواننڭ ایشه آراشاویله تکرارفتنه چیقی. شویله که: محمد بن ابی بکر الصدیق یولداشلر ایله برلکده مصره کیدرکن یولده بریوکر وکدوه یه منمش آدمه یولقلیلر. بو آدمه «سن کیمن و نرہیہ کیمرسن» دیکلرندہ «بن امیر المؤمنین عثماننڭ قلیمن بنی مصر امیرینه کوندردی» دیو جواب ویردی. بونلر «مصر امیری بودر» دیو محمد بن ابی بکر الصدیق نی کوستردیلر. مذکور قل «بنی مصرنڭ ایسکی امیری عبد الله بن ابی سرح گه کوندردی» دیدی. صگره محمد بن ابی بکر الصدیق اوشبو قلنڭ یانندن حضرت عثمان رضی الله عنهنڭ مھریله مھرلنمش برمکتوب تابدی. مکتوبده عبد الله بن سعد ابن ابی سرح گه خطابا: «محمد بن ابی بکر الصدیق ایله یولداشلرندن فلان وفلان مصره کلکلرندہ بر چارہ سینی تابوب اولدیرسن و سندن شکایت ایدنلری حبس ایدسن» دیو یازلمش ایدی. مکتوب اوقلقدہ محمد بن ابی بکر الصدیق و یولداشلری جملہسی حیرتده قالدیلر. ودونوب مدینہ منورہیہ کلدیلر. واصحاب کرامہ مکتوبی اوقتیلر. بو ایشه کفیل اولان حضرت علی کرم الله وجهه و سائر اصحاب کرام جملہسی همزون اولدیلر. صگره حضرت علی اصحاب کرامدن بر نیچه آدم ایله حضرت عثمان رضی الله عنهنڭ یانینہ کروب «بو آدم سنڭ قلکمی و بو دوه سنڭ دوه کمی و بو مھر سنڭ مھرکمی» دیدیکده حضرت عثمان «اوت منم قلم و منم دوه و منم مھر مدر» دیو جواب ویردی. حضرت علی «بو مکتوبی سن یازدیگی» دیدیکده حضرت عثمان «بونى من یازمادم. و یازوغه امر ایتدم. و قلمی مصره کوندردم» دیویمین ایتدی. اصحاب کرام بوايشنڭ مروان ایشی اولدیغنی بیلدیلر. و مکتوبنڭ یازوشینہ باقلقلرندہ

مروان یازوسی اولدیغنی کوردیلر . وحضرت عثمان رضی اللہ عنہ یہ «مروانی بزه ویر . اول نہ ایچون اهل اسلامن برنیچه آدمنی اولدیروگه امرایدر» دیدیلر . لکن حضرت عثمان رضی اللہ عنہ اولدیر لر دیو خوف ایدوب مروانی آنلره ویرمدی . شول آراده بصره وکوفه آدملری دخی مکتوب قصه سیننی ایشدوب کیرو مدینه منوره یه کلدیلر . ومصر لیلر ایله برلسکده تکرار حضرت عثمان رضی اللہ عنہ ننگی خانه سیننی محاصره ایله دیلر . و آخا «یاعثمان اوزکننی خلافتدن خلع ایت سنی خلع ایتمک یاکه اولدیرمک لازمدر» دیدیلر . حضرت عثمان «من اللہ تعالی کیدردیکی خلافت کیمنی اوستمدن صالماسن» دیو جواب ویردی . حضرت حسن وحضرت حسین رضی اللہ عنہما آتالری حضرت علی کرم الله وجهه ننگی امریله حضرت عثمان رضی اللہ عنہ ننگی خانه سی آلدنک توروب باغیلری ایچرویه کریمه قومادیلر . حتی حضرت حسن رضی اللہ عنہ یاره لنوب قانلری آقدی . نهایت هجرتدن اوشبو اوتوز بشنچی یلده ذوالحجه ننگی اون سکرندہ جمعه کونی باغیلردن برنیچه سی خانه نی آرقه طرفندن تیشوب ایچرویه کردیلر . وامیر المؤمنین عثمان رضی اللہ عنہ نی شهید ایله دیلر . قانی (فسیکفیکهم الله) آیت کریمه سی اوزرینه تلمدی . چونکه اول وقتده حضرت عثمان روزه اولوب خانه سنده قران شریفی تلاوت ایدر ایدی . ویاننده زوجه سی نائله دن باشقه هیچ کیمسه یوق ایدی . باغیلردن بریسی حضرت عثمانه قلیچ ایله حمله ایتدیکی وقتده نائله قلیچه قارشو قولیننی توتدیغندن بارمقلری کیسلدی . اول وقتده حضرت عثمان رضی اللہ عنہ سکان ایکی یاشنده ایدی . حضرت عثمان رضی اللہ عنہ یه یاردم ایتمک ایچون شام وبصره وکوفه شهرلردن مدینه منوره یه قاراب حرکت ایدن عسکرلر شهید اولدیغنی ایشدوب کیرو شهرلرینه قایتوب کیتمشلر .

امیر المؤمنین عثمان رضی اللہ عنہ ننگی مدت خلافتی اون ایکی یلدر . باغیلرننگی قورقوسندن جسد شریفلری شهادتلردن اوچ کون صگره اخشام

ایله یاستو آراسنه مکینه منوره مزارستانی اولان (بقیم) جوارنه دفن اولنمشدر .
 حضرت عثمان رضی الله عنه اخلاق حسنه ایله متصف اولوب باخصوص
 حلم ، سخاوت ، حیاء ، صبر ایله اصحاب کرام آرسنه مشهور ایلی .
 کوبرهك وقتده قرآن شریفی تلاوت ایدر ونماز اوکور ایلی . واکثر
 جمعه کیچه لری ایکی رکعت نمازده بتون قرآنی ختم ایله ر ایلی .

خلافت علی المرتضی کرم الله وجهه .

هجرتدن اوشبو اوتوز بیسنچی یلنک آخیرنده حضرت علی کرم الله وجهه
 رضی الله عنه حضرتلرینه بیعت ایدیلی . بونک تفصیلی اولدرکه : حضرت
 عثمان رضی الله عنه شهید اولقدن صکره حضرت طلحه و حضرت زبیر
 وسائر اصحاب کرام رضی الله عنهم حضرت علی کرم الله وجهه ننگ
 یانینه ایکی اوچ مرتبه واروب بیعت ایتمک ایسته سه لرده حضرت علی
 « مکا خلافت و امارت حاجت ایسه سز لر کیمنی اختیار قیلسا گز بن شول
 آدمه راضیمن . بنم وزیر اولیشم امیر اولیشمن خیرلودر » دیرک بیعتی
 قبول ایتمش ایلی . اینگ صکره اصحاب کرام « یا علی خلافتنه سندن احق
 هیچ کیمسه یوقدر . بز لر والله سندن باشقه آدمنگ امارتینه راضی ایسه سز »
 دیدکلرنده حضرت علی کرم الله وجهه مسجد شریفه چیقوب ابتدا حضرت
 طلحه صکره حضرت زبیر صکره اصحاب کرام ننگ جمیعسی بیعت ایله دیلر .
 یالغز سعد بن ابی وقاص ، عبد الله بن عمر الفاروق ، حسان بن ثابت ، کعب
 بن مالک ، مسلمه بن مخلد ، ابو سعید الخدری ، محمد بن مسلمه ، نعمان
 بن بشیر ، زید بن ثابت ، رافع بن خدیج ، فضاله بن عبید ، کعب بن
 عجره ، عبد الله بن سلام ، صهیب بن سنان ، سلمه بن سلامه ، اسامه بن
 زید قدامه بن مظعون ، مغیره بن شعبه ، (رضی الله عنهم) و بنی امیه دن
 بر جماعت بیعت ایله دیلر . بونلردن نعمان بن بشیر حضرت عثمان رضی
 الله عنه ننگ قانلی کولمگی ایله زوجه سی نائله ننگ کیسلمش بارمقلرینی

آلوب شام ولایتینده قاچدی. و بو قانلی کولمک ایله کیسامش بارمقلری شام ایبری معاویه بن ابی سفیانہ طاپشردی. بو کولمک ایله بارمقلر معاویه یه یوز ملک عسکر دن آشقه خدمت ایتمشلر در. بونی یقینده آگلارسز.

امیرالمؤمنین علی المرتضی کرم الله وجهه بیعت تمام اولدقن صکره بر خطبه بایغه اوقدی. صکره خانه سینه کیتدی. شول آرا ده حضرت طلحه ایله حضرت زبیر رضی الله عنهما امیرالمؤمنین نلک حضورینه کلوب «یا علی عثمان نی شهید ایسن آدملره احکام شرعیه نی یورگزمک شرطیله سکا بیعت ایلمک» دیلر. امیرالمؤمنین علی کرم الله وجهه بونلره دیکه: «سویله دیکم سوزلر مکساده معلومدر. لکن شو کونلره بو اش ممکن توگلدر. اهل اسلام نلک جه یعیس بیعت ایوب فتنه باصلدقن صکره آنلره احکام شرعیه نی اجرا ایوب جزالرینی ویررمز.» حضرت علی کرم الله وجهه بیعت اولدقن صکره بنی امیه نلک هر بریسی بر طرفه قاچدی. فتنه وقار شلقلر هنوز باصلمادی.

هجرتدن (۳۶) و (۳۷) نچی ییللرنلک و قاتعی.
ولایتلره امیرلر کوندرلدیکی و معاویه نلک مخالفتی.

هرم آبی توغوب هجرتدن اوتوز آلتنچی یله کولدیکه امیرالمؤمنین علی کرم الله وجهه حضرت عثمان رضی الله عنه نلک زمانده اولان امیرلری عزل ایوب آنلرنلک یرینه باشقه امیرلر کوندرمیله باشلادی. سویله که: کوفه یه عماره بن شهاب نی، بصره یه عثمان بن حنیف نی، یمنه عبید الله بن عباس نی، مصره قیس بن سعد بن عباده نی، شامه سهل بن حنیف نی امیر نصب ایوب هر قایوسینی تعیین ایتدیکی ولایتلره کوندردی.

بونلردن عثمان بن حنیف حضرتلری بصره یه و قیس بن سعد حضرتلری مصره و عبید الله بن عباس حضرتلری یمنه واروب امارتنی قوللرینه آلدیلر. و خلیفه رسول الله علی کرم الله وجهه ایچون اهلین بیعت آلدیلر. عماره بن شهاب حضرتلری کوفه یه کیدرکن یولک کوفه اهلیندن طلحه

بن خویلد یولقوب «یا ابن شهاب کوفه اھالیسی امیرلری ابو موسی الاشعری دن راضیدرلر. کیرو مدینہ منورہ یه قایتوب کیتمز ایسه ک باشکنی کیسه من» دیه رک عمارنی کوفه یه واروغه قویمادی. عماره حضرتلری ذخی مدینہ منورہ یه قایتوب امیر المؤمنین گه طلیحہ ننگ کوفه یه وارودن منع ایتدکنی سویله دی.

سهل بن حنیف حضرتلری شامه کیدرکن (تبوک) ده برفرقه آطلو عسکره یولقدی. آطلولر سهل حضرتلرینه «سن کمن» دیکلرندسه سهل «شام امیری یم» دیو جواب ویردی. آطلولر «اگر عثمان طرفندن کوندرلمش امیر ایسه ک قبول ایدرمز. باشقه طرفندن کوندرلمش ایسه ک کلدکلک یولدن کیرو کیدک» دیه رک شام ولایتینه کرودن منع ایتدیکلرندن سهل حضرتلری کیرو مدینہ منورہ یه قایتوب امیر المؤمنین علی کرم الله وجهه یه شامیلر ننگ قبول قیلما دقلرینی بلردی.

کوفه ایله شامه کوندرلمش امیرلر اھالی طرفندن قبول قیلنما یوب کیرو قایتارولدقسن صکره امیر المؤمنین علی کرم الله وجهه کوفه ننگ اولگی امیری ابو موسی الاشعری ایله شام ننگ اولگی امیری معاویه بن ابی سفیانہ برر مکتوب کوندروب اھالینک بیعت و اطاعتلرینی طلب قیلدی. امیر المؤمنین ننگ مکتوبینه قارشو ابو موسی الاشعری حضرتلری کوفه اھالیسینک بیعت ایوب اطاعت قیلدقلرینی یازدی.

معاویه بن ابی سفیان بر آیغه قدر جواب یازمادی. صوگره امیر المؤمنین حضرتلرینه مھرلنمش بر طومار کوندردی. اول طومار ننگ طیشینه (معاویه دن علی گه) دیویازلمش ایدی. معاویه ننگ ایلچسی مدینہ منورہ یه کلوب اول طوماری امیر المؤمنین علی کرم الله وجهه یه ویردی. امیر المؤمنین طوماری آچدقه ایچنده یازو کورمدی. صوگره ایلچیدن شام اھالیسینک احوال و حرکاتینی صورتدی. ایلچی «شام اھالیسندن آلتمش ملک آدم عثمان ننگ قانلی کولمگینک یاتینه کلوب آغلارلر. آنلر عثمان ننگ قصاصندن باشقه هیچ نرسه یه راضی اولماسلر» دیو جواب ویردی. حضرت علی «کیمدن قصاص ایستیلرلر»

دينيكە ايلچى «سزدن قصاص ايستيورلر . چونكه آنلر عثمانى على اولديردى
ديرلر» ديو جواب ويردى . حضرت على «آنلر مكا عثمانى اولديردى ديو
افترا قيلسه لرده منم عثمان نك قانندن برى اولديغى الله تعالى بيلور»
ديدى . سوكره ايلچى شام ولايتينه قايتوب كيتدى . حضرت على شام اھاليسينى
جبرا اطاعت قيلدرمى ايچون غزايه حاضرلنميه باشلادى شول آراده حضرت
زبير ايله حضرت طلحه رضى الله عنھما حج عمره ايچون اميرالمؤمنين على كرم الله
وجهدن رخصت آلوب مكة مكرمه يه كيتدیلر .

جہل محاربهسى ،

اميرالمؤمنين على كرم الله وجهه شام سفرينه حاضرلنمكە ايكن حضرت
عائشه رضى الله عنها ايله حضرت طلحه و حضرت زبير رضى الله عنھما نك مكة
مكرمه ده قيام ايتديكلرينى ايشدوب شام سفرينى سوكره يه قالدردى . بونك
تفصيلى اولدركه : حضرت عثمان رضى الله عنه شھيد اولديغى وقتكە حضرت
عائشه مكة مكرمه ده ايدى . حج شريفى ادا ايتديكن سوكره مدينه منوره يه
قاراب يولہ چيقتى . يولده حضرت عثمان شھيد اولوب آنك يرينه حضرت
على نك خليفه اولديغنى ايشتديكە «والله عثمانى ظلما شھيد ايتدیلر والله
آنك قاننى طلب ايدرم» ديه رك كيرو مكة مكرمه يه كيتدى . ومكويه واردقده
آدملى حضرت عثمان نك قانينى طلب ايدوگە دعوت قيلميه باشلادى .

حضرت عثمان رضى الله عنه نك شهادتى جميع اهل اسلامنى حيرتده
قالدروب آرالرنده محاربه بابى آچلوغە وييك كوب قانلر توگلوگە سبب
اولدى . مدينه منوره دن حج عمره نيتيله مكه يه كمش اولان حضرت طلحه ايله
حضرت زبير و بنى اميه دن بر جماعت حضرت عائشه رضى الله عنها ايله
برلہ شوب حضرت عثمان نك قانينى طلب ايدوگە اتفاق قيلدیلر . يمن ولايتى -
نك اولسكى اميرى يعلى بن منيه دخى يمندن بر چوق مال ايله كلوب بونلره
قوشولدى . ويمندن كيتوردىكى (عسكر) اسملى بر دوپي حضرت عائشه يه

ھدیہ قیلدی. حضرت زبیرنڭ اوغلی عہد اللہ ایله حضرت طلحہ نڭ اوغلی محمد دخی بونلر ایله برلکدہ ایدی. حضرت طلحہ رضی اللہ عنہ یه بصرہ اھالیسینڭ اطاعت ایله چکرینی بیلک یکلرنننن جملہ سی برلکدہ بصریہ کیدی وگه قرار ویردیلر. واوشبو قرار اوزرینہ حضرت عائشہ و حضرت طلحہ و حضرت زبیر اوزارینہ تابع اولان برمڭ آدم ایله مکہ دن بصریہ طوغری حرکت قیلدیلر. حضرت عائشہ رضی اللہ عنہا یعلی بن منیہ نڭ ھدیہ ایلیکی دوه اوزرینہ یوکلنمش ھودج ایچندہ کیدر ایدی. بونلرہ یولہ دخی برچوق آدم کلوب قوشلر ق اوج مڭ نفره ایرشدیلر. واوشبو جمعیت ایله بصریہ واردیلر.

بصریہ واردقن صکره حضرت عائشہ و حضرت طلحہ و حضرت زبیر رضی اللہ عنہم بره خطبه اوقودیلر. وبصره اھالیسینہ حضرت عثمان رضی اللہ عنہ نڭ فضیلتینی و آنی شھید ایدنلرہ شرعا جزا ویرمک لازم ایدیکنی بیلدیلر. بصره اھالیسی ایکی فرقہ یه بولنوب بر فرقه سی بونلرہ تابع اولدی. دیگر فرقہ سی «طلحہ و زبیر مدینہ ده امیر المؤمنین علی گه بیعت ایتمشلر. صکره نه ایچون آکا اطاعت قیلماسدن بونلرہ کلوب بودعوایه قیام ایتمشلر دیه رک امیر المؤمنین علی کرم اللہ وجہہ طرفندن تعیین ایلامش بصره امیری عثمان بن حنیف طرفندہ قالدیلر. ایکی طرف بر آزمھاربه ایله دیلر. حضرت عائشہ طرفندہ اولانلر عثمان بن حنیف نی طوتدیلر. صکره حضرت عائشہ نڭ امریله آنی قویدیلر. اول دخی حضرت علی نڭ یانینہ کیتدی.

امیر المؤمنین علی کرم اللہ وجہہ بونلر نڭ مکہ دن بصریہ طوغری حرکت قیلقلرینی ایشتیکدن صکره مدینہ منورہ یه تمام بن عباس حضرتلرینی و مکہ مکرمہ یه قثم بن عباس حضرتلرینی امیر تعیین ایلوب دورت مڭ قدر عسکر ایله ھجرتدن اوشبو اوتوز آلتنچی یلنڭ ربیع الآخر نڭ مدینہ دن چیقوب (ربنہ) اسملی اورنغه کلوب نزول ایله دی. شول دورت مڭ عسکر نڭ ایچنلر انصار دن سکز یوز آدم و (بیعت الرضوان) ده حاضر اولان اصحاب کرام دن دورت یوز آدم وار ایدی.

امیر المؤمنین ربندہ بر نیچہ کون اقامت ایسوب عسکرینہ انتظام
 ویردی. وکوفہ اہالیسننن یاردم طلب ایسوب آنلرہ محمد بن ابی بکر الصدیق
 ایلہ محمد بن جعفری کوندردی. وبونلرہ کوفہ امیری ابو موسی الاشعری یہ
 طاپشرف ایچون بر مکتوب ویردی. بونن صکرہ حضرت علی ربندہن حرکت
 ایسوب (ذی قار) اسملی اورنغہ کلوب نزول ایلہدی. وشول اورنہ بصرہ امیری
 عثمان بن حنیف حضرتلری امیر المؤمنین گہ یولقدی. محمد بن ابی بکر ایلہ محمد
 بن جعفر کوفہ یہ واردقلرنہ مکتوبی ابو موسی الاشعری یہ ویروب خلقی امیر۔
 المؤمنین گہ یاردم ایسوب گہ دعوت قیلسه لردہ ابو موسی الاشعری «بونلای فتنہ
 زمانلرنہ ہر ایکی طرفہ قوشولماسدن خانہ لریکزدہ اولطرفہ خیرلورد» دیہ رک
 کوفہ اہالیسنی امیر المؤمنین گہ یاردم ایسوبن منع ایلہ دیکندن ہیچ بر اش
 کورماسدن کوفہ دن آیر بلوب ذی قارہ کلایلر. و امیر المؤمنین علی کرم اللہ
 وجہہ یہ ابو موسی الاشعری ننگ کوفہ لیلری یاردمہ کیلودن منع ایسوب کینی سویلہ دیلر.
 بونن صکرہ امیر المؤمنین کوفہ یہ عبد اللہ بن عباس حضرتلریلہ مالک
 اشترنی کوندردی. بونلرہ ہیچ بر اش قیلماسدن کیر وکلایلر. کوفہ امیری
 ابو موسی الاشعری حضرتلری اہالی یی حضرت علی کرم اللہ وجہہ ننگ یانینہ
 کیدوگہ قویماس ایسی. نہایت امیر المؤمنین علی کرم اللہ وجہہ کوفہ یہ
 اوزیننگ اوغلی حضرت حسن رضی اللہ عنہ ایلہ عمار بن یاسر رضی اللہ
 عنہنی کوندردی. بونلر کوفہ یہ واردقلرنہ طوغریچہ مسجد شریفہ
 کیتیلر. مسجدہ کردکلرنہ ابو موسی الاشعری حضرتلری
 حضرت حسن رضی اللہ عنہنی قوچاغینہ آلوب بغرینہ باصدی. و آنگا عزت
 وحرمت قیلدی. سوگرہ حضرت حسن «یا اباموسی خلقی نیچون بزیرہ یاردم
 ایسوبن منع ایسوبورسن بزم مرادمز آدملر آراسنلغی فتنہنی باصدمقدر»
 دیدیکہ ابو موسی الاشعری «یا حسن آتام وآنام سکا فدا اولسون راست
 ایسورسن. لکن رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم دن ایسٹمکہ: «یقین زمانہ
 بر فتنہ پیدا اولور اول وقتک او طوران آباق اوزرہ طوراننن، آباق اوزرہ

طوران یوریندن، یورین آتقه منندن خیر لودر دیمش ایدی. من شو حدیث شریفه
 امتثالا آدم لری منع ایدر من» دیو جواب ویردی. بوکا قارشو حضرت حسن و عمار
 بن یاسر رضی الله عنهما امیر المؤمنین ننگ مرادی اصلاح اولدیغنی و آگسا
 اطاعت قیلماق شرعا واجب اولدیغنی اھالی یه آگلاتدی لر. شو ائنا ده زید
 بن صوحان و قعقاع بن عمرو و عبد الحیر الحیوانی و حجر بن عدی حضرت لری
 آیاغسه قالدوب اھالی یی امیر المؤمنین حضرت لری نه اطاعت ای دو گه دعوت
 قیلدی لر. ابو موسی الاشعری اھالی یی منع ای دو گه طرش سادہ حضرت حسن
 ایله عمار بن یاسر ننگ و بونلرہ باشقه بعض رئیس لر ننگ ھمتلر یله طوقز ملک آدم
 سلاھلار نوب کوفه دن حرکت ایدرک ذی قارہ و اردی لر. و امیر المؤمنین علی
 کرم الله و جھه ننگ عسکر یه قوشولدی لر. اطراف دن کنتلر ایله امیر المؤمنین ننگ
 عسکر یی کرمی ملک نفرہ ایرشدی. حضرت عائشہ رضی الله عنها ایله حضرت
 زبیر و حضرت طلحہ رضی الله عنھما ننگ یانلر ننگ اوتوز ملک نفرہ قریب عسکر
 وار ایدی.

بوندن سو گره امیر المؤمنین علی کرم الله و جھه آرالرنده اولان اختلاف
 و نزاعنی ازاله ای دو ب فتنہ نی با صدمق ای دن قعقاع بن عمرو حضرت لری نی
 بصریہ کونردی. قعقاع بن عمرو حضرت لری بصریہ واروب ابتداء حضرت
 عائشہ یی سو گره حضرت طلحہ ایله حضرت زبیری کوروب سویلہ شدی.
 و دونوب امیر المؤمنین ننگ یانینہ کلہرک بونلر ننگ صلحہ میل قیلدی قریب
 بیلکردی.

قعقاع بن عمرو بصرہ دن کلدیکن سو گره امیر المؤمنین علی
 کرم الله و جھه برابر نده اولان عسکر یله ذی قار دن حرکت ای دو ب
 بصریہ واردی. ایکی طرف قارشی قارشی یه کلدیکن امیر المؤمنین علی کرم الله
 و جھه حضرت طلحہ ایله حضرت زبیرہ یولقوب آنلرہ «بو عسکر ی نه ایچون
 طوبیلا دیگنز. من سز لر ننگ دین اسلامه اولان قرداشکنز دگامی یم. منم قائم
 سز لرہ حلال ایمسدر.» دیدی. صگرہ حضرت زبیرہ خطابا «یا زبیر بر کون

رسول اکرم یانندک بولند یغمز حاله اول حضرت صلی الله علیه وسلم سکا: «یا زبیر سن بر کون علی ایله بغیر حق محاربه ایله چکسن دیدیکی خاطرکله وارمیسر» دیدکله حضرت زبیر «رسول اکرم ننگ اول سوزی شو وقت خاطر مه کلدی. اگرده اول سوز خاطر من چیتماسه ایلی بورایه کلمز ایلم» دیو جواب ویردی. و حضرت علی ننگ یانندن کیدرکن «والله بونن صکره سنکله محاربه ایتمزمن» دبه رک دونوب کیتدی. ایرته سی کون حضرت علی صلحی تمام ایتمک ایچون عبد الله بن عباس حضرت لرینی طلحه و زبیر حضرت لرینه کونردی. حضرت عائشه طرفندن دخی حضرت طلحه ننگ اوغلی محمد امیر المؤمنین یانینه کلدی. هر ایکی طرف اختلافی اورطه دن قالدروب صلح ایوگه چالشدیلر. و صلح بولور امید یله کیچه یه کر دیلر. هر ایکی طرف ننگ عسکری مصالحه امید یله او یقویه تار دیلر. لکن حضرت عثمان رضی الله عنه بی شهید ایله ینلر ننگ او یقولری قاجدی. بو صلح بزنگ باشمز کیسلوگه سبب اولور دیو قورقویه دوشدیلر. قارشولر ننگ اولان عسکره آکسز دن هجوم ایوب محاربه یه کر شوگه اتفاق قیلدیلر. بونلر ننگ بو یاشرون اتفاقلر ننگ هیچ کیمننگ خبری یوق ایلی. سحر وقتنده بونلر بصره عسکرینه آکسز دن هجوم ایله دیلر. هر ایکی طرف ننگ عسکری او یقولر ننگ او یغانوب سلاح لرینی قوللرینه آله رق محاربه یه کر شدیلر. حضرت علی طرفنده اولانلر «بو اش طلحه ایله زبیر دن اولدی» دیدیلر. و دیگر طرفه اولانلر «بو اش علی دن اولدی» دیدیلر. محاربه باشلانقدن امیر المؤمنین علی کرم الله وجهه بلند آواز ایله: «ای مسلمانلر قارشو کز ده اولانلر ده مسلمانلر. آنلر سز لره هجوم ایو دن اول هجوم ایتمه کز. اوردیغکز وقتده اولدیرو نیت یله اورما کز. قاجوب کیدن آدمی اولدی رمه کز. چونکه آنلر ننگ قانی سز لره حلال ایمسدر» دیو ندا ایلی نه چاره که محاربه بیک شد تلی و قانلی اولدی. طلحه رضی الله عنه ننگ آیاغینه بر اوق تیکوب مجروح اولدیغی حالده قانی آقه آقه بصره یه کردی. و اوراده شهید ا وفات اولدی. زبیر رضی الله عنه میدان محاربه دن کیده رک (وادی السباع) اسملی اورنده نماز

او قماغه حاضرلنمکه ایکن آکسزدن عمرو بن جرموز اسمنه بر آدم آرقه سننن
 کلوب شهید ایله دی. امیر المؤمنین علی کرم الله وجهه حضرت زبیر رضی
 الله عنه فی شهید ایکن عمرو بن جرموزه جهنم اوطی ایله سونچ ویردی. چونکه
 امیر المؤمنین محاربه بی قویوب کیسن آدمی اولدیرمه کزدیو ندا ایله مشیدی.
 محاربه باشلانقد حضرت عائشه رضی الله عنہانی دوه اوستینه یوکلنمش
 هودجینه اولتورتوب میدان محاربه یه آلوب کلمش لر ایسی. اوشبو دوه ضبط
 اولنمقچه محاربه باصلما دیغندن حضرت علی طرفنک اولانلر دوه بی ضبط ایوگه
 پک چوق اجتهاد قیلیلر. بو آراده دوه بی محافظه ایکنلردن بیگ کوب آدم
 مجروح ومقتول اولدیلر. دوه بی اولدیرمک ایچون اول قدر اوق آتدیلرکه
 اوستنکه گی حضرت عائشه او طردیغی هودج کرپی یه اوخشادی. منکور هودج
 زرهلی اولدیغندن آتیلان اولقاردن حضرت عائشه یه ضرر ایرشمه دی. نهایت
 امیر المؤمنین علی کرم الله وجهه ننگ امریله دوه بی اوروب اولدردیلر. بوننگ
 اوزرینه دوه بی محافظه ایکنلر قاچدیلر. بوندن صکره حضرت علی کرم الله
 وجهه حضرت عائشه ننگ یانینه قرداشی محمد بن ابی بکر الصدیق حضرتلرینی
 کوندردی. اودخی حضرت عائشه رضی الله عنہاننگ یانینه واروب حالینسی
 صورتی. آتیلان اولقاردن ضرر ایرشمه دیکینی کوروب الله تعالی گه شکرلر
 قیلدی. امیر المؤمنین حضرتلری دخی عائشه رضی الله عنہاننگ یانینه واروب
 حالینسی صورتی. صکره محمد بن ابی بکر الصدیق حضرتلری قرداشی حضرت
 عائشه رضی الله عنہانی عزت وحرمت ایله بصره غه کیتوردی.
 بو محاربه ده هر ایکی طرفن اونمکه قریب آدم قتل اولنمشدر.
 حضرت طلحه ننگ اوغلی محمد دخی بو محاربه ده قتل اولنانلر جمله سنندر.
 امیر المؤمنین بونلره جنازه نمازینی اوقوب دفن ایتدیرمشدر.
 بو محاربه یه حضرت عائشه رضی الله عنہاننگ اوزرینه مند کوری دوه مناسبتیله
 (جمل محاربه سی) دیرلر. چونکه عربلر دوه یه (جمل) دیرلر.
 ایکنچی کونی امیر المؤمنین علی کرم الله وجهه بصره یه کردی. اهلین

هیچ بر آدم قالماسن مجر و حله وارنجه یه قدر امیرالمؤمنین حضرتارینه بیعت ایله دیلر.

صکره امیرالمؤمنین سفر اسبابنی حاضرله توب حضرت عائشه رضی الله عنہا ی غایت تعظیم و تکریم ایله مدینه منوره یه کونردی و بر نجه میل هودجاری یاندن پیاده کیدرک اوزاتوب قالدی. اوغللری حضرت حسن و حضرت حسین و محمد حنفیه رضی الله عنهم بر کونلک یوله قدر اوزاته واردیلر.

چهل محاربه سندن صکره گی واقعه لر .

امیرالمؤمنین علی کرم الله وجهه چهل محاربه سی بر طرف اولدقن صکره بصره شهرینه عبد الله بن عباس رضی الله عنهما نی امیر نصب ایوب اوزی کوفه شهرینه کیتدی.

هجرتن اوشبو اوتوز آلتنچی یلک امیرالمؤمنین علی کرم الله وجهه مصر امیری قیس بن سعد بن عباده حضرتلرینی عزل ایوب آنلک یرینه محمد بن ابی بکر الصدیق مصر مملکتینه واروب امارتنی قولینه آلدقن صکره قیس بن سعد مصدرن طوغریچه مدینه منوره یه کیتدی ایسه ده اوراده بر آراقامت ایتدیکن صکره کوفه شهرینه کلوب حضرت علی نلک صحبتیه مشرف اولدی. و آگا جان کوکلن خدمت قیلدی. قیس بن سعد حضرتلری ذکی و فصیح و علم سیاسته ماهر بر ذات ایدی. امیرالمؤمنین آنی مصدرن عزل ایله دیکن صکره شام امیری معاویه بن ابی سفیان نلک یوزی کولدی. چونکه معاویه مصرنی اوز تصرفینه آلف قصدنه ایدی لکن قیس بن سعد کبی غیرتلی و تدبیرلی بر ذاتقه غلبه قیلدی ممکن توگل ایدی. بونلک ایله برابر حضرت علی عراق طرفندن و قیس بن سعد مصر طرفندن عسکر ایله حرکت قیلدقلرنا معاویه ایکی عسکر نلک اورطه سنده قاله چق ایدی. معاویه بو مشکل اشی دفع ایتدی ایچون ابتدا قیس بن سعدنی اوز طرفینه جلب ایتدی قصدیه آگا بر مکتوب

کوندردی. لکن قیس بن سعد حضرت علی کرم الله وجهه یه اطاعت و صد اقتنند
 دوام ایلدی. نهایت معاویه قیس نی مصر امیر لکندن عزل قیلدرمق ایچون
 حیلہ طریقینه سلوک قیلدی. و آنی حضرت علی یه خائن کوسترمک ایچون آدملره
 «قیس ابن سعد بزم طرفمزده در» دیب سویله رایدی. امیر المؤمنین علی کرم الله
 وجهه بونی ایشدکن صوکره شبهه یه دوشوب قیس نی مصر امارتنن عزل ایلدی.
 شام اهالیسیله امیرلری معاویه ننگ امیر المؤمنین علی کرم الله وجهه یه اطاعت
 قیلما دقلرینی یوقاریک ذکر ایتمشیم.

ینه اوشبو اوتوز آلتنچی یلده عمرو بن العاص حضرتلری اوغللری
 عبد الله و محمد ایله فلسطین دن شام امیری معاویه بن ابی سفیان ننگ یانینه
 کلدی. لکن معاویه آکا التفات ایتمدی، اوغللری: «معاویه سکا التفات
 ایتمدی باشقه سینه کیدک» دیسه لرده عمرو بن العاص معاویه ننگ یانینه واروب:
 «والله یامعاویه سکا عجبکه قلامن مکا التفات ایتمبورسن علی ننگ ایلک اولگی
 طبقه ده اولان اصحاب کرامدن ایلکی، علم و فضلی، رسول الله صلی الله علیه
 وسلمه قرابتی ایکمزه ده معلومدر. بزم آننگ ایله محاربه و مقاتله ایوگه
 حاضر لنمک کمزدن مرادمز دنیا در» دیدی. بوندن صوکره معاویه عمرو بن
 العاص که التفات ایوب آنی اوزینه رفیق ایلدی. هر بر مشکل و آغر
 اشلری آننگ تدبیر یله حل ایدر اولدی. معاویه ننگ خلافت عظمی تختینه
 چیقمقینه ایلک برنچی سبب عمرو بن العاص ننگ اجتهادی اولمشدر. معاویه
 بوننگ بدلینه عمرو بن العاص که مصر مملکتینی ویرمشدر. بونی کیله چکن
 آکلار سن ان شاء الله تعالی.

صَفِینَ مَحَارِبَه سِی .

امیر المؤمنین علی کرم الله وجهه جمل محاربه سنندن صکره کوفه یه کلوب
 شام امیری معاویه بن ابی سفیاننی اطاعت قیلدرمق و بیعتنی آلمق ایچون
 جریر بن عبد الله البجلی بی شام ولایتینه کوندردی. جریر شامه واروب

معاويەنى اطاعتە دعوت ايتىدىكەن معاويە عمرو بن العاصنىڭ تەلىمىلە حضرت عثمان رضى الله عنہنىڭ شەھىد اولدىغى وقتە اوستىنە اولان قانلى كولىگىنى منبرە آصوب شام اھالىسىنى مسجدە دعوت ايتىمگە باشلادى. اھالى طاقم طاقم مسجدە كلوب كوزلرنىن ياشلرىنى توگەرك آغلادىلر. و حضرت عثمان رضى الله عنہنى شەھىد ايدىلردىن انتقام آلمق ايچون اميرالمؤمنين على كرم الله وجهه ايلە ھاربە ايدوگە قىرار و بىردىلر. معاويە شو صورتلە اھالىنى حضرت عثماننىڭ قاننى طلب ايدوگە دعوت ايدوب جىرىر بن عبد اللهنى كىوب وقتلر شامە توتتى. صگىرە آگا: «يا جىرىر شام اھالىسىنىڭ نەھال ومقصد اوزرنە اولدقلىرىنى كوردك كىدوب كوردىكىنى على يە خىر وىر» دىەرك جىرىرنى حضرت علىنىڭ يانىنە كوندردى. جىرىر شامدىن كوفە يە قايتوب معاويەدىن وشامىلردىن ايشتىكىنى وكوردىكىنى حضرت على يە سويلەدى.

بۇنىڭدىن صگىرە اميرالمؤمنين على كرم الله وجهه شام اھالىسىنى جىبرا اطاعت قىلدىرمق قىدىلە يوز مگە قىرىب عىسكەر جىم ايدوب شام ولايتىنە ھىركت قىلدى. حضرت علىنىڭ عىسكەر ايلە شام اوزرىنە كىمكە اولدىغى ايشىدىكىكە معاويە دىخى شام عىسكەرىلە يولە چىقتى. معاويە ياننىدە يوز مگە قىرىب عىسكەر وار ايدى. عمرو بن العاص «يامعاويە قورقمە علىنىڭ عىسكەرى آزھەمە كىبىسى آگا ھالقدىر» دىەرك معاويەنى جىسارتلىدىرمكە ايدى. حضرت على كرم الله وجهه عراق عىسكەرىلە عراقىن، معاويە شام عىسكەرىلە شامدىن ھىركت ايدەرك (فرات) نەھرى بوىنە اولان (صفىن) اسملى اورندە بىرى بىرىنە يولقدىلر. معاويەنىڭ عىسكەرى اول كىلوب فرات صوئىنى ضىبط ايدەرك حضرت علىنىڭ عىسكەرىنە فراتدىن صو آلدىرمادىلر. اول يىردە فرات صوندىن باشقە صو اولمادىغىن امير المؤمنين على كرم الله وجهه معاويە يە ايلچى كوندروب «بىزار بورايە ھاربە ايچون كىمكە. بىلكە دىلەل وھجە ايلە سنى اطاعت قىلدىرمق ايچون كىمكە. اگىردە دىلەل ايلە سنى قاندىرمق ھىمكىن اولماسە اول وقت ھاربە ايلە چىمىز.

حاضرده بزم عسکر رمزی صودن منع ایتمه کز» دیو معاویہ گه سویله کڈ دیدی. ایلچی کیدوب امیر المؤمنین ننگ سوز لرینی معاویہ یه ایرشد رسده معاویہ «سزله صو ویرلز» دیه رک امیر المؤمنین ننگ طلبینی رد قیلدی. ایلچی حضرت علی ننگ یانینه قایتوب کیتد کن صگره معاویہ فرات صوینی حضرت علی ننگ عسکر نندن منع ایتمک ایچون عسکرینه امر ایتمدی. بوکا قارشو حضرت علی کرم الله وجهه دخی عسکر کوندروب ایکی طرف بربریله مهاربه یه کرشد کلرنه شام عسکری بوزیلوب فرات بویندن چیکلایلر. وصوی حضرت علی ننگ عسکری ضبط ایله رک «والله شامیلره فراتن صو آلر ماسمز» دیسه لرده حضرت علی کرم الله وجهه «آنلرده کیره ک قدر صودن آلسونلر هیچ کیمنی صودن منع ایتمه کز» دیو عسکرینه امر قیلدی.

امیر المؤمنین علی کرم الله وجهه ایلچیلر کوندروب قان توگلمسین معاویہ نی اطاعت قیلدروغه پک چوق اجتهاد قیلدی. لکن ممکن اولمادی. نهایت هجرتن اوشبو اوتوز آلتنچی یله ذوالحجه ننگ باشنه آرالرنه مهاربه باشلاندى. لکن اسلامه ضعفلك کوردیو خوف ایتمک کلرنن بتون عراق عسکرینی بتون شام عسکرینه قارشو قویمادیلر. بلکه عراقیلردن میدان مهاربه یه چیقان برفرقه عسکره قارشو شامیلردن دخی برفرقه عسکر چیقوب ایکی فرقه بربریله مهاربه ایدرلر ایدی.

حضرت علی کرم الله وجهه طرفندن چیقان فرقه لره برکون مالک اشتر وبر کون حجر بن عدی وبر کون شیبث بن ربعی وبر کون خالد بن المعمر وبر کون زیاد بن النضر وبر کون سعید بن قیس وبر کون معقل بن قیس وبر کون زیاد بن حفصه وبر کون قیس بن سعد بن عباده حضراتی قوماندانلق ایدر ایدیلر. کوبره ک وقتنه مالک اشتر قوماندانلق ایدر ایدی.

معاویہ طرفندن چیقان فرقه لره عبد الرحمن بن خالد بن الولید، ابوالاعور السلمي، حبیب بن مسلمة الفهری، ذوالکلاع الحمیری، عبید الله بن عمر

الفاروق، شرحبيل بن السمط، حمزة بن مالك قوماندانلىق ايدىر ايدىلەر. شورتە صورتلە ذوالحججە آيى نىڭ صوڭكۈنىيەنە قىر فرقه فرقه اولەرق مھاربه ايله دىلەر. مھاربه مھرم آيى توغوب ھجرتدن اوتوز يىنچى يىلە كرلىدى. مھرم آيى اشھەر قىر قىر مەردىن اولدىغى اېچون ھرايىكى طرفنىڭ اتفاقيه صفر آينە قىر مھاربه قويلدى. امير المؤمنىن على كرم الله وجھه بودفە دەخى ايلچىلەر كوندروب شام اھالىسىنى اطاعت قىلەر و غە پىك چوق چالشىدى. لىكن سوز آڭلاتمى مېكىن اولمادى. بو مھاربه دن معاويە بن ابى سفيان نىڭ اصل مقصدى حضرت عثمان رضى اللہ نىڭ قانىنى طلب قىلو اولمايوب باسكە خلافت و سلطنتنى قولينە كرتمك اېچون مھاربه ايتدىكى آڭلاشلور ايدى.

مھرم آيى تمام اولوب صفر آيى توغۇق قىر سىڭرە تىكرار مھاربه يە كرشدىلەر. مھاربه يە كرشمىكىن اول امير المؤمنىن على كرم الله وجھه اوزىنىڭ عسكىرىنە بلنىك آواز ايله «اى مسلمانلر قارشوڭزده اولانلر دە مسلماندەر. آنلر سىز لەر ھجوم ايدودن اول ھجوم ايتمەڭز، اوردىغۇز و قىتە اولدىرو نيتىلە اورماڭز، قاچوب كىدىن آدمى اولدىرمەڭز. چونكە آنلرنىڭ قانى سىز لەر حلال توڭلەر» ديو ندا ايلدى. آلتى كۈنە قىر يىقاريدە ذكر ايدىلىكى كى فرقه فرقه اولارق مھاربه ايله دىلەر.

يىنچى كۈنى امير المؤمنىن على كرم الله وجھه عراق عسكىرىنىڭ جەمىعسىنى ميدان مھاربه يە چىقاردىغىن معاويە دەخى شام عسكىرىنىڭ جەمىعسىنى بونلرە قارشو قويهرق ايرتە دن آخشامە قىر مھاربه ايله دىلەر.

سكزىنچى كۈنى امير المؤمنىن على كرم الله وجھه صباح نمازىنى اوقۇق قىر سىڭرە بتون عراق عسكىرىلە ميدان مھاربه يە چىقىسەرق عسكىرىنىڭ اوڭ طرفىنى عبد الله بن بىل حضرتلرىنە، سول طرفىنى عبد الله بن عباس حضرتلرىنە، عسكىردە اولان قارىلر فرقهسىنى عمار بن ياسر و قيس بن سعد و عبد الله بن يزيد حضرتلرىنە تاپشردى. امير المؤمنىن اوزى مەپنە منورە اھالىسىلە عسكىرنىڭ قىلپنە طوردى.

معاویہ دخی بتون شام عسکرینی میدان محاربه یه چیقاروب ایکی طرف
بربرینه هجوم ایبارك محاربه یه کرشدیلر.

حضرت علی کرم الله وجهه میدان محاربه ده اوڭ وصول طرفلره حرکت
ایدوب عسکرینی محاربه یه تشویق ایدر و آنلری جسارتلنرر ایدی .
معاویہ ایسه چادرند اولتوروب اطرافینی دمشق شهرینڭ آطلو عسکرى
احاطه ایدهرك آنی محافظه ایدرلر ایدی .

محاربه باشلانقدن صڭره عبد الله بن بدیل حضرتلری اوڭ طرفدن
هجومه باشلاب شام عسکرینی یاروب کیچهرک معاویه نڭ چادرینه قدر
واردی . ویاننده اولان اوچ یوز قدر قراء ایله برابر معاویه نڭ چادرینی
محافظه ایدن عسکره شدتله هجوم ایدوب آنلرنڭ صغارینی یاروب کیچهرک
ایکندی وقتند معاویه یه یقین کلدی . شول آراده شام عسکرى هرطرفدن
احاطه ایدهرك عبد الله بن بدیل حضرتلریله یاننده اولان قراء نڭ کوبره گینی
شهبه ایله دیلر . رضی الله عنهم .

بهادرلقیله مشهور اولان مالک اشتر حضرتلری همدان قبیله سینڭ
بهادرلریله شام عسکرینه حمله ایدوب معاویه نڭ چادرینه قدر واردی .
صڭره چادری محافظه ایدن بش صف عسکره تکرار حمله ایدهرك آنلرنڭ
دورت صفنی یاردی . چادره ایرشوگه فقط بر صف قالدیغندن معاویه
قاچمق قصدیله آطینه منمش ایدی . شول آراده یاننده حاضر اولان عمرو
بن العاص «یامعاویه بوکون صبر، ایرتهگه فخر» دیهرك معاویه نڭ قورقوسنی
کیدردی .

اصحاب کرامنڭ ایڭ یوقاری طبقه سینه منسوب اولان عمار بن یاسر
رضی الله عنه حضرتلری میدان محاربه یه چقوب «ای مسلمانلر بوفاسقلر ایله
محاربه دن بیوک جهاد یوقدر . الله تعالی نڭ رضاسنی ایسته ینلر بونلره قلیچ
صالسونلرکه حضرت عثمان نڭ قانی بهانه سیله آدماری آلدامغه چالشورلر»
دیهرك شامیلره حمله ایلدی . اول وقتند عمار حضرتلری یتمش یاشینه

ایرشمش بر پیر ایسه ده ایتدی کی حمله اری یکتلری حیرته قالدردی. حضرت علی کرم الله وجهه طرفنه نه قدر اصحاب کرام وار ایسه جمله سی عمار رضی الله عنه ننگ یاتینه کلوب طویلاندیلر. عمار بن یاسر حضرتلری بونلر ایله برلکله شام عسکرینه هجوم ایوب شهید اولنچه یه قدر محاربه دن دونمسی. رضی الله عنه. رسول الله صلی الله علیه وسلم عمار حضرتلرینه «یا عمار سنی باغیلر اولدیر» دیو بیور مشار ایدی. اوشبو حدیث شریفی آدملر آراسنه شایع اولدیغندن عمار رضی الله عنه شهید اولدقن صوگره حضرت علی کرم الله وجهه طرفنه اولانلر ننگ حلقده اولدقلری و معاویه طرفنه اولانلر ننگ باغی اولدقلری جمله یه معلوم اولدی. عمار بن یاسر حضرتلری شهید اولدقن صوگره عمرو بن العاص ننگ اوغلی عبد الله رسول اکرم ننگ «یا عمار سنی باغیلر اولدیر» دیدکنی معاویه حضورنه ذکر ایتدی. معاویه بو کافار شو «عمارنی بزم عسکر مزده اولانلر اولدیرسه لرده لکن اول بو محاربه یه علی ننگ امریله کلدکندن آننگ قتل اولنمقینه علی سبب اولمشدر» دیو جواب ویردی. معاویه بو جوابیله هیچ کمنی قناعتلندره آلماسه ده عسکرندن حضرت علی کرم الله وجهه طرفینه میل ایدوچی آدم اولمادی.

عمار رضی الله عنه ننگ شهادتین بر آز مقم معاویه طرفنه اولانلردن حضرت عمر الفاروق ننگ اوغلی عبد الله ایله ذوالکلاع الحمیری دخی اوشبو سکزنجی کونده قتل اولمشلر. ذوالکلاع الحمیری حضرتلری رسول اکرم ننگ: «عمارنی باغیلر قتل ایدر» دیدیکنی ایشندیکندن اوزی معاویه طرفنه اولسه ده عمار ننگ حضرت علی کرم الله وجهه طرفنه اولدیغنی کوروب حلق اول طرفنه اولسه کرب دیو حضرت علی طرفینه میل ایدر ایدی. لکن عمرو بن العاص: «حاضر عمار علی طرفنه ایسه ده صوگره بزم طرفمه چیقار» دیرک ذوالکلاع ننگ معاویه طرفنه قالماقینه سبب اولور ایدی. نه چاره که عمار رضی الله عنه ننگ شهادتین بر آز مقم مذکور ذوالکلاع معاویه طرفنه اولدیغنی حاله قتل اولندی. شوننگ ایچون عمرو

بن العاص معاويە يە ديمەش كە : «يامعاويە عمار قتل اولىدىن سوڭرە ذوالكلاع سلامت قالسە ايدى بتون شام اھاليسىنى باشلاب على طرفينە چىقار ايدى. بونارنڭ ھەر ايكىسنىڭ قتل اولىدىقى بىزىلەر شادلىقۇر .»

عمار بن ياسر رضى الله عنه شھيد اولدىن سوڭرە امير المؤمنىن على كرم الله وجهه (ربيعه) و (ھمدان) قبىلە لىر يە بىرلىك شام عسكىرىنە شىتە ھەملە ايدوب صفارىنى ياروب كىچەرك معاويەنڭ چادىرىنە قىر واردى . سوڭرە بلىن آواز ايلە «يا معاويە ايكىمىزنىڭ آرامىزى نە ايچون آدملىر بىر بىرىنى اولدىرىر . ميدان ھار بە يە چىقۇڭ بىر بىر مەزە مبارزە ايلەم» دىو ندا ايلدى . حضرت على كرم الله وجهه نڭ آوازىنى ايشىتىدىكىن سوڭرە معاويە نڭ توسلىرى اوزگاروب تاوشى چىقماستىن قالسەدە عمرو بن العاص «يا معاويە على انصاف قىلىكى ميدانە چىقماق كرك» دىدى . بوڭا قارشو معاويە دىيىكە : «على انصاف قىلسەدە سىن انصاف قىلماڭ . سنىڭ مقصودۇڭ منى اورطەدىن قالدروب خلافتنى قولسۇڭ كرتىمكىر . جىسارتۇڭ وار ايسە اوزۇڭ چىقۇڭ . شو وقتقەچە على ايلە مبارزە ايدىن آدملىردىن ھىچ بىرىسى سلامت قالىغى يوقۇر .»

آخىشام وقتى ايرشوب اطرافى قراڭغولۇق باصدى . ھار بە ھنوز باصلامادى . مالك اشتر عسكىرنىڭ اوك طرفىدە ، عبد الله بن عباس صول طرفىدە ، امير المؤمنىن على كرم الله وجهه قىلپىدە اولدىقلىرى حالە تاڭ تۇغانغە قىر ھار بە ايلە دىلر . تاڭ تۇغدىن سوڭرە اسلام ايچون و خليفە اسلام ايچون جانلىرىنى فدا ايدوگە ھەر وقت حاضر اولان آدملىردىن پىك چوق آدم مالك اشترنىڭ يانىنە كلوب تۇپلانەرق ھەملەسى بىرلىك تىكرار شام عسكىرىنە ھەملە ايدوب ھار بە يە كىرىدىلر .

شام عسكىرى قوتلىرى كىتىوب ھار بەدىن عاجز قالمىش ايسە لىردە امير المؤمنىن على كرم الله وجهه نڭ عسكىرى كىتىكچە قوتلىنىمكە ايدىلر . بوندىن سوڭرە شام عسكىرىنىڭ غلبە ايدوگە امىدلىرى قالمىش ايدى . معاويە نڭ باشىتە

کلن هر برر مشکل و آغر اشلری عمرو بن العاص بر حیلہ تابوب حل ایتدیکی کبی بومشکل و آغر ایشده بر حیلہ تابدی . شویله که : حضرت علی کرم الله وجهه طرفنده اولان عسکر ننگ تیز لکده غلبه ایدچکری آکلاشلقده عمرو بن العاص ننگ تعلیمیله معاویه عراق عسکرینی کتاب الله ننگ حکمینہ دعوت ایدوگه امر قیلدی . در حال معاویه ننگ عسکر ی مصحف شریفلری سونگولرینه باغلاب یوقاری کوته رەرك : «ای عراق اهالیسی نه ایچون بر برمر ننگ قاننی دوگیورز . آرامزده الله تعالی ننگ کتابی حاکم اولسون» دیهرك بلند آواز ایله ندا ایله دیلر . حضرت علی کرم الله وجهه ننگ عسکر نه اولان قراءدن بر جماعت معاویه ایله عمرو بن العاص ننگ حیله سینہ آلدانوب : «یا علی شام اهالیسی راست سویله یورلر . کتاب الله ننگ حکمینہ راضی اولوب محاربه بی ترک ایدلم» دیدیلر . اوشبو قراء جماعتی صکره دن خوارج منهبینه کومشلدرد . حضرت علی بونلره دیدیکه : «معاویه ایله عمرو بن العاص ننگ افعال وحرکاتنی من سزلردن آرتق بیلورم . آنلر یاش و قتلرندہ یاشلرننگ ایلک شیریری اولدقلری کبی بیودیکدن صکره بیوکلرننگ ایلک شیریری اولدیلر . آنلر حکم قرآن ایله عمل ایدنلردن دگلرلر . نهایت غلبه دن عاجز قالقلرنه بزنگ اورطه مزغه اختلاف دوشرمک ایچون مصحف شریفی کوته ردیلر.» حضرت علیننگ بوسوزلرینه قارشو خوارج طائفه سی «بزلره حکم قرانه اطاعت قیلماق واجبدر» دیدیلر . حضرت علی کرم الله وجهه «من شامیلر ایله نه ایچون محاربه ایله دم حکم قرانه مخالفت ایتدیکلری ایچون ایمسیمی» دیوخوارج طائفه سیننی اطاعتکده دعوت قیلسه ده بونلر عنادلرندہ دوام ایدوب : «یا علی الله تعالی ننگ کتابینه اجابت قیل یوق ایسه سنی معاویه گه طوتوب ویررمز یاخود عثمان بن عفان نی اولدیردکمز کبی سنیده اولدیررمز» دیدیلر . حضرت علی «ایچکزدن اطاعت ایدن محاربه ایتسون ، اطاعت ایتمیان ایسته دیککی اورنغه کیتسون» دیدیکه خوارج «مالک اشتره آدم کوندر بویره کلسون محاربه بی ترک ایتسون»

دیدیلر. حضرت علی بنونلره سوز آکلاتمف ممکن اولمادیغنی کوروب مالک اشترنی آلوب کلمک ایچون یزید بن هانی بی کوندردی. یزید اورایه واردقل مالک اشتر «مباربه بی قویوب کیتمک وقتی دگلدر. من الله تعالی دن فتح و ظفر امید ایتمرم» دیوجواب ویروب مباربه بی قوتلندر دی. خوارج طائفه سی بونی کوردیکه اولگیسن زیاده باغرمایه باشلادقلرندن حضرت علی کرم الله وجهه متحیر قالوب «البتہ کلسون» دیهرک یزید بن هانی بی تکرار مالک اشتره کوندردی. مالک اشتر «فتح و ظفری کورمدکجه مباربه دن دونمیه چکم» دیدیکه یزید بن هانی «یا اشتر اگر سن اورایه وارماز ایسه ک امیرالمؤمنین بی اولدی رلر» دیدی. مالک اشتر دخی (سبحان الله) دیهرک امیرالمؤمنین علی کرم الله وجهه ننگ یانینه واروب خوارج طائفه سیننه خطاباً «ای عراق اهالیسی شامیلر ننگ مصحف شریفی کوتره دیکلرینه آلدانماگز. آنلر الله تعالی ننگ کتابینه انقیاد ایدنلر دن دگلدر لر. آنلره غلبه ایتدی کمز بروقتک منی مباربه دن منع ایتمه گز» دیهرک نصیحت قیلسه ده خوارج دن هیچ کیمسه بی قناعتلنره آلمادی.

امیرالمؤمنین علی کرم الله وجهه بالضروره مباربه بی تعطیل ایله معاویه به آدم کوندروب مصحف شریفی نه ایچون کوتره دکلرینی سؤال ایتدی. معاویه «هر ایکی طرفدن برر آدم حکم (*) تعیین اولنوب بونلر کتاب الله ایله آرا مزده گی اختلاف و منازعه بی ازاله قیلسونلر ایچون مصحف شریفی کوتره دک» دیوجواب ویردی. بوننگ اوزرینه شام اهالیسی طرفندن عمرو بن العاص حکم تعیین اولندی. عراق اهالیسی طرفندن خوارج ابو موسی الاشعری بی کوستردیلر. حضرت علی کرم الله وجهه خوارج طائفه سیننه خطاباً «سزلر مگا اطاعت قیلما سنن مباربه بی ترک ایتدی گز. باری بو خصوصه منم سوزمی قبول ایتدی گز ابو موسی الاشعری بوایشه مناسب دگلدر. عبد الله بن عباس بی یاکه مالک اشترنی تعیین ایتلم» دیسه ده خوارج طائفه سی «بزلر ابو موسی

(*) حکم: حکم قیلنوجی دیکدر.

الاشعريين باشقىسىنى راضى ايمىزمز» ديو بو خصوصى دىخى حضرت على يە
مخالفت ايله دىكرلەنن بالضروره حضرت على كرم الله وجهه طرفدىن ابوموسى
الاشعري حكىم تعيين قىلندى . بوندىن سىكەرە ابو موسى الاشعري ايله عمرو
بن العاص امير المؤمنىن على كرم الله وجهه نىڭ يانينە كلوب بونلرنىڭ ھەر
ايكىسى رمضان شريفكە براورنىڭ جىتمەك اولوب عراق اھالىسىلە شام اھالىسى
آراسىدە گى منازىعە نى كتاب الله مۇجىبىنچە فصل ايدىچىكلىرىنە ، كتاب الله دە
بولنە ميان مادە لردە ھىدىت رسول الله ايله حكىم ايدىچىكلىرىنە دائىر سىند يازىلى .
بوگۇنا ھەر ايكى طرف راضى اولدى .

سىندە . حضرت على كرم الله وجهه نى (امير المؤمنىن) عنوانى ايله
يازدىلرنىڭ عمرو بن العاص «سىزلىرنىڭ اميركۇز ايسە دە بىزنىڭ اميرمىز ايسە بىر .
على بن ابى طالب ديو يازكۇز» دىدى . بوگۇنا قارشو امير المؤمنىن على كرم الله
وجهه دىدىكە : «من ھىدىبىھە مصلحە سىندە رسول الله صلى الله عليه وسلم ايله
مشركىن قىرىش آراسىدە گى مصلحە نامە دە (مھىدى رسول الله) ديو يازمىش ايدىم .
مشركلر (بىز سىنىڭ پىغمبەرلىكىڭكە اينانمايمىز محمد بن عبد الله ديو يازدىڭ)
دىدىكلىرىدە من (رسول الله) تەبىرىنى مھو ايدىم دىمىش ايدىم . رسول
اكرم مبارك قوليله (رسول الله) تەبىرىنى مھو ايدىم مېڭا : يا على بو ھال سىنىڭ
باشقىدە كەچكىدە دىمىش ايدى . » حضرت على كرم الله وجهه بوسوزلرنى
سويلە دىكىن سىكەرە (امير المؤمنىن) عنوانىنى مھو ايدىمىڭ اورتىنە (على
بن ابى طالب) ديو يازدى . كتابىمىڭ بىرىنچى قىسمىدە ھىدىبىھە مصلحە سى
مىھىتىدە دىخى بونى ذكر ايتمىش ايدىم . بىعىنە رسول اكرم دىدىكىنچە واقع
اولدى . يەنە دە عمار بن ياسر راضى الله عنە يە «يا عمار سىنى باغىلر
اولدىرر » ديو بىيور دىقلىرىنى ، عمار راضى الله عنە بى صفىن مھاربە سىندە
باغىلر شەھىد ايتدىكىنى يقىنە ذكر ايتمىش ايدىم . بو ايكى واقعە رسول
اكرمنىڭ مەجىزە سىندىن مەھود ددر .

بونن صکره امیر المؤمنین علی کرم الله وجهه عراق عسکر یله صفین دن حرکت ایده رک کوفه یه قایتدی . خوارجن اون ایکی ملک آدم عسکر دن آیریلوب باشقه یولن قایتدی لر . وکوفه یه کرمیوب (حروراء) اسملی اورنغه کلوب نزول ایله دیلر . بونلردن : « نه ایچون امیر المؤمنین گه عاصی اولوب جماعت مسلمین دن آیریلمگن ديو صور دقلرنده خوارج طائفه سی : « شام عسکر یله عراق عسکر ی آرارلرنده اولان منازعه نی قطع قیلیم ایچون ابو موسی الاشعری ایله عمرو بن العاص نی حاکم ایله دیلر . الله تعالی نك حکمینی قویوب آدملرنك حکمینه راضی اولارق دین اسلامن چیقدی لر . بزلر شونك ایچون جماعتن آیریلمق » ديو جواب ویردی لر . خوارجنك بو جوابینه قارشو : « بو ایشی امیر المؤمنین گه اوزنك کوچله ب قبول قیلر مادیکنمی » دیدیکلرنده خوارج طائفه سی : « راست بو ایشی بزلر سبب اولدق . لکن صکره دن توبه ایدوب ایمانمزی تجدید قیلدق » ديو جواب ویردی لر .

خوارج طائفه سینك عقله و شریعتیه صغیمان سوزلرینه قارشو امیر المؤمنین علی کرم الله وجهه یه تابع اولانلردن زیاد بن نصر حضرتلری : « والله بز کتاب الله و سنت رسول الله موجمنچه امیر المؤمنین گه بیعت ایله دک . سز آثا مخالفت ایدوب ضالته دوشدیگنر » دیدی .

خوارج طائفه سی حرورایه نزول ایله دیکلرنده ایچلرنن برینی امیر نصب ایده رک امیر المؤمنین علی کرم الله وجهه یه خروج ایدوگه ، غالب اولدقن صکره امر خلافت مسلمانلرنك مشورتینه طاشلانوغه اتفاق قیلدی لر . بونلر امیر المؤمنین گه خروج ایتدی کلر ایچون (خوارج) تسمیه اولدی لر . امیر المؤمنین علی کرم الله وجهه بونلرنك حروراده مجتمع اولدقلرینی ایشدوب اورایه کلرک یزید بن قیس نك چادرنه ایکی رکعت نماز اوقدی . صکره خوارجنك یانلرینه واروب : « نه ایچون بزم اوزرمه خروج ایله دیگنر » دیووردی . خوارج طائفه سی : « صفینک ایکی آدمی حکم تعیین ایتدی کنگنر

ایچون» دیو جواب ویردیلر. بوگنا قارشو حضرت علی کرم الله وجهه دینیکه: «حکم تعیین ایدونی سز لر میثا کوچلهب قبول قیلدر دیکز. بونگله برابر من حکم قرآنه موافق حرکت ایتمک شرطیله قبول قیلدم. بوایکی آدم حکم قرآنه موافق حرکت ایتسه لر قبول، یوق ایسه رد ایدرمز.» حضرت علی ننگ بوسوز لرینه قارشو خوارج طائفهسی: «آدم لر ننگ حکمنه عدالت اولورمی» دیکلرند. حضرت علی: «بز آدم لر ننگ رأیله حکم قیلما یمز بلکه قرآن ایله حکم قیلهمز» دیو جواب ویردی. خوارج طائفهسی: «قرآن ایله حکم ایدیلسه بوایکی آدم نه ایچون تعیین اولندی» دیو صور دقلرند. حضرت علی: «ایکی دغه آراسنده یازلمش قرآن هیچ کیم ایله تکلم ایتمز. بلکه قرآن ایله آدم لر تکلم ایدر» دیو جواب ویردی. خوارج طائفهسی: «نه ایچون بوایکی حکم ننگ اجتماع لرینی رمضان آیینه قدر اوزاتدیکز» دیو صور دقلرند. حضرت علی: «بلکه اول وقته قدر مخالف لر انصاف ایدر لرده مسلمانار آراسنده اولان اختلاف و نزاع زائل اولور امیدیه اوزاتلدی» دیو جواب ویردی. بوندن صکره خوارج طائفهسی: «یا علی راست سویله یورسن» دیه رک جمله سی کوفیه کردیلر.

حکم لر ننگ اجتماعی .

حکمیننگ اجتماعی زمانی کلدیکه امیر المؤمنین علی کرم الله وجهه دورت یوز آدم ایله ابو موسی الاشعری نی، معاویه دخی دورت یوز آدم ایله عمرو بن العاص نی کوندردی. بونلر (دومة الجندل) ده بربر لرینه یولقدیلر. عبدالله بن عباس رضی الله عنه ایله شریح بن هانی دخی ابو موسی الاشعری ایله برلکه ایدیلر. عبدالله بن عمر الفاروق، عبدالله بن زبیر، عبدالرحمن بن ابی بکر الصدیق رضی الله عنهم حضراتی و بونلره باشقه برچوق آدم بو جمعینده حاضر ایدیلر.

ایشه باشلامازدن اوّل عمرو بن العاص ابو موسی الاشعری دن معاویه نی.

خلافتہ انتخاب ایدونی طلب ایله دی. ابو موسی قبول قیلما دی. صکره عمرو بن العاص اوزینک اوغلی عبد الله نی انتخاب ایدونی طلب قیلدی. ابو موسی بونی دخی قبول قیلما یوب: «خلافتہ عبد الله بن عمر الفاروق مناسبدر» دیدی. بوگا عمرو بن العاص راضی اولما دی. آرالرندہ بر آز مباحثہ کیچدیکن صکره ابو موسی الاشعری: «یا عمرو بن العاص اقوام عرب بر برینه قلیچ اوردقسن صکره بوایشی بزه طابشردیلر. بزیاکیدن قتنه ننگ او یانمقینه سبب اولمیهلم» دیدیکه عمرو بن العاص: «یا ابا موسی بو ایشده سننگ رأیلت ندر» دیدی. ابو موسی الاشعری: «بنم رأیم علی نی ده معاویہ نی ده خلع ایدهرک خلافت انتخایینی مسلمانارنگ مشورتینه طاشلامقدر» دیدیکه عمرو بن العاص: «قبول قیللم» دیدی. لکن عمرو بن العاص ننگ اصل مقصدی ابو موسی نی آلداب معاویہ نی خلیفه قیلمتی ایدی.

بونکن صکره ابو موسی الاشعری منبره چیقوب: «من علی نی ده معاویہ نی ده خلع ایله دم. جماعت مسالمین خلافتہ کیمنی انتخاب ایدر لر ایسه آگا بیعت ایلسونلر» دیهرک منبردن ایندی.

بوننگ آرقه سنندن عمرو بن العاص دخی منبره چقوب: «ابو موسی ننگ صاحبی علی نی خلع ایتدیکنی ایشتدیگز. منده علی نی خلع ایدوب آننگ یرینه معاویہ نی خلیفه ایلم» دیدی. ابو موسی الاشعری ننگ حجالتنن یوزی قزاروب کوفه یه قایتما سدن مکة مکرمه یه کیتدی. شاهدلر حضورنگ قرآن ایله حکم ایدونی اوستینه آلان عمرو بن العاص ننگ بویله حکم قرآنی قویوب حیلہ طریقینه سلوک ایله دیکینه اوراده حاضر اولان مسلمانلر حیرتده قالدیلر.

بونکن صکره عمرو بن العاص یولد اشلریله برلکک شاهه قایتوب معاویہ یه خلافتله سلام ویردی. یعنی (السلام علیک یا خلیفه رسول الله) دیدی.

عبد الله بن عباس حضرتلری دخی یاننده اولان عراق اهاالیسیله کوفه یه قایتوب عمرو بن العاص ننگ ابو موسی الاشعری نی حیلہ توزاغینه توشردیکنی خلیفه رسول الله علی کرم الله وجهه یه سویله دی.

خوارج حاربهسی .

امیر المؤمنین علی کرم الله وجهه حکم ایچون ابو موسی الاشعری ی کوندر دیککی وقتنه خوارجدن حرقوص بن زهیر ایله زرعه بن برج الطائی حضرت علی ننگ یانینه کلوب (لاحکم الاله) دیدیلر . معناسی : (حکم الله تعالی یه خاص اولوب آدمنگ حکمی جائز ایمس) دیمکدر . حضرت علی کرم الله وجهه دخی (لاحکم الاله) دیهرک بونلرننگ بو سوزینی تصدیق قیلدی . صوگره بونلر «یاعلی حکم تعییننی قبول ایوب گناه ایش قیلدک بو ایشدن توبه ایوب بزمله برابر شام ولایتینه چیغک . دشمانمنز ایله حاربه ایلم» دیدیلر . حضرت علی کرم الله وجهه بونلره دیدیکه : «گناه ایش قیلدام . سزه صفینه شامیلرننگ حیله سینه آلدنماگز دیمش ایدم . لکن سز مکا اطاعت قیلما دیکنز . حاضر شامیلر ایله بزم آرامزده سند یازیلوب معاهده قرارلاشدی . الله تعالی قرآنده بر قوم ایله عهد قیلشساگز عهدیکزه وفا ایدیکنز دیمشدر .»

بوندن صوگره حرقوص ایله زرعه حضرت علی ننگ آلدندن کیده رک کوفه دهگی خوارج طائفه سیننی حضرت علی یه مخالفت ای دوگه دعوت قیلما یه باشلا دیلر .

بر کون امیر المؤمنین علی کرم الله وجهه مسجد شریفه خطبه او قورکن خوارج مسجد ننگ هر طرفندن (لاحکم الاله) دیو باغرشدیلر . حضرت علی (الله اکبر کلمه حق ارید بها باطل) دیدی . معناسی : (بو سوز حق سوزدر لکن موندن باطل ایش اراده قیلنور) دیمکدر .

بوندن صوگره خوارج طائفه سی عبد الله بن وهب الراسبی ننگ خانه سیننه طویلاندیلر . و منکور عبد الله غه بیعت ایده رک آنی اوزلرینه امیر قیلدیلر . کوفه دن کیوب (نهر وان) اسملی اورنغه واروب طویلانه رق بصره خوارجینی دخی اورایه دعوت ای دوگه قرار ویردیلر .

آرقه مزدن علی عسکر کوندرر دیو قورقدقلرنندن کوفه دن

جمیعسی بر لکدہ چیقما یوب ایکیشر اوچر حرکت ایلرک نہروانہ واروب نزول ایلہ دیلر. سوکڑہ بصرہ خوارجی دخی بونلرنک یانلرینہ کلرک مجموعی دورت مکئ نفرہ ایرشدیلر .

حکمہیندن عمرو بن العاص نکئ حیلہ سیننی و کتاب اللہ ایلہ حکم ایتمد کلریننی عبد اللہ بن عباس رضی اللہ عنہ کوفہ یہ قایتوب سویلہ دکسن سوکڑہ امیر المؤمنین علی کرم اللہ وجہہ تکرار شام اہالیسیلہ محاربه قیلیمق ایچون عسکر جمع ایلوگہ شروع قیلدی . نہروانده گی خوارج طائفہ سینہ مکتوب کوندروب آنلری دخی شام غزاسینہ دعوت قیلدی. لکن اول جاہل لر: «یا علی اگر توبہ ایلوب ایمانکننی تجدیق قیلساک شول وقتہ سنک ایلہ سویلشورمز» دیو مکتوب کوندرمشلر. حضرت علی کرم اللہ وجہہ بصرہ امیری عبد اللہ بن عباس حضرتلرینہ دخی مکتوب کوندروب عسکر جمع ایلوگہ امر قیلدی . امیر المؤمنین حضرتلری کوفہ دن آلتمش بش مکئ عسکر جمع ایلہ دی. بصرہ دن دخی اوچ مکئ ایکی یوز نفر عسکر کلدی . امیر المؤمنین اوشبو عسکر ایلہ شام ولایتینہ کیلوب معاویہ بی جبرا اطاعت قیلدرمق قصدندہ ایدی. شول اثنادہ نہروانده مجتمع اولان خوارج طائفہ سینک عبد اللہ بن خباب حضرتلریلہ زوجه سیننی و (طی) قبیلہ سندن اوچ خاتوننی اولدیرد کلری ایشدیلکدہ امیر المؤمنین حضرتلری شام سفریننی سوکڑہ یہ قالدروب ابتدا خوارجنی اطاعت قیلدرمق قصدیلہ عسکریننی آلوب نہروانہ واردی. واورایہ نزول ایسن خوارج طائفہ سینک یانلرینہ واروب آنلری اطاعتکہ دعوت قیلدی. ابو ایوب الانصاری رضی اللہ عنہ یہ بر بایراق و یروب «هرکیم شو بایراقنک آستینہ کلور ایسه یا کہ کوفہ و بصرہ یہ قاراب کیدر ایسه اول آدم امیندر» دیوند ایلدردی. بونک اوزرینہ خوارجدن ایکی مکئ ایکی یوزی جمعیتلرندن آیریلوب بعضلری حضرت علی نکئ عسکرینہ قوشلدیلر و بعضلری کوفہ و بصرہ یہ قاراب حرکت ایلہ دیلر. قالان بر مکئ سکن یوزی عنادلرندہ دوام ایلدہ رک حضرت علی نکئ عسکرینہ حملہ ایلوب محاربه یہ کرشدیلر. بو محاربه ده

خوارجن ہیچ بری قور تلمایوب جملہ سی قلیچدن کیچرلدی. حضرت علی ننگ عسکرندن یالغزیدی آدم شہید اولدی. بوندن صکرہ امیر المؤمنین علی کرم اللہ وجہہ عسکرینہ شو یر دن توغری شام ولایتینہ حرکت ایله چکینی بیلدردی. عسکرندن برچوق آدم کوفہ یه قایتماقنی آرزو قیلدقلرندن: «یا امیر المؤمنین خوارج ایله ہماربہدہ قلیچلرمز وسونگولرمز اشدن قالدی. او قلمزده آزایدی. ابتدا کوفہ یه قایتوب ہماربہدہ ضرور شیلری حاضر قیلہلم» دیدیلر. حضرت علی دخی ناچار کوفہ یه قایتدی. عسکر خانہ لرینہ تارقالوب کیتدیلر. شہرننگ طیشاروسنک اولان عسکر میدانیینہ چیقما دیلر. امیر المؤمنین بونلری شام ہماربہ سینہ بر نیچہ مرتبہ دعوت قیلسمسدہ ایچلرندن بیک آز آدم قبول ایتدی. باشقہ لری طاوشلرینی چیقارماسدن قالدیلر. شوننگ ایچون امیر المؤمنین حضرتلرینہ شام ہماربہ سینہ کیتمک میسر اولمادی، معاویہ بن ابی سفیان راحت راحت شام امارتنک قالدی. بوننگ ایله قناعت قیلما یوب حکمیننگ اجتماعندن صکرہ خلافت دعواسینہدہ کرشدی.

مشہور آدملرننگ وفاتی .

ہجرتدن اوتوز آلتنچی یلکہ کبار اصحاب کرامدن حنیفہ بن الیمان رضی اللہ عنہ وفات اولدی. اوغللری صفوان وسعیب (صفین) ہماربہ سنہ حضرت علی طرفنک شہید اولدیلر. بونلرہ: «علی طرفنک اولنگز» دیو آتالری حنیفہ بن الیمان حضرتلری وصیت قیلمش ایدی. ینہ بویلک اصحاب کرامدن سلمان الفارسی ایله قدامہ بن مظعون البدری رضی اللہ عنہما وفات اولمشلردر. ہجرتدن اوتوز ینچی یلکہ اصحاب کرامدن خباب بن الارث البدری ایله سهل بن حنیف الانصاری البدری رضی اللہ عنہما وفات اولمشلردر. ینہ بو یلک اصحاب کرامدن ابو عمرہ الانصاری البدری، ابو فصالہ الانصاری البدری، ابو الہیثم بن التیہان البدری رضی اللہ عنہم حضراتی صفینک حضرت علی کرم اللہ وجہہ طرفنک شہید اولمشلردر.

جمل ہمارہ سنہ حضرت عائشہ طرفندہ اولان و آکا عسکر اسملی پر دودہ ہدیہ ایمن یعلی بن منیہ اوشبو اوتوز یدچی یلہ صفین ہمارہ سنہ حضرت علی طرفندہ شہید اولمشدر .
 کبار تابعیندن اویس القرنی حضرتلری . دخی صفین ہمارہ سنہ حضرت علی کرم اللہ وجہہ طرفندہ شہید اولمشدر .

ہجرتدن (۳۸) نجی یلنک وقائعی .

معاویہ ننگ مصری فتح ایلیکی .

شام امیری معاویہ بن ابی سفیان شام ولایتیلہ قناعتلہ نبویب امیر المؤمنین علی کرم اللہ وجہہ ننگ تحت حکومتندہ اولان یرلرہدہ قول صوزماہ باشلادی . ابتدا مصر مملکتینہ عسکر کوندردی .

شویلہ کہ : مصر اہالیسندن معاویہ بن حدیج السکونی اوزینہ تابع اولان بر چوق آدم ایلہ قیام ایدوب حضرت عثمان رضی اللہ عنہ ننگ قانیننی طلب ایدوگہ شروع قیلدی . ومصر امیری محمد بن ابی بکر الصدیق حضرتلرینہ مملکتنی اداره قیلماق آغراشدی .

امیر المؤمنین علی کرم اللہ وجہہ بونی ایشندیکن صکرہ مصر مملکتینہ مالک اشترنی امیر نصب ایلدی . مالک اشتر دخی سفر اسبابیننی حاضر ایدوب مصر مملکتینہ کیتدی . مالک اشتر بحر احمر بویندہ اولان (قازم) شہرینہ واردقہ شہرننگ رئیس آکا زهرلی بال شربتئی ایچردی . زہرننگ تأثیرندن مالک اشتر شو یردہ وفات اولدی . رحمة اللہ علیہ . قازم صاحبینہ : «بر علاجیننی تابوب مالک اشترنی ہلاک ایدنک» دیو معاویہ بن ابی سفیان ایلچی کوندرمش ایدی . چونکہ مالک اشتر مصر مملکتینہ واروب امارتنی قولینہ آلدقندن صکرہ آننگ قولندن مصرنی آلمق مشکل ایدیکنی معاویہ یچشی بیلور ایدی . امیر المؤمنین علی کرم اللہ وجہہ مالک اشتر ننگ وفاتینہ بیک زیادہ مجزون اولدی .

مالك اشتر وفات اولدقن صكره هجرتدن اوشبو اوتوز سيكزنجي يلده شام اميري معاويه بن ابى سفيان عمرو بن العاص نى آلتى ملك عسكرايله مصر ملكتينه كوندردى . عمرو بن العاص مصره واردقا يوقاريه ذكر ايتديكم معاويه بن حديج دخى اوزينه تابع اولان بر چوق آدم ايله كلوب عمرو بن العاص ننگ عسكرينه قوشولدى . بونلر ايله عمرو ننگ عسكرى چوغالدى .

مصر اميري محمد بن ابى بكر الصديق حضرتلرى دورت ملك عسكرايله قارشو كلوب عمرو ننگ عسكرايله محاربه يه كرشسه ده عسكرى مغلوب اولوب اوزى اسير دوشدى . عمرو بن العاص مصرى ضبط ايدوب مرادينه ايرشدى . يوقاريه ذكر ايتديكم معاويه بن حديج اسير دوشمش محمد بن ابى بكر الصديق حضرتلرينى قتل ايدوب جسد شريفنى اوتقه ياندردى . رضى الله عنه .

امير المؤمنین علی کرم الله وجهه عمرو بن العاص ننگ مصره کيتديکنى ايشتديکده گعب بن مالك الارحبي نى ايکى ملك عسكرايله محمد بن ابى بكر الصديق ننگ ياردمينه كوندرمش ايدى . بر نيچه کون اوتديکن صكره محمد بن ابى بكر الصديق ننگ شهيد اولديغى و عمرو بن العاص ننگ مصرنى فتح ايله ديکى ايشديلمکه گعب بن مالك نى ياننده غنى عسكرايله يولدن كيرو قايتاردى . امير المؤمنین علی کرم الله وجهه محمد بن ابى بكر الصديق ننگ قتل اولنديغنه فوق الحد محزون اولدى .

حضرت عائشه رضی الله عنها قرداشى محمد بن ابى بكر الصديق ننگ قتل اولنديغنى ايشتديکن صكره معاويه ايله عمرو بن العاص گه بددعا ايله دى .

هر تورلى خبرلر .

هجرتدن اوشبو اوتوز سيكزنجي يلده هر طرفدن خوارچ طائفه سى خروج ايدوب شهر و قريه لر نى يغما و غارت قيليمه باشلاديلر . امير المؤمنین

علی کرم الله وجهه بونلره فرقه فرقه عسکر کوندر ووب جمعیتلرینی تارقاتدی .
 ینه بویله شام امیری معاویه بن ابی سفیان بصره اهلایسینی حضرت
 علی یه مخالفت ایدوگه و حضرت عثمان نثک قاننی طلب قیلمتغه دعوت قیلمق
 ایچون عبدالله بن الحضرمی نی کوندردی . عبدالله بصره یه واروب اهلای بی
 حضرت علی کرم الله وجهه یه مخالفت ایدوگه دعوت قیلمیه باشلادی . وبصره
 اهلایسندن برآز آدم آثا تابع اولدیلر . بو خبر امیر المؤمنین حضرتلرینه
 ایرشدیکه : «عبدالله ابن الحضرمی یه تابع اولان آدملری اطاعتنه دعوت
 ایدیکز . مخالفتلرنه دوام ایلسه لر آنلر ایله محاربه ایدیکز» دیو امر
 ایدوب بصره یه ایلچی کوندردی . بصره اهلایسی امیر المؤمنین نثک امری
 بوینچه عبدالله ابن الحضرمی یه تابع اولان آدملری اطاعتنه دعوت قیلسه لرده
 آنلر عنادلرنه دوام ایدرک محاربه یه کرشدیلر .

برآز محاربه ایتدیکن صوگره بوزیلوب قاچهرق بر ایسکی سزایه
 کروب قیاندیلر . بصره اهلایسی اوشبو سراپی اوتقه یاندر دقلرنن عبدالله
 ابن الحضرمی ایله آثا تابع اولان یتمش آدم یانوب کل اولدیلر . بصره امیری
 عبدالله بن عباس رضی الله عنهما ابن الحضرمی واقعه سننه بصره ده اولمایوب
 امیر المؤمنین حضرتلرینه یولقمی ایچون کوفه یه کتمش ایدی . واوزی
 اورنینه بصره یه زیاد بن سمیه یی امیر ایلمش ایدی .
 بویله مکه مکرمه امیری قثم بن عباس رضی الله عنهما حج وقتنده
 حاجیلره امیر اولوب حج قیلر مشدر .

ینه بویله صهیب بن سنان رضی الله عنه یتمش یاشنک اولدیغی حالده
 وفات اولوب (بقیع) ده دفن اولنمشدر .

هجرتدن (۳۹) نچی یلنک وقائعی

هجرتدن اوشبو اوتوز طوقز نچی یلک شام امیری معاویه بن ابی سفیان
 نعمان بن بشیر نی بر ملک عسکر ایله (عین التمر) گه کوندردی . اول وقتنده

امیر المؤمنین علی کرم الله وجهه طرفندن تعیین ایدلمش مالک بن کعب بر فرقه عسکر ایله عین التمرنی محافظه ایلرایدی. نعمان بن بشیر شام عسکر یله اورایه واردقن صکره مذکور مالک بن کعب قارشوچیقوب آخشامه قدر آنلر ایله محاربه ایلدی. آخشام وقتی ایرشدیکن صکره شام عسکر ی بوزیلوب قاچدیلر.

ینه بویله معاویه نك امریله سفیان بن عوف آلتی ملك عسکر ایله کیندرک (انبار) طرفلرینی یغما وغارت ایلدی. صکره دونوب شام ولایتینه کیندی. امیر المؤمنین علی کرم الله وجهه نك کوفه دن کونردیکی عسکر ی آنلره ایریشه آلمادی.

ینه بویله معاویه بن ابی سفیان عبدالله بن مسعدة الفزاری نی بر ملك یدی یوز نفر عسکر ایله مکه ومدینه طرفلرینه کونردی. امیر المؤمنین علی کرم الله وجهه بونلره قارشو ایکی ملك عسکر ایله مسیب بن نجبة الفزاری نی کونردی. مسیب حضرتلری (تیماء) بلاسی یاننده شام عسکرینه ایرشوب آنلر ایله محاربه یه کرشدی. و آرالرنه بیک شدتلی بر محاربه وقوعه کلدی. نهایت شام عسکر ی بوزیلوب قاچدیلر.

ینه بویله معاویه بن ابی سفیان ضحاک بن قیس نی اوج ملك عسکر ایله (واقصه) یه کونردی. امیر المؤمنین بونی ایشندیکن صکره دورت ملك عسکر ایله حجر بن عدی حضرتلرینی کونردی. حجر بن عدی حضرتلری (تمر) یاننده شام عسکرینه ایرشوب آنلر ایله محاربه یه کرشدی. آخشام اولدقن صکره ایکی عسکر بربرندن آیرلکیلر. کیچه سی ضحاک بن قیس یاننده اولان عسکر یله شام ولایتینه قاراب قاچدی. بوندن صکره حجر بن عدی حضرتلری عسکرینی آلوب کوفه یه قایتدی.

ینه بویله معاویه حاجیلره امیر اولوب حج قیلرمتی ایچون یزید بن شجرة الرهاوی نی اوج ملك آطلو عسکر ایله مکه مکرمه یه کونردی. یزید بن شجرة مکه یه واردقده مکه امیری قثم بن عباس رضی الله عنهما ایله آرالرنه

اختلاف واقع اولدیغندن شیبه بن عثمان حضرتلری حاجیلره امیر اولوب حج قیلر مشدر . قثم بن عباس ایله یزید بن شجره دخی بونک امارتینه راضی اولمشدر . ابن الحضرمی واقعه سنندن صوگره (فارس) و (کرمان) اهاالیسی عصیان ایلوب خراجلرینی ویرمیلر . و امیر المؤمنین علی کرم الله وجهه طرفندن تعیین اولنمش مأمورلری شهرلرندن چیقاردیلر . امیر المؤمنین حضرتلری اوشبو اوتوز طوقزنجی یلکه فارس و کرمان ولایتلرینه زیاده بن سمیه بی امیر نصب ایلی . زیاده دخی برچوق عسکر ایله بصره دن حرکت ایدرک فارس و کرمان طرفلرینه واردی . و اورالرده اولان فساد و اختلافنی ازاله ایلوب اسایش عمومی اعاده ایله دی .

ینه بویله معاویه بن ابی سفیان عبدالرحمن بن قباثنی برفرقه عسکر ایله (الجزیره) ولایتینه کوندردی . عبدالرحمن برابرنده اولان شام عسکر ایله الجزیره واردقه (هیت) عاملی کمیل بن زیاده حضرتلری آلتی یوز نفر آطو عسکر ایله قارشو چیقوب برحمله ده شام عسکرینی پریشان و تارمار ایله دی . و بو غلبه و ظفرنی امیر المؤمنین علی کرم الله وجهه یه یازدی . شول آرا ده (نصیبین) شهرینک امیری شیب بن عامر حضرتلری دخی بر فرقه عسکر ایله اورایه کلهرک قاچوب کین شام عسکرینک آرقه لرندن کیتدی . و شام ولایتنده گی شهر و قریه لری یغما و غارت ایدرک (بعلبک) شهرینه قدر واردی . صوگره دنوب نصیبین شهرینه قایتدی . و بو واقعه نی امیر المؤمنین حضرتلرینه یازدی .

(دومة الجندل) اهاالیسی حضرت علی یه ده و معاویه یه ده بیعت ایلمه مشدر ایلی . هجرتن اوشبو اوتوز طوقزنجی یلکه معاویه اوراده ساکن اولان اهاالی اوزینه اطاعت قیلرمتی ایچون بر مقدار عسکر ایله مسلم بن عقبه المرینی کوندردی . مسلم دومة الجندل گه واروب اهاالیسنی معاویه یه بیعت ایوگه دعوت قیلسه ده آنلر قبول قیلما دیلر . بوخبر حضرت علی کرم الله

وجہ یہ ایرشدکن صگرہ اورایہ برمقدار عسکر ایلہ مالک بن کعب الہمدانی بی
 کوندردی . مالک حضرتلری آکسزدن دومة الجندل گہ کلوب اورادہ بولنان
 شام عسکریلہ محاربه یہ کرشدی . ایکی عسکر اول کون آخسامہ قدر محاربه
 ایلہ ذیلر . ایکنچی کونی شام عسکری بوزیلوب قاجدیلر . مالک بن کعب
 حضرتلری برنچہ کون دومة الجندلہ قالب اہالیسنی حضرت علی یہ بیعت
 ایدوگہ دعوت قیلسدہ آنلر «مسلمانلرنک جمععی بر خلیفہ نلک تحت حکومتینہ
 مجتمع اولمادقچہ بزلر ہیچ کیمہ بیعت ایتمیہ چکمن» دیہ رک مالکنک دعوتینی
 قبول قیلما دیلر . بوندن صگرہ مالک بن کعب حضرتلری عسکرینی آلوب
 کوفہ یہ قایتدی .

امیر المؤمنین علی کرم الله وجهہ اوشبو اوتوز طوقزنجی یلہ حرث
 بن مرة العبدی حضرتلرینی بر مقدار عسکر ایلہ (سند) مملکتینہ کوندردی .
 حرث حضرتلری ہجرت نبویہ دن قرق ایکنچی یلہ قدر سند اہالیسیلہ غزا
 ایلمش صگرہ (ارض قیقان) دہ شہید اولمشدر . رحمة الله علیہ .
 اوشبو اوتوز طوقزنجی یلہ ابومسعود الانصاری رضی اللہ عنہ وفات اولمشدر .

ہجرتدن (۴۰) نچی یلنک وقائعی .

معاویہ نلک حجاز ویمن طرف لرینہ عسکر کوندردیکی .

ہجرتدن اوشبو قرقنچی یلہ شام امیری معاویہ بن ابی سفیان بسر بن
 ابی اوطاہنی اوچ مک عسکر ایلہ (حجاز) و (یمن) طرفلرینہ کوندردی .
 مدینہ منورہ امیری ابویوب الانصاری رضی اللہ عنہ بسر نلک حرکتینی ایشدکہ
 مدینہ دن کوفہ یہ حضرت علی کرم الله وجهہ یانینہ کیتدی . بسر بن اوطاہ
 ابتدا حجاز ولایتینہ کلوب مکہ و مدینہ اہالیسنن بعضیلرینی معاویہ یہ
 کوچلہب بیعت ایتدردی . صگرہ یمن ولایتینہ قاراب حرکت قیلدی . یمن
 والیسی عبیدالله بن عباس رضی اللہ عنہما بسر نلک حرکتینی ایشدکہ یمنن

چقوب کوفه‌یه گلدی. بسر یمن ولایتینه وارد قده عبیدالله بن عباس
حضرتلرینک ایکی صبی بالاسینی اولدیردی.

بو خبر امیرالمؤمنین علی کرم‌الله وجهه‌یه ایرشدکجه جاریه بن قدامه
ایله وهب بن مسعودنی دورت مکة عسکر ایله کوندردی. جاریه حضرتلری
(نجران) ولایتینه ایرشدکجه بسر بن ابی ارطاة یمندن شام ولایتینه قاراب
قاچدی. جاریه بن قدامه حضرتلری نجراندن مکة مکرمه‌یه صکره مدینه منوره‌یه
کلوب اسایشی اعاده ایله‌دی. ودونوب کوفه‌یه قایتدی.

عبیدالله بن عباس رضی‌الله عنهما ننگ ایکی نفر صبی بالاسی بسر بن
ابی ارطاة طرفندن قتل اولندیغی ایشدکجه امیرالمؤمنین علی کرم‌الله وجهه
فوق العاده محزون اوله‌رق (اللهم اسلمه دینه وعقله) دیه‌رک بسر بن ابی
ارطاة‌که بد دعا ایله‌دی. بسر بالاخره عقلندن آیریلوب مجنون اولدی.
وشول حالده وفات اولدی.

بو واقعه‌دن صکره امیرالمؤمنین علی کرم‌الله وجهه ایله معاویه آراسنده
هیچ بریسی دیگرینک قول آستنده اولان یرلره عسکر کوندروب یغما
وغارت ایتدیرمسکه مصالحه منعقد اولمشدر.

امیرالمؤمنین علی کرم‌الله وجهه‌نک شهادتی .

هجرت نبویه‌دن اوشبو قرقنچی یلده رمضان شریفنک اون یدنچی کونده
امیرالمؤمنین علی کرم‌الله وجهه حضرتلری شهید اولوب روح شریفلری
اعلای علیینه اولاشدی.

بوننگ تفصیلی اولدرکه: خوارجندن عبدالرحمن بن ملجم المرادی وبرک
بن عبدالله التمیمی وعمرو بن بکر التمیمی اوچی بریره کلوب طوپلانهرق
حضرت علی کرم‌الله وجهه‌نی ومعاویه ایله عمرو بن العاص نی اولدیرمکجه
قرار ویردیلر. عبدالرحمن بن ملجم حضرت علی نی، برک بن عبدالله معاویه نی
عمرو بن بکر عمرو بن العاص نی اولدیرمکجه عهد قیلدیلر.

بونلردن برك بن عبد الله شامه واروب صباح نمازینه چیقیشی وقتنه معاویہ یه قلیچ ایله اوردی. درحال اوزینی طوتوب معاویہ نك امریله قتل ایتدیلر. معاویہ ایسه طبیب کلتورتوب یاره سینه دو اقیلردی. وتیز لکده یاره سی اوکالوب سلامتندی.

عمرو بن بكر دخی مصره واروب عمرو بن العاص دیو ظن ایده ررك خارجه اسملی بر آدمنی اولدیردیکندن طوتلوب عمرو بن العاص نك امریله قصاصا قتل اولندی.

عبد الرحمن بن ملجم دخی حضرت علی نی اولدیرمك قصیدله کوفه یه کلدی. رمضان شریف نك اون یکنچی کیچه سنده خوارجن شیب و وردان اسم لرنده اولان ایکی آدم ایله برلکده مسجد شریف یانینده کلوب حضرت علی نی کوتوب توردی. امیر المؤمنین علی کرم الله وجهه صباح نمازینه چیقوب مسجد شریفه کردیکی وقتنه ابتدا شیب بر قلیچ اوردی. لکن قلیچی مسجد قیوسینه تیکدی. و بونك آرقه سندن عبد الرحمن بن ملجم زهر ایله صوارمش قلیچیله حضرت علی نك باشینه شدتله اوردی. شول حالده شیب ایله وردان قاجوب کیتدیلر. عبد الرحمن بن ملجم نی آدملر هر طرفدن احاطه ایده ررك طوتوب باغلادیلر.

امیر المؤمنین علی کرم الله وجهه خانه برینه کتورلایک عبد الرحمن بن ملجم نی حضورینه کتورتوب : «من وفات اولمقچه بونی اولدیرمه کز» دیو امر ایتدی. شول آراده جناب بن عبد الله حضرت علی نك حضورینه کلوب : «یا امیر المؤمنین سزدن صوگره اوغلسکز حسن گه بیعت ایده چکمز» دیکیکه حضرت علی کرم الله وجهه : «من بو توغریده امرده نهی ده ایتیمورم . بو ایشی اوز اختیار کزه طاپشردم» دیدی .

بوندن صوگره امیر المؤمنین حضرتلری اوغللری حسن و حسین و محمد حنفیه حضرتلرینه پک چوق نصیحتلر قیلدی . نهایت ذکر (لا اله الا الله)

ایچندک وفات اولوب روح شریفلری اعلاى علیینه اولاشدی. رضی الله عنه. حضرت حسن و حضرت حسین و حضرت عبد الله بن جعفر غسل و تکفین خدمتلرینی ادا ایدوب و حضرت حسن جنازه نمازینی او قوب جسک شریفلرینی دفن ایتدیلر بوندن سوکره امیر المؤمنین ننگ و صیتلری موجبچه عبد الرحمن بن ملجم قصاصا قتل اولندی.

امیر المؤمنین علی کرم الله وجهه حین وفاتنده آلتمش اوج یاشنده اولوب مدت خلافتلری دورت یل و طوقز آی اولمشدر. قایو یرده دفن ایدلدیکی جزما معلوم ایمسدر. خوارج و نواصب جسک شریفلرینی استغفاف قیلامسون ایچون قبر پرنورلری یاشرلمشدر.

امیر المؤمنین حضرتلری وفاتندن برنجه کون مقدم برکیچه حضرت حسن و برکیچه حضرت حسین و برکیچه حضرت عبد الله یانلرننگ افاطار ایدر اولدی. ویالنگز اوج لقمه طعام ایله کفایه لنوب: «قارنم طعامدن خالی و بوش اولدیغی حالده وفات اولمقنی آرزو قیلهمن» دیمش ایدی. و برکیچه حضرت حسن ایله حضرت حسین دن: «بو آیدن قاچ کون کیچدی» دیو صورمش بونلر: «اون ایکی کون» دیو جواب و یردکلرنده: «بش کون دهها سرننگ ایله برلسکده اولاقمن» دیمش ایدی.

امیر المؤمنین و امام المتقین علی کرم الله وجهه عالم، حکیم، سخی، عادل، شجیع، مرحمتلی، رأی و تدبیر صاحبی، طوغریلقدن اصلا آیریلماز، حسد، حقد، خیانت بیلمز، کولر یوزلی، فصیح و بلیغ سوزلی، برذات اولوب سرعت جوابده، قوت حفظک، حل مشکلاتک حقیقه برنادره زمان ایدی. زهد و تقواسی بیگ زیاده اولوب بیت المالدن بر آچه اولسون اورتسز یره صرف ایتمز ایدی. زمان خلافتلرنده معاویه ایله عمرو بن العاص هر تورتلی حیلده و دسیسه لر قولاندقلری حالده حضرت علی کتاب الله وسنة رسول الله ایله عمل ایدرک حق و انصافدن بر قنم آیرلمادی.

اخلاق کتابلرینی طولدران و هر برسی بر در یای حکمت اولان سوزلری بک چوقدر. خطبه لر یله رساله لری (نهج البلاغه) اسملی کتابک جمع ایدلمشدر.

خلافت حسن المجتبی رضی الله عنه.

هجرتدن اوشبو قرقچی یلده حضرت علی کرم الله وجهه وفات اولدندن سوکوره بیوک اوغلی حضرت حسن رضی الله عنه یه بیعت اولندی. ابند اقیس بن سعد بن عبادة الانصاری رضی الله عنهما بیعت ایله دی. عراق، خراسان، حجاز، یمن اهالیسی دخی امیر المؤمنین حسن رضی الله عنه یه بیعت ایتمش اولدقلری حالده شام ومصر اهالیسی حضرت علی کرم الله وجهه ننگ زمان خلافتلرنه گکی کبی معاویه بن ابی سفیان دن باشقه سنی تانی مادیلر.

بعض خبرلر .

هجرتدن اوشبو قرقچی یلده مغیره بن شعبه حضرتلری حاجیلره امیر اولوب حج قیلر مشدر .

ینه بو یلده حضرت علی کرم الله وجهه شهید اولدندن سوکوره شام اهالیسی (بیت المقدس) شهرنه معاویه بن ابی سفیانگه خلافتله بیعت ایله دیلر . وبوندن سوکوره شامیلر معاویه یه (امیر المؤمنین) و (خلیفه رسول الله) دیو خطاب قیلیمیه باشلا دیلر .

اصحاب کرامدن حسان بن ثابت رضی الله عنه ایله رسول اکرم ننگ آزادلو قلی ابو رافع رضی الله عنه اوشبو قرقچی یلده وفات اولدیلر .

هجرتدن (۴۱) نجی یلننگ وقاععی .

حضرت حسن ننگ خلافتنی معاویه یه طاپشردیغی .

هجرتدن اوشبو قرق برنجی یلده امیر المؤمنین حسن رضی الله عنه خلافتنی شام امیری معاویه بن ابی سفیانگه طاپشردیلر .

بوننگ تفصیلی اولدرکه: حضرت علی کرم الله وجهه ننگ عسکرندن قرق ملک آدم شهید اولنجه یه قدر معاویه ننگ عسکر یله محاربه ایتمک اوزره حضرت علی یه بیعت ایتمشلر ایندی. شول آراده حضرت علی کرم الله وجهه وفات اولقله بو عسکر

حضرت حسن رضی الله عنه به بیعت ایدرک آگا اطاعت قیلک بیلر . حضرت حسن رضی الله عنه ننگ خلافتلرندن آلتنچی آیدک شام امیری معاویه بن ابی سفیان بر چوق عسکر ایله عراق ولایتینه حرکت ایدرک (مسکن) اسملی اورنغه کلوب نزول ایله دی . حضرت حسن رضی الله عنه دخی یوقارینه ذکر ایتدیکم قرق ملک عسکر ایله قارشو چیقوب (ماین) بلده سینه کلدی . وشول اوروندن قیس بن سعد بن عباده الانصاری حضرتلرینی اون ایکی ملک عسکر ایله ایلرویه کوندردی . شو ائناده مفسدلرنگ بریسی : «قیس بن سعد الانصاری قتل اولمشدر» دیرک حضرت حسن ننگ عسکری ایچنده ندا ایله دی . عسکرده اولان آدملربوندا نی ایشتنیکدن صکره بردن حضرت حسن ننگ چادرینه هجوم ایله مالنی یغما ایله دیلر . اوزرنده اوطورمقا اولدیغی سجاده یه قدر التندن تارتوب آلدیلر . شول آراده بریسی کلوب حضرت حسن ننگ بوطنه سونگو ایله سانچدی .

حضرت حسن رضی الله عنه عسکرندن بو درجه حقارتلری کوردیکدن صکره بوندای نفاق ایله عادتلمیش عسکره اعتماد ایدرک معاویه کبی بر قوتلی دشمن ایله هاربه به کرشاسه رسول الله صلی الله علیه وسلم ننگ اهل بیته هلاک ومنقرض اولاغینی آکلادی . ودرحال خلافتنی معاویه یه طابشرقی ایچون آگا بر مکتوب کوندردی . مکتوبنده معاویه یه : «خلافتنی سکا طابشره چقمن شول شرط ایله که : آتام علی نی سب قیلیمه سن، کوفه ننگ بیت المالدنه اولان آچه ایله (دار ابجرد) ننگ خراجینی بگا تخصیص ایلمسن» دیو یازمش ایدی . معاویه بو اوچ شرطدن ایکسینی قبول قیلسه ده حضرت علی نی سب قیلماس سزلی شرطینی قبول قیلما یوب فقط حسن حضورنده سب قیلماسقه عهد قیلدی . لکن عهدینه وفا قیلما دی . حضرت حسن حضورنده حضرت علی کرم الله وجهه یی سب قیلور ایدی . دار ابجرد خراجینی ایسه بصره اهالیسی حضرت حسن گه ویرمیلر . بونی دخی بصره لیلره معاویه امر قیلمشیدی . بوندن صکره مصالحه نامه یازیلوب معاویه بن ابی

سفيان كوفه شهرينه كردى، ابتدا حضرت حسن صكره سائر اهالى معاويه يه بيعت ايله ديلر. شو صورتله معاويه بن ابى سفيان خليفه اولدى قالدى.

خلافت معاويه يه تسليم اولنق قىلن صكره حضرت حسن رضى الله عنه كوفه دن علاقە سيني اوزوب اهل بيتيله مدينه منوره گە حركت قىلدى. كوفه ليلرنىڭ كرك حضرت على كرم الله وجهه يه و كرك حضرت حسن رضى الله عنه يه ايندىكى انصاف سزلقلىرى شو وقتدە خاطرلرينه كلوب آغلايه آغلايه حضرت حسن رضى الله عنه يه اوزاتوب قالديلر. لىكن اش اوتكاندن صوك آغلامقن نه فائده حاصل اولور. حضرت ابو بكر الصديق رضى الله عنه نىڭ ابتدا خلافتندن حضرت حسن رضى الله عنه نىڭ خلافتنى معاويه يه تسليم ايله دىكى زمانه قدر اوتوزيل كچمشدر. رسول الله صلى الله عليه وسلم نىڭ: (الخلافة بعدى ثلاثون سنة ثم يكون ملكا) ديو خبر و بىردكلى ظهور ايلمشدر.

حضرت حسن رضى الله عنه نىڭ مدت خلافتى آلتى ياخود يى آيدن آشف ايمسدر. قايو يلكه وفات اولدىغى كيله چككە كتابمىزنىڭ اوچنچى قىسىمىنىڭ ذكر ايدىلور، ان شاء الله تعالى.

كوكل آرزو ايدركه بتون عملينى دىن اسلامنىڭ تعاليسىنه حصر ايتمش و بتون راحتينى اهل اسلام منفعتينه فدا ايلمىش اولان حضرت حسن رضى الله عنه خصملىرىنه غلبه ايدرك خلافت تختينه چيقوب بتون دىنانى عدالت نورى ايله ياقورتسون. نه چاره كه بويله على قدر اولان بر ذاتنىڭ قدرينه يتوچىلر آز اولدى.

كتابمىزنىڭ ايكنچى قىسىمى بويىردە تمام اولدى. بوندىن صكره اوچنچى قىسىمىنىڭ شروع قىلساق كرك. ان شاء الله تعالى ومنه التوفيق والاعانه.

كتابمىزنىڭ شول ايكنچى قىسىمىنىڭ ابن الانبىر حضرتلرىنىڭ (تارىخ الكامل) اسملى كتابىدىن، تارىخ ابن خلدون دن، احمد جودت افندىنىڭ (تواریخ خلفا) سندن، ديار بكرلى مرحوم سعيد پاشانىڭ (مرآت العبر) اسملى كتابىدىن، محمد خالك افندىنىڭ (مفصل تارىخ اسلام) اسملى كتابىدىن،

شمس الدین سامی بک ننگ (قاموس الاعلام) اسملی کتابندن وبونلره باشقه بعض
 معتبر کتابلردن نقل ایتدک . قۆتمز یتدکی قدر نقل ایتدکمز خبرلر نی بر
 برینه تطبیق ایوب معتبر کتابلرده ذکر ایدلمیان باخصوص عقلدن بعید
 اولان اساطیردن کتابمزننگ سلامت قالماسینه اجتهادمزنی صرف ایتدک .
 الحمد لله رب العالمین والصلوة والسلام علی سیدنا ونبینا
 محمد وآله وصحبه اجمعین آمین .

مصصح : یعقوب مامیشف .
 معینی : عبد القدوس الفخری .

ایکنچی قسم
تاریخ اسلام فہرستی .

صحیفہ

۲

خلافت ابی بکر الصدیق رضی اللہ .

۲

ہجرتدن اون برنچی یلدہ گی واقعه لرننگ بقیہ سی .

۴

حضرت اسامہ ننگ بلقا ناحیہ سینہ غزایہ کیندیکی .

۵

قبائل عربننگ مرتد اولدقلری .

۷

خلیفہ حضرتلریننگ مرتدلره عسکر کوندر دکی .

۸

خبر طلیحہ بن خویلد .

۹

خبر سجاح .

۱۰

خبر مسیامۃ الکنداب .

۱۱

بحرین اھالیسیننگ احوالی .

۱۳

عمان ومہرہ ویمن اھالیسیننگ احوالی .

۱۴

بویلدہ اولان سائر وقوعات .

۱۵

ہجرتدن اون ایکنچی یلننگ وقائعی .

۱۵

عراق عرب ولایتینہ عسکر کوندرلدیکی .

۱۷

ثنی، ولجہ، لیس محاربہ لری .

۱۹

حیرہ، انبار، عین التمر شہرلریننگ فتحی .

۲۱

بری برینہ طوتاش محاربہ لری .

۲۳

بو یلدہ اولان سائر وقوعات .

۲۴

ہجرتدن اون اوچنچی یلننگ وقائعی .

۲۴

شام ولایتینہ عسکر کوندرلدیکی .

۲۵

حضرت خالد بن الولیدننگ عراقدن شامہ کلدیکی ویرموک محاربہ سی .

- ۲۹ وفات ابی بکر الصدیق رضی اللہ عنہ.
- ۲۹ خلافت عمر الفاروق رضی اللہ عنہ.
- ۳۰ فتح دمشق وفحل و بیسان و طبریه.
- ۳۳ عراقتہ اولان اسلام عسکرینک احوالی.
- ۳۸ بویلدہ اولان سائر وقوعات.
- ۳۹ ہجرتدن اون دور دنجی یلنک و قاععی.
- ۳۹ قادسیہ محاربہ سی.
- ۴۹ بویلدہ اولان سائر وقوعات.
- ۵۰ ہجرتدن اون بشنجی یلنک و قاععی.
- ۵۰ فتوحات شام.
- ۵۲ فتوحات عراق.
- ۵۳ بویلدہ اولان سائر وقوعات.
- ۵۴ ہجرتدن اون آلتنجی یلنک و قاععی.
- ۵۴ فتح ہمایین و جلولاء و حلوان و ماسبدان.
- ۵۷ فتح تکریت و موصل و نینوی و قرقیسیا.
- ۵۸ بویلدہ اولان سائر وقوعات.
- ۵۸ ہجرتدن اون یلدنجی یلنک و قاععی.
- ۵۸ بصرہ و کوفہ شہرلرینک بناسی.
- ۵۹ الجزیرہ و ارمنیہ ولایتلرینک فتوحاتی.
- ۶۰ فتح اہواز و رامہرمز و تستر و سوس و چندیسابور.
- ۶۲ اصطخر واقعہ سی.
- ۶۳ بویلدہ اولان سائر وقوعات.
- ۶۳ ہجرتدن اون سکزنجی یلنک و قاععی.
- ۶۴ ہجرتدن اون طوقزنجی یلنک و قاععی.

صحیفہ

۶۴

ہجرتن یکرمنچی یلنک و قاععی.

۶۴

فتح مصر واسکندریہ.

۶۵

ہر توری خبرلر. خراسان و خیرلر ایلنک

۶۶

ہجرتن یکرمی برنچی یلنک و قاععی.

۶۶

فتح نہاوند و ہمدان و دینور و شیروان و صیمره و اصفہان.

۶۷

ہر توری خبرلر.

۶۸

ہجرتن یکرمی ایکنچی یلنک و قاععی.

۶۸

فتح برقہ و طرابلس غرب.

۶۸

فتح قزوین و زنجان و ری.

۶۹

فتح آذربایجان و شہر زور و صامغان و دربند.

۷۰

فتح خراسان.

۷۲

ہر توری خبرلر.

۷۲

ہجرتن یکرمی اوچنچی یلنک و قاععی.

۷۲

فنوحات ایران.

۷۴

وفات عمز الفاروق رضی اللہ عنہ.

۷۵

خلافت عثمان ذی النورین رضی اللہ عنہ.

۷۷

ہر توری خبرلر.

۷۷

ہجرتن یکرمی دورتنچی یلنک و قاععی.

۷۸

ہجرتن یکرمی بشنچی یلنک و قاععی.

۷۸

مصر و ایران و روم و افریقیہ مملکتلرندهگی مجار بہ لر.

۷۹

ہجرتن یکرمی آلتی و یکرمی یدنچی یلنک و قاععی.

۸۰

فتح افریقیہ و غزای اندلس.

۸۲

ہجرتن یکرمی سکزچی یلنک و قاععی.

صحیفہ

- ۸۲ قبریس جزیرہ سینک فتنی .
- ۸۲ ہر تورلی خبرلر .
- ۸۳ ہجرتدن بکرمی طوقزنجی یلنک وقائعی .
- ۸۳ ہجرتدن اوتوزنجی یلنک وقائعی .
- ۸۵ ہجرتدن اوتوز برنجی یلنک وقائعی .
- ۸۵ دیگز ہارہسی، یزدجرنک ہلاکی .
- ۸۶ ہر تورلی خبرلر .
- ۸۷ ہجرتدن اوتوز ایکنچی یلنک وقائعی .
- ۸۷ غزای خزر وبلغار وروم .
- ۸۷ ہر تورلی خبرلر .
- ۸۸ ہجرتدن اوتوز اوج و اوتوز دورت و اوتوز بشنچی یلر وقائعی .
- ۸۸ حضرت عثمان ذوالنورین نک شہادتق .
- ۹۶ خلافت علی کرم اللہ وجہہ .
- ۹۷ ہجرتدن اوتوز آلتنجی و اوتوز ینجی یلر نک وقائعی .
- ۹۷ ولایتلرہ امیرلر کوندردیکنی و معاویہ نک مخالفتی .
- ۹۹ جمل ہارہسی .
- ۱۰۵ جمل ہارہسندن صکرہ گی واقعہلر .
- ۱۰۶ صفین ہارہسی .
- ۱۰۷ حکملرنک اجتماعی .
- ۱۱۹ خوارج ہارہسی .
- ۱۲۱ مشہور آدملرنک وفاتی .
- ۱۲۲ ہجرتدن اوتوز سکرنچی یلنک وقائعی .
- ۱۲۲ معاویہ نک مصری فتح ایلدیکی .
- ۱۲۳ ہر تورلی خبرلر .
- ۱۲۴ ہجرتدن اوتوز طوقزنجی یلنک وقائعی .

صفحہ

۱۲۷

ہجرتدن قرقنچی یلنک و قاعی .

۱۲۷

• معاویہ نلک حجاز و یمن طرفلرینہ عسکر کوندردیکی .

۱۲۸

• حضرت علی کرم الله وجهہ نلک شہادتق .

۱۳۱

• خلافت حسن رضی الله .

۱۳۱

• بعض خبرلر .

۱۳۱

• ہجرتدن قرق برنچی یلنک و قاعی .

۱۳۱

• حضرت حسن نلک خلافتنی معاویہ یہ تسلیم ایلدیکی .

